

Özgür Düşün

Aylık Gençlik Dergisi Yıl:3 Sayı:23 Haziran 2004

1.500.000 TL

! dikkatli bakın
NATO'yu
göreceksiniz!

K A S K P
A Ç Ş K E
Z Ö L A T R
L A L L O
A M

BAĞIMSIZ BİR ÜLKE
ÖZGÜR BİR DÜNYA İÇİN
NATO'YA GEÇİT YOK!

→ Söz Artık Sokağın

→ Sermayeleşen Kültür

→ Burjuva Medya...

→ Çevre Sorunu ve Kapitalizm

→ Ahlak Üzerine

→ Nazım'ın Hikmet'i: ŞİİR

Merhaba,

Aylardır devrimci-demokrat çevrelerin gündeminde yoğun olarak yer alan 28-29 Haziran NATO Zirvesi'ne günler kaldı. Şimdiye kadar zirveve karşı mücadele geliştirmek için paneller, konserler, etkinlikler, basın açıklamaları yapıldı. Tüm bu ön hazırlıklardan sonra 28-29 Haziran'da söz sokaklarda söylenecek.

Başyazı, DGH'den ve Sokağın Sesi köşelerimizde NATO zirvesi ve son hazırlıklar ele alındı. DGH'den köşesinin bir diğer konusu ise DGH'nin programında da yer alan Çevre Sorunu. Nazım Hikmet'in ölüm yıldönümünde onu anmak amacıyla Mücadele Tarihinden köşemizde, O'nun Şiirini ve mücadelesini inceleyeceğiz. Bu yazı daha önce yerel olarak yayınladığımız bir üniversite gençlik dergisinden alınmıştır. Ayrıca diğer köşe ve makalelerimiz de dergimizin sayfalarında yerlerini aldı.

Trakya Üniversitesi Bahar Şenliğine yapılan saldırıda onlarca öğrenci dövülerek yaralandı ve okur-yazarlarımızın da arasında olduğu 20 öğrenci tutuklandı. Bu saldırıya en güzel cevap; 28-29 Haziran'da sokaklarda verilecek. Herkesi Trakya Üniversitesi öğrencileriyle dayanışmaya ve 28-29 Haziran'da Bağımsız bir ülke, özgür bir dünya için NATO'ya karşı sokaklarda olmaya çağırıyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak umuduyla....

Söz Artık Sokakta Söylenmelidir!	1
Demokratik Gençlik Hareketi'nden	2
-2004 Haziran'ı Semtlerde Çok Sıcak Gececek	3
-Çevre Sorunu ve Kapitalizm	5
Sermayeleşen Kültür	8
Günlükten Bir Sayfa	10
Sokağın Sesi: NATO	12
Alexis De Tocoueville	16
Felsefeyle Düşünmek	21
Düşündür-en-İm Değiştiren-İm	23
Burjuva Medyası Yalan Üzerine...	24
Eleştirinin Eleştirisi	28
Sosyolojik Düşün: Toplumsal Değiş(tir)me ...	30
Bilimle Düşün: Nasıl Şey Bu Mikroplar? (2)	34
Gladyatör	39
Şiirlik: Avşar Tımuçın	41
Mücadele Tarihinden: Nazım Hikmet	43

ABONE OLALIM - ABONE BULALIM OKUYALIM - OKUTALIM

Yurtiçi Abonelik

6 Aylık: 9.000.000 TL

12 Aylık: 18.000.000 TL

Yurtdışı Abonelik

6 Aylık: 35 Euro

12 Aylık: 70 Euro

Özgür Düşün

E-mail: ozgurduşunkolektifi@hotmail.com

KARDELEN BASIM-YAYIM REKLAM
GÖSTERİ ORGANİZASYON LTD. ŞTİ.

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: Erdal GÜLER

Yönetim Yeri: Millet Cad. Nispetiye Mah. Fındıklıcadı

Sarıyapı Apt. No: 57 Kat: 5 Daire: 11 FİNDIKZADE/İST

Tel: (0212) 584 18 05-520 54 39

Faks: (0212) 584 18 04

Dişli: Kardelen Yayıncılık Baskı: Kayhan

BÜROLAR

ADANA: Kuruköprü Mah. Malekgimiz Çarşısı 10 Sok. No:21 Tel-Fax: (0322) 352 67 20

ANKARA: Tuna Cad. Çanakçı İş Hanı No:11/41 Kızılay/Ankara Tel-Fax: (0312) 430 82 66

İZMİR: 853. Sok. Bilen İşhanı No: 27 Kat 6/610 Konak/İzmir Tel-Fax: (0232) 445 86 22

KARTAL: Atatürk Bulvarı Dr. Sadık Akın sok. Karaköy İşhanı No:2/25 Tel-Fax: (0216) 389 36 07

MERSİN: Karamitane Mah. 4406 Sok. Müzayyen Bulvarı İşhanı No: 9 Kat: 4 Daire: 29 Tel-Fax: (0324) 237 32 79

ATINA: Kalidromiou 30 Elestria 136 80 Atina/Yunanistan Tel-Fax: (0030) 10 381 45 38

YD TEMSİLCİLİĞİ: KYOTO STR. 1P 50670 Köln/DEUTSCHLAND

Tel/Fax: (00 49) 221 130 13 68 e-mail Adresi: devrimcidemokrasiyurtdisi@hotmail.com

Özgür Düşün Hesap Numarası: Ümit Sığgın

Yapı Kredi İstanbul Şehzadebaşı Şb. No: 0026582-7 İş Bankası İst/Aksaray Şb. No: 10021159326

SÖZ ARTIK SOKAKTA SÖYLENMELİDİR!..

AKP hükümet olduğundan bu yana birçok kez çeşitli vesilelerle rejim tartışmaları yaşandı, yaşanmaya devam ediyor. Bu, daha çok AKP'nin düzenin yumuşak karnı bazı noktalara kimi adımları atmaya başlıyor ve AKP'nin adımını geri alması için rejim tartışmaları bilinçli olarak kullanılıyor.

Her defasında değiştirdiği ve eskisi gibi olmadığını ima edercesine açıklamalar yapmasına karşın, AKP ordusu inandırabilmiş değil. Hala AKP için çekinceleri olan ordu, çoğu zaman sessizliği korurken, iş iş politikada AKP'nin söz konusu girişimleri olunca devreye giriyor ve balans ayarını çekiyor.

Kimden nasıl tepki geleceğini belirleyebilmek için daha önce de gündeme sokulan İman-Hatip meselesi, bu defa daha cüretkar bir şekilde gündeme geldi. Zaman zaman restleşmelerin yaşandığı tartışma, "kararı halkın vicdanı verecektir" diyen AKP'nin YÖK tasarısını şimdilik askıya almasıyla son buldu.

AKP'nin AB uyum yasaları çerçevesinde yaptığı değişikliklerden biri de anayasanın 143. maddesinin kaldırılması oldu. Bu madde DGM'lerin kuruluş ve işleyişini düzenliyor. Dolayısıyla DGM'ler fiilen kapatılmış oldu. Ama bu, esa-

sında tabela değişikliğinden öte bir değişim değildir.

Siyasi tutukluların uzun yıllar kapatılması yönü protestolarına sebep olan ama hükümetler tarafından sözü dahi edilmeyen DGM'ler bir anda kapatılıverdi. Pek tabii ki yerine ağır ceza mahkemelerinin kurulması şartıyla. Nasıl ki cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan istiklal mahkemeleri ve çıkarılan Takrir-i Sükun yasası biçimsel değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmişse, DGM'ler ve Terörle Mücadele Yasaları da biçim değiştirip yürürlükte olmaya devam edecektir. Çünkü; düzenin kendini yeniden üretebilmesi ve koruyabilmesi için üst yapı kurumlarına ve baskı aygıtlarına ihtiyacı vardır.

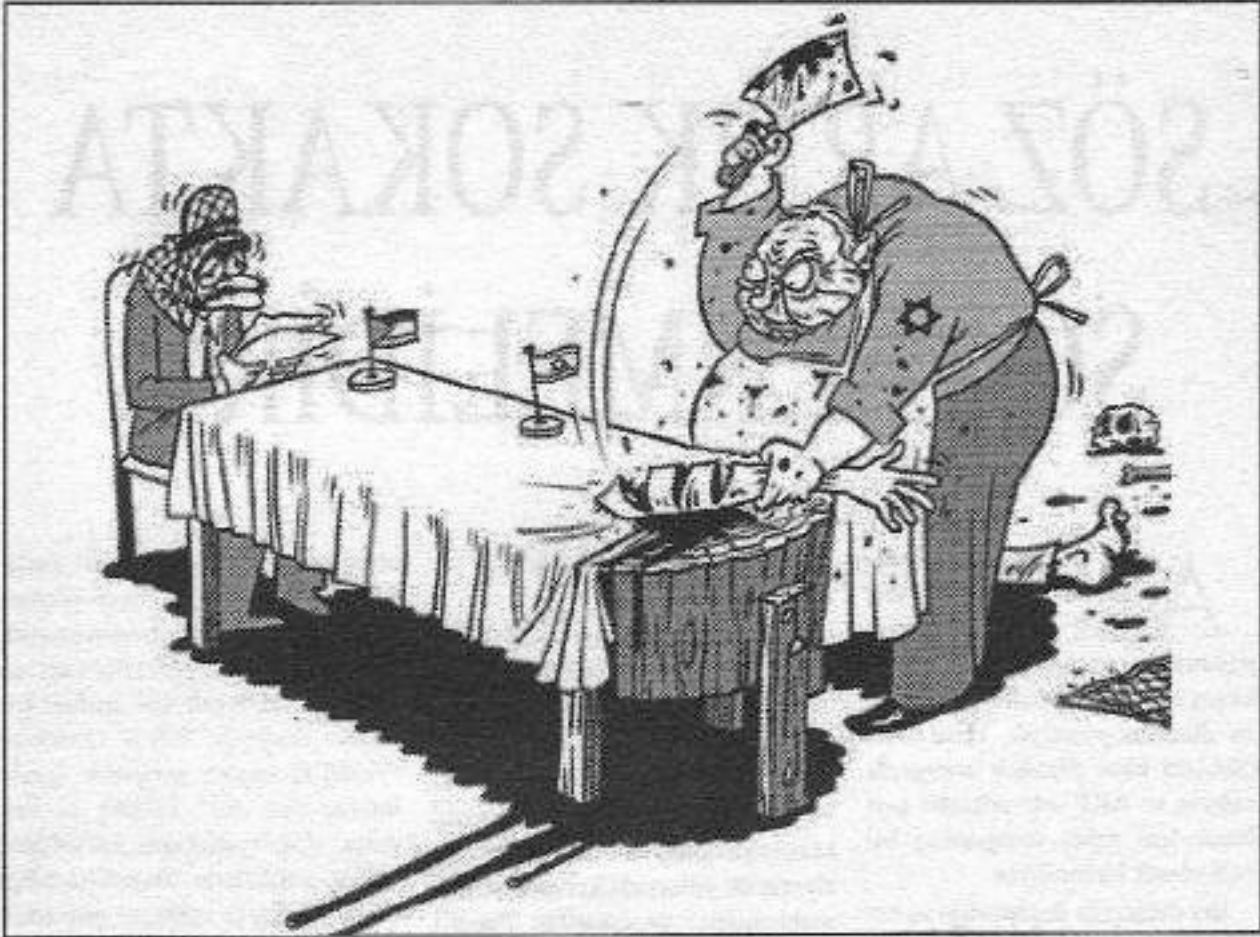
İşkenceciler işkenceye karşı:

ABD öncülüğündeki işgal koalisyonunun işgal öncesi bin bir türlü bahane uydurarak, hayali senaryolar çizerek ve en nihayetinde hepsini "terörizme karşı savaş" bağlayarak giriştiği işgal süreci kamuoyu desteğini arkasına alma isteği göz önüne alırsa anlaşılır. Çünkü; geriye yalnızca işgalin askeri boyutu kalıyordu.

Peki bugün gelinen süreçte işgal güçlerinin Irak'taki bize çok Irak

olmayan işkence görüntüleri karşısındaki formaliteden öteye geçmeyen, halkın inanıp inanmamasını çok da dert etmeyen tutumuna ne demeli? Irak işgali için aradığı kamuoyu desteğine Büyük Ortadoğu Projesi'ni hayata geçirmek içinde ihtiyaç yok mu? Elbette ki var. Ama, emperyalistlerin karşıtlığı ancak anketlerde hissedilebildiği bir halkı sadece yaklaşan başkanlık seçimlerini düşünerek inandırmaya çalışıyor olması esasında halkı işgal politikasının önünde bir güç olarak görmemesinden ileri geliyor. Çünkü; halk kitlesel bir güç olarak sesini sokakta duyuramıyorsa, dahası kendisine yönelmiyorsa istediği kadar işgal karşıtı olmakta serbest. Öyleyse tüm dünyada işgal karşıtlarının sokaktaki varlığı işgalcileri caydırıcı bir etken olacaktır. Gerek işgalcilerin kendi ülkelerinde gerekse diğer ülkelerde halkın işgale olan tepkisi anketlerle anlaşılmasına devam ettiği müddetçe sürecin önemsiz bir parçası olacaktır. Anketlerden %100 işgal karşıtlığı çıksa bile bu sokakta ses bulmuyorsa, dahası işgal güçlerini zorlayan bir etken olarak onları hedef almıyorsa çok fazla önemi yoktur.

Bu nedenle Irak'taki işkence görüntülerinin basına yansımalarıyla birlikte işgalciler kendilerini akla-

mak için çok fazla bir çaba harcamamışlar, göstermelik birkaç demeçle olayı geçiştirmişlerdir.

Olayın bir başka boyutu da bizleri ilgilendirmektedir ki, ülkemizdeki işkence karşıtlarının ne kadar çok olduğunu görmüş olduk. İşgali destekleyen birçok zat işkenceyi kınayan yazıları ve demeçleriyle insanlık dersi verirken bu topraklardaki işkence ve katliamlara alkış tuttuklarını unutmuş gibilerdi. Dün Ulucanlar'ı, 19 Aralık'ı, F tiplerini ve ölüm oruçlarını görmezden gelenlerin Irak'taki yaşananlara baklamlama atlamaları ne kadar inandırıcıdır? Eğer samimiyetlerini göstermek istiyorlarsa önce bu topraklardan başlamalı ve güncel bir konu olarak Tek Tıp Elbise uygulamasına karşı olmalıdırlar. Aksi halde ancak kendilerini kandırabilirler.

Sözün bittiği yerdeyiz:

NATO zirvesine sayılı günler kala zirvenin bizim için anlamı üzerine durmanın faydası var. NATO üyesi ülkelerin periyodik olarak gerçekleştirdikleri zirvelerin bu seferkinin İstanbul'da yapılması, bizi ezilen dünya halkları ve uluslarına karşı bir sorumlulukla karşı karşıya bırakıyor olmasının yanında, zirvenin içeriğinin de Afganistan, Irak ve BOP ile dolu olması önemini artırıyor. NATO zirvesinin bizim için bir milat olmadığını belirtmekle birlikte ezilenlere yakışır bir biçimde karşılayacağımızı da belirtmek gerek. Diğer yandan esas önemli olan yurtseverlik duygusunun ön plana çıkarılıp, böyle bir onursuzluğu bu topraklarda yaşatmaya çalışan hakim sınıflara iyi bir cevap olabilmektir.

Ortadoğu halkları üzerine kanlı planlarını konuşacakları zirveye karşı gösterilecek tepki, bir yanı sıra enternasyonalizm iken diğer yanı sıra yurtseverliktir. Enternasyonalizmdir, çünkü; BOP'un damgasını vuracağı zirveye karşı Ortadoğu halklarının tepkisi olacaktır. Yurtseverliktir, çünkü; topraklarımızın emperyalistlerce kanlı planları için kullanılmasına karşı olacaktır.

NATO zirvesine sayılı günler kala sözün çok fazla hükmü kalmamıştır. Artık sözün sokakta söylenme zamanıdır. Bütün anti-emperyalist güçlerin güçlü çıkışlarla gündem yaratması gerekmektedir. Unutmayalım ki '68 kuşağının anti-emperyalist karakteri anketlerle değil sokaktaki etkisiyle kendisini belli etti. Bugün de NATO karşıtlarının ancak sokakta yarattıkları etkiyle halkların gündemine girecektir. □

2004 HAZİRAN'I SEMTLERDE ÇOK SICAK GEÇECEK!

Demokratik Gençlik Hareketi (DGH) temel gündem olarak emperyalizm ve NATO karşıtlığını uzunca bir süre önce belirledi ve tüm pratiklerini bu ekseninde gerçekleştirdi. Şimdi çalışmalarımızı üst boyuta taşıyacağımız ve önceki pratiğimizin meyvesini alacağımız son evreye girmiş bulunuyoruz. NATO'nun 28-29 Haziran'da gerçekleştireceği olağan yıllık toplantısına bir aydan az bir süre kaldı. Aylardır toplantının, emperyalizm ve NATO'nun değerlendirmesi, karşı faaliyetimizin genel hattı Özgür Düşün'ün DGH'den köşesinde ve NATO'ya ilişkin yayınlanan kapsamlı incelemede mevcuttur. Bunlar, insanları belirttiğimiz konularda aydınlatırken kullanabileceğimiz temel dokümanlardır. Yeniden incelenmesinde yarar vardır. Yazımızda bunları tekrarlamaktansa toplantıya kadar olan bir aylık sürece ilişkin saptamalarda bulunup, faaliyetin genel hattını çizeceğiz.

1- Merkezi olarak belirlenen ve tarihleri çok önceden açıklananlar dışında (en azından nicel anlamda) şehir merkezlerinde yapılan eylemliliklerin temel taşıyıcısının öğrenci gençlik olduğunu

gözelemliyoruz. Okulların erken kapanmasıyla birlikte bu eylemlerde-yine öğrenci gençliğe dayanmak gibi bir hat izlenirse- bir daralma olması beklenebilir. Şehir merkezlerinde sansasyonel-basının ilgi gösterdiği ancak kitlesel katılımın olmadığı eylemliliklerdence, iki farklı eylem biçimini tercih ettiğimizi belirtmeliyiz. Bi-

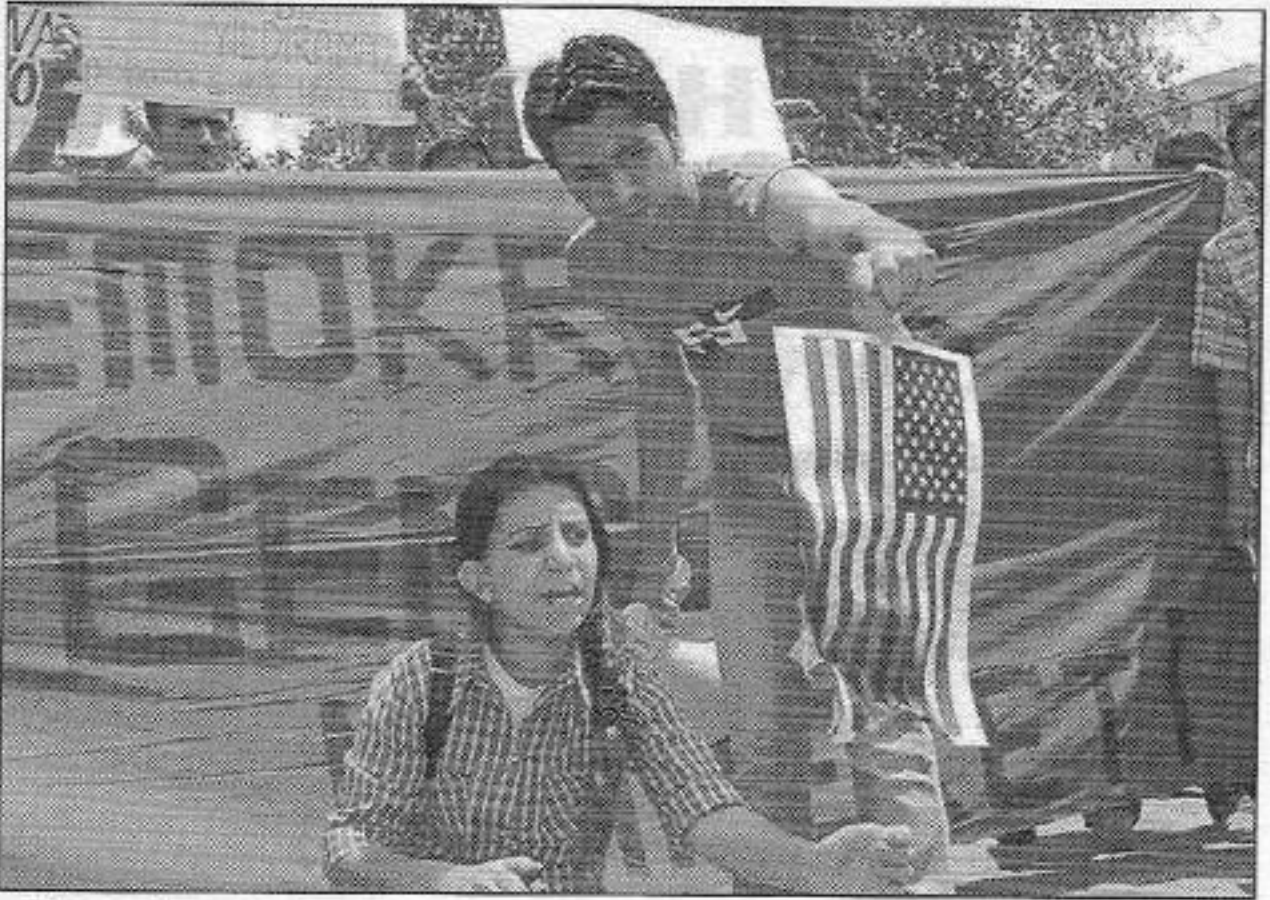

rincisi şehir merkezlerinde, yapılan kitlesel eylemler. İkincisi, semtlerde-varoşlarda yapılacak militan ve kitlesel eylemlilikler. Semtlerin, şehir merkezlerindeki eylemleri de besleyecek önemli bir dinamik olduğunu düşünürsek, semtlerde yapılacak eylemlerin ve yürütülecek politik çalışmanın toplantıya kadar olan bir ayda öne çıktığını söyleyebiliriz. Şehir merkezlerinde çalışma yürüten devrimci ve demokrat insanların, bundan sonra semtlere yönelmesi gerektiğini düşünüyoruz. DGH aktivistleri için temel çalışma alanı kalan bir aylık zamanda semt-

lerdir. Çalışmalar DGH olarak ve Demokratik Haklar Platformu (DHP) bünyesinde yürütülecektir.

2- İnsanları alanlara ve faaliyete çekmek için bilinçlendirme çalışması, propaganda ve ajitasyon kalan bir ayda daha da öne çıkmalıdır. Panellerde, kahvehane-dernek gibi yerlerde yapılacak toplantıların hepsinde DGH aktivistleri bulunmalı, bunların bizzat örgütleyicisi olmalıdır. Çoğu insan NATO'ya karşı olduğunu ifade etmektedir. Ancak karşıtlığın ölçütü pratiktir, pratiğe girmeden "karşıyım" demek ile yandaş olmak arasında belirleyici bir fark yoktur. Bu, özellikle belirtilmesi gereken bir saptamadır. Ayrıca çalışma yürüttüğümüz alanda merkezi olarak çıkarılan afiş-bildiri gibi araçların yanında, yeni araçlar üretmemiz gerekmektedir. Kimi zaman bir oyun veya şiir onlarca afiştten daha etkili olabilir. Yaratıcılığımızın ve yeteneklerimizin sınırlarını zorlayacağımız bir döneme giriyoruz.

3- Eylemlerin biçimi semtlerin özgül durumlarına göre farklılık gösterecektir. Buradan bir saptamada bulunamayız. Eylem alanının aynı zamanda eylemcinin ya-

şadığı yer olması, tanınması ve karşı-devrimin şehir merkezlerine göre daha zayıf olduğu bir alan olması nedeniyle; örneğin gece meşaleli yürüyüş gibi bir eylemi gerçekleştirip güvenli bir şekilde geri çekilmek çok daha olasıdır. Özellikle toplantının gerçekleştirileceği iki gün öncesinde güç kaybına uğramamak gereklidir. Tüm güçlerin 28-29 Haziran tarihlerinde, şehir merkezlerinde militan ve kitlesel eylemlerde buluşması için bu da küçük gibi görünen ama önemli bir ayrıntıdır. Semt gençliği yalnızca cesaret dolu yüreğiyle değil, yüreği ve aklının sağduyusunu sentezleyerek hareket etmelidir.

4 Semt çalışmasında yaratılacak ilişkileri salt 28-29 Haziran'a taşımak yeterli değildir. NATO toplantısı sonrası faaliyeti tatile

çıkarmayacağız. NATO karşıtlığını bilince çıkarıp, eylemlilikler örgütlemek yanında, uzun dönemli ilişkiler yaratmak halk gençliğini DGH çatısında birleştirmek hedeflerini de gözetmeliyiz. NATO karşıtı çalışma semtler için yeni ve daha nitelikli-nicelikli politik çalışmanın yürütüleceği bir dönemin arifesi durumuna getirilebilir.

NATO toplantısının ülkemizde yapılacak olması politik çalışma açısından önemli olanaklar yaratmıştır. Üniversitelerin tatil olması, bu alandaki çalışmaların yetersizliği ve nesnel olanaksızlıklar nedeniyle NATO'yu karşılama görevi halk gençliği bileşenleri içinde daha çok semt gençliğinin omuzlarındadır şimdi. Hem semtlerdeki politik faaliyetin gelişmesi hem de şehir merkezlerindeki eylemliliklerin beslenmesi...Semt gençliği

bunu başarabilir, başaracaktır. Haziran 2004, egemenlerce yozlaşmaya, işsizliğe, alkole, uyuşturucuya, fuhuşa, daralmış-sığ bir yaşam tarzına mahkum edilmeye çalışılan semt gençliği için bir ayaklanma dönemi olacaktır. Gençliğin yaşadığı tüm toplumsal ve kişisel sorunlarda şu veya bu biçimde sorumluluğu bulunan emperyalizm ve onun terör örgütü NATO, tam da Ortadoğu kan gölüne dönmüşken arsızca İstanbul'da yeni saldırı planları yapmak için toplanıyor. Bu tarihi bir olanaktır. Dünya halklarına umut, emperyalistlere korku dolu bir mesaj yollamak için tarihi bir olanak...Semt gençliği bunu iyi değerlendirmelidir. Silkinmeli ve ayaklanmalıdır. Ayaklanacaktır! "Akıl, yürek ve bilek bir araya geldiğinde yenilmez!" □

Çevre Sorunu ve Kapitalizm

İZMİR/Tire

Insanların yaşamlarını sürdürbilmeleri için doğal çevreye ihtiyacı vardır.

Yaşayabilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için doğaya uyum sağlayamayan insan, doğayı dönüştürme yoluna gitmiştir. Başlangıçta toplayıcılıkla yaşarken, koşullar alet kullanmasını zorunlu hale getirince (Avlanmak ve vahşi hayvanlardan korunmak) taş, sopa, balta ve ok gibi aletler geliştirerek hem kendini korumayı başarmış, hem de yiyecek ihtiyacını daha kolay karşılamıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle barınma ihtiyacı ortaya çıkmış, önceleri kerpiç daha sonra ağaç ve taştan sağlam yapılar inşa edilebilmiştir. Tarımın gelişmesiyle daha geniş alanlar ekilir ve biçilir hale gelmiş aynı zamanda vahşi hayvanların bir kısmı evcilleştirilerek et, süt, giyinme gibi ihtiyaçları karşılanmıştır. Toplumsal ilerleme arttıkça insanın doğaya üstünlüğü de artıyordu. Tarım aletlerindeki gelişme ile daha çok geniş alanları ekime açılmış, hayvan yetiştiriciliği artmış, madenlerin çıkarılıp işlenmesi ve kullanıma sunulması zanaatçılığı yaygınlaştırıp gelişmiş ev araç gereçleri, silahlar ve daha sağlam yapılar yapılabildiğini sağlamıştır. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için doğal çevreye olan ihtiyaçları geç-

mişte olduğu gibi gelecekte de var olacaktır.

Çevre canlı ve cansız bütün varlıklarıyla muazzam bir denge oluşturmuştur. Tabiatdaki canlıların bir kısmı üretici veya tüketici bir kısmı ise ayrıştırıcıdır. Doğadaki atıkları ayrıştırarak tekrar doğal dengeye kazandırır. Bu denge devam eder gider. Bu denge bozulduğunda bütün canlılarla birlikte insan yaşamında tehlikeye düşer ve insanlığın tümden yok olması tehlikesi belirir.

Kapitalizmin ortaya çıkışıyla bütün yeraltı ve yerüstü kaynakları yağmalanmaya başlanmış, özellikle sömürgeleştirdikleri yerlerdeki tüm zenginlikler, insanları da köleleştirerek anayurda taşınmıştır. Amerika kıtasında yaşayan Kızılderililer soykırımına uğratılmış, milyonlarca katledilmiş, bir o kadarı da değerli madenlerin çıkarılması için meden ocaklarına doldurulup öldürülmüş çalıştırılarak azar azar katledilmiştir.

Fabrika üretimine geçişle ham madde gereksinimi korkunç boyutlara ulaşmıştır. Üretim katlanarak büyümüş, bu dengesiz büyüme kapitalist merkezlerde de çevrenin tahribini fabrika atıklarının sulara ve çevreye karışmasını hızlandırmış ve adım adım çevre felaketleri artmaya başlamıştır.

Tekelci aşamada kapitalizmin kar güdüsü sonucu, milyonlarca canlı türünün soyu tükenmiş, ekolojik denge bozulmuş, ozon tabakası delinmiştir. Kapitalizmin buna cevabı çevreyi kirleten tüm sanayi dallarını yarı sömürge ve sömürge ülkelere kaydırarak yönetsel iş kollarını kendi metropollerinde yoğunlaştırmak olmuştur. Ekolojik dengeyi gözetmek yerine daha fazla kar ve tahrip edilebilecek daha büyük coğrafyalara yatırımları kaydırmıştır. Böyle devam ederse tüm yeraltı kaynakları kısa bir zaman içinde tükenecektir. 2000 Yılı maden rezervlerinin beş katı büyüklüğünde yeni rezervlerin bulunabileceği varsayımıyla hammaddeler için aşağıdaki tüketim süreleri hesaplanıyor. (Kaynak: Yerin dergisi s.12-13)

Demir: 173 yıl
 Kömür: 150 yıl
 Nikel: 96 yıl
 Manganez: 94 yıl
 Krom: 72 yıl
 Kurşun: 64 yıl
 Kalay: 61 yıl
 Alüminyum: 55 yıl
 Petrol: 50 yıl
 Çinko: 49 yıl...
 Bakır: 48 yıl
 Civa: 45 yıl
 Gümüş: 42 yıl
 Altın: 29 yıl...

Kapitalizmin yarattığı önemli çevre sorunlarından biri de küresel ısınmadır. Atmosferin ortalama ısısının günden güne artması dünyamızı kuşatmış çok büyük bir tehlikedir. Dengesiz ve plansız sanayileşmenin sonucu olarak başta karbondioksit olmak üzere, atmosfere bırakılan gazlar sera etkisi yaratarak ortalama ısısının her geçen gün artmasına neden olmaktadır.

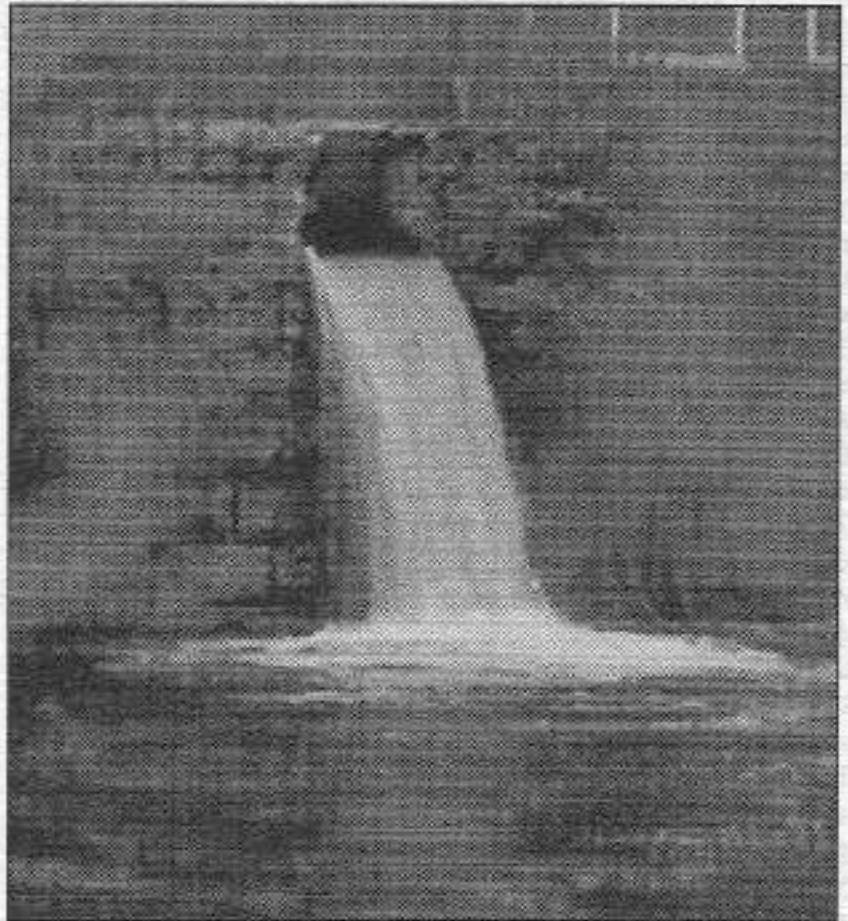
Fosil atıkların kullanılması ve ormanların yok edilmesi sonucunda atmosferdeki karbondioksit miktarı sanayi devriminin başladığı 1850 yıllardan bu yana % 25 oranında artmıştır. Isınmanın artması ile yakın zamanda özellikle kutuplardaki buzullar eriyecek, denizlerin su seviyesi yükselecek ve kıyı şehirleri sulara gömülecektir. Kuraklık başlayacak, tarım üretimleri azalacak, artan hava sıcaklığı temiz içme suyu kıtlığına da yol açacaktır. BM Raporuna göre 2025 yılında dünya nüfusunun üçte ikisi su sıkıntısı çekecek, içme suyu ihtiyacı insanlığın en büyük sorunu haline gelecektir. Hava sıcaklığındaki artış "doğal afet" diye bilinen felaketlerin daha da artmasına yol açacaktır. Yine at-

BM Raporuna göre "1986-95 yılları arasında doğal afet sonucu gerçekleşen kayıplar 1960'lardakinden sekiz kat daha fazla."

Var olan bu tehlikelere karşı dönem dönem yağınların tepkisi nedeniyle devletler kendilerini çevreye duyarlı göstermeye çalışmak için uluslararası çevre zirveleri düzenlemektedir. Ve bu zirvelerde çevre yanlısı çeşitli kararlar alınmaktadır. Örneğin 1992 Rio zirvesinde sera etkisine yol açan gazların kullanımının azaltılması yönünde kararlar alınmasına rağmen çokuluslu emperyalist şirketlerin baskısı sonucunda 166 ülkenin imzaladığı karar metni gözardı edilmiştir. Bu zirvede konuşan ABD başkanı G. Bush aşırı çevrecilerin, Amerikalıların hayatını söndürmelerine izin vermeyeceğiz diyerek çevre düşmanı görüşünü açıkça dile getirmiştir. Yine at-

mostfere bırakılan zararlı gazların azaltılmasını öngören 1997 yılındaki Kyoto sözleşmesi de bizzat ABD tarafından sanayisini olumsuz etkileyeceği gerekçesiyle imzalanmamıştır. Sera etkisinin iklim değişimlerine neden olduğu yönündeki bilimsel kanıtların artmasına rağmen sanayileşmiş ülkeler havaya karbondioksit salmaya devam ediyorlar. ABD sera etkisi yaratan en fazla gaz atığı yaratan ülkedir. Teknolojinin aşırı gelişmesi ve gelişen teknolojinin sermayedarlar tarafından kullanılması, yine emperyalistlerin dünya halklarına karşı egemenliğini pekiştirmek için nükleer denemeler, kimyasal ve biyolojik silahlar yapması doğayı büyük çaplı tahribe uğratmıştır.

Kapitalist üretim tarzının neden olduğu çevresel sorunlar yoksul ülkelerde emperyalist ülkelere naza-

ran çok daha vahşi ve doğrudan yaşanmaktadır. Yoksul ülkelerde doğal değerlerin emperyalistlerin taleplerine göre amansızca sömürülmesi tam bir yıkıma neden olmaktadır. Ülkemizde bunu çok yakından hissetmekteyiz. Bergama da siyanürle altın aramaya karşı köylülerin yillarca verdiği mücadeleyi, Dersimlilerin Munzur Vadisi'nde kurulmak istenen barajlara karşı verdiği mücadeleyi, Trabzon Dernekler Birliği'nin Çernobil Nükleer Santrali'nde sızıntı gerçekleşmesinin 18. yılında dönemin sorumluları için yaptığı suç duyurularını biliyoruz. Ülkemizde bu ve benzeri sorunlar devamlı yaşanmaktadır. Fabrikalar ulaşımın en kolay olduğu tarım arazileri üzerine yapılarak tarım yok edilip, insanlar açlıkla karşı karşıya bırakılmaktadır. Ayrıca; fabrikalarda arıtma tesisleri yapılmamakta insanlar kirliliği bir çevrede yaşamalarına neden olmaktadır. Çöpleri düzensiz ve bilimsel olmayan nedenlerle belirli alanlara toplayarak insanların ölümüne neden olurlar. (İstanbul'da Hekimbaşı çöplüğünde oluşan patlamada can kaybı meydana gelmiştir) Ülkemizde terörle mücadele adı altında ormanlar yakılmış, su havzaları çeşitli atıklarla kirlenerek insanların sağlığı ile oynanmıştır. Yaşadığımız yerden örnek verecek olursak İzmir'in Tire ilçesinde emperyalist tekellerin açtığı fabrikalar verimli tarım arazilerinin üzerine kurulmuştur. Bunların çoğunun arıtma tesisi bulunmamaktadır. Ayrıca; şehir çöplerinin boşaltıldığı yerler yerleşim yerlerine çok yakındır.

Dünyada ve ülkemizde bu gibi sorunların tek nedeni varolan üretim ilişkileridir. Yani emperyalist & kapitalist sistemdir. Kapitalizmin temeli artı-değerdir ve bundan dolayı sınırsız kar hırsı bu duruma gelişmesine neden oldu. Belki şöyle sorulabilir; daha az kar edilerek bir

nebze de olsun rahatlama sağlanamaz mı? Buna cevabımız olumsuz olacaktır. Çünkü diyelim kapitalizmin bir sanayi kolunda böyle bir uygulama gelişti. Bu kez diğer sanayi kolları dogacak boşluğu dolduracak ve bu kez onlar daha çok kar elde edebilecektir. Peki her sanayi kolunda böyle bir şey olsa diyecek olursanız yine cevap olumsuzdur. Çünkü kapitalist şirketler hem yata (başka sanayi kollarıyla) hem de dikey (kendi sektöründeki başka şirketler) rekabet halindedir. Bundan dolayı hepsi birbirinin ayağını kaydırmaya çalıştığı için bu öneri de olumsuz yanıtlanacaktır ya da bunların hepsi gerçekleşse bile, bu kez de boşluğu mali sermaye dolduracak faiz ve spekülasyon yoluyla piyasayı istediği gibi şekillendirecektir.

Doğası gereği anarşik bir üretim tarzı olan kapitalizm sürdükçe çevre sorunları da var olacaktır. Planlı ekonomilerle, katılımcı demokrasi tabanında saptanan zorunlu maddi ihtiyaçları karşılamaya yönelik, sınırları belirlenmiş bir endüstrileşme doğa düşmanı olmak zorunda değildir. Yani sorunun çözümü endüstrinin yok edilmesinde değil, kar güdümünden çıkmış, bir yapıya kavuşturulmasındadır. Ekonomik gelişme ile çevre yıkımının at başı gittiği büyüme ve tüketim modeli yerine doğal ve enerji kaynaklarının en verimli ve akılcı biçimde kullanıldığı yeni yol ve yöntemler yürürlüğe konulmalıdır. Örneğin; Enerji üretimi bahanesi ile yaklaşık 1 milyar dolara Munzur'da barajlar yapılmak isteniyor. Oysa güneş veya rüzgar enerjisi ile 60 milyon dolara aynı enerjinin üretilmesi mümkün iken kapitalizmin şirketlere kar sağlama mantığı yine çevreyi tahrip etmektedir. Kapitalizm, bir yandan doğal hammadde kaynaklarını tüketmekte ama öte yandan yerine yerini koyamamaktadır. Bir yandan,

yüksek derecede çevreyi kirlüten maddeleri üretime sokmaktadır ama diğer yandan bunların zararlarını ortadan kaldıracak teknolojiler geliştirememektedir.

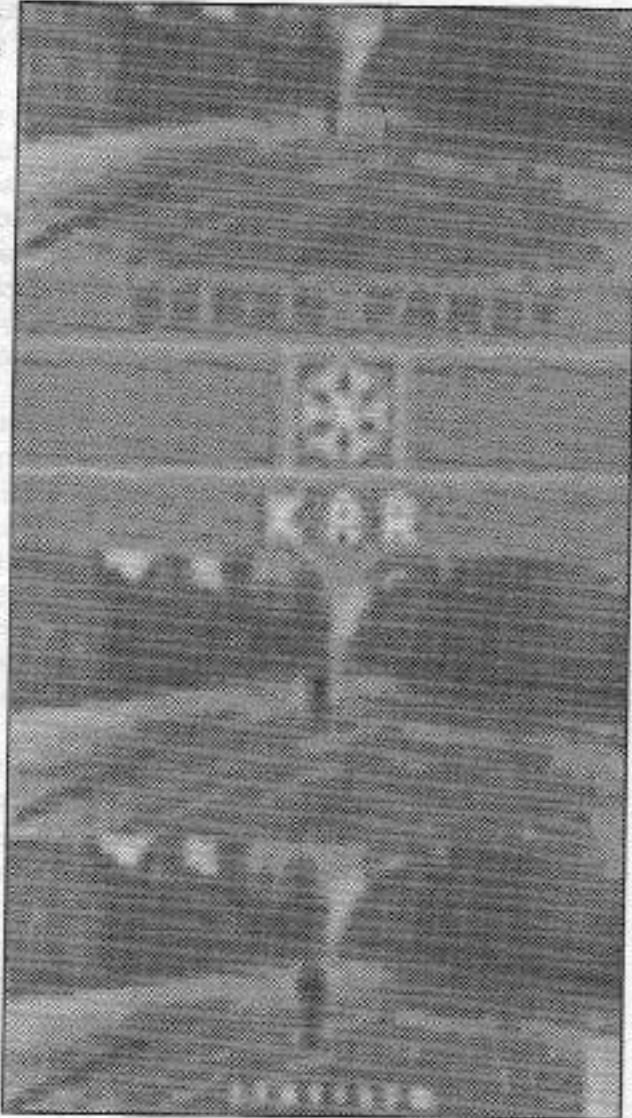
Çevre sorunlarının çözümü ancak, sınıfsız ve sömürsüz bir dünyanın kurulmasıyla beraber gelecektir. Kapitalizmin mekanizmasının kar hırsı olduğunu belirtmiştik. Örneğin ABD'nin silahlanmaya ayırdığı bir yıllık ödenekle dünyada aç insan kalmazdı veya çölleştirilmiş Afrika kıtası belki de onlarca kez ağaçlandırılabilirdi. Fabrikaların atıkları çevreye kontrolsüzce bırakılmasa, bacalarına filtre takılrsa çevre kirliliği azalır. Hayvanları koruyacak doğal park alanları geliştirilse belki sayıları tükenen yüzlerce canlı türü geri getirilemezdi ama yüzlercesinin daha yok olması önlenbilirdi. Örnekler çoğaltılabilir. Sınıf hareketine düşen görev ise doğayı yenmek değil doğa ile birlikte uyumlu bir şekilde yaşamaktır. O halde doğayı tahrip eden sermayeye karşı sınıf hareketi harekete geçmek zorundadır. Kapitalist&emperyalist sistemin kar hırsı ve lüks tüketim hırsı durdurulamadan gerçek anlamda çevreci olunamaz. Sınıf hareketinin kendisi çevre ile ilgili sorunlarda daha duyarlı olmak zorundadır. Çünkü; çevre sorunlarının baş nedeni var olan sistemdir. Sendikalar üyelerini eğitmek ve toplu sözleşmelerde çevreyi korumak ile ilgili maddeleri işverendene kabul ettirmek zorundadır. Yeşiller ve çevreciler gibi toplulukların, çevre kirliliğinin gerçek nedeninin emperyalist-kapitalist sistemin anarşik üretim yapısı ve kar güdüsü olduğunu görmelerine yardım edilmelidir. Tüm çevrecilerle emperyalizm karşıtı bir konumda birleşmek için gayret edilmelidir. (Kaynak ; Devrimci Demokrasi Gazetesi, Devrimci Hareket Dergisi ve Munzur Vadisi ve Doğal Yaşamı Koruma Derneği)

Sermayeleşen Kültür...

Kültürel üretim sermaye- nin yoğun istilasına uğradığından beri sömürgecilik kanını daha fazla yenilemeye başladı. Kendini ihtiyaçlarına göre daha hızlı üretmeye başladığında bazılarını yeni, değişmiş ve bir o kadar çözümsüz geldi. Kendisine meşruluk arayan egemen kültür, alternatifini yaratacak her alana el uzatmaktan geri durmadı ve umuda kan taşıyacak, her şeyi, en çok da kültürü kendi potasında eritmeye çalıştı. Kavram karışıklığından, belirsizlikten, bireycilikten ibaret olan söylemler, bir çağın kapandığını, insanın kurtuluş umutlarının kapanan çağda kaldığını duyururken aydınlarımızdan da(!) büyük destek alıyor. Entelektüel çevrelerden başka holdinglerin de yardımını esirgememesi; hem aydınlara hem de ürünlerine şüphe kazandırıyor.

Gençliğin hızlı kan akışından kurtulmuş yorgun demokratlarımız bu kültürü pompalamaktan hiç de çekinmiyor gibi görünüyorlar. Örneklerini iyi tanıdıklarımız arasında sıkça görmekteyiz. Sunay Akın, Kürdistan'da Serhat'ın kalbinde

yaptığı söyleşisinde sistemi ve onun yaratmaya çalıştığı kültürü teşhir ederken, kendisinin Türkiye İş Bankası'nın sponsorluğunda söyleşiye geldiğini unutuyor. Bir zamanların sosyalist düşünce de ısrar eden Ahmet Telli'si, Yılmaz Odabaşı'sı bugün post-modern yazıp çiziyorlar. Sol düşünceye yapıtlarıyla, duruşuyla kendini katmış ünlü yazarımız Yaşar Kemal'in eserleri artık Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkıyor. Yapı Kredi, Eczacıbaşı gibi kurumlarca desteklenmek herhalde kendilerine red-

dedilmesi zor bir teklif gibi geliyor. Mevcut sistem, ne kadar çok alanda üretilirse ömrü o kadar uzar. Kültürel üretim ne kadar sisteme yönelik yapılırsa, toplum o kadar sisteme ilintilenir ve emperyalizme bağımlı kültürel üretimin dağıtım-cılığı ne kadar iyi yapılırsa o kadar kapitalist çıkarlar desteklenir.

Globalleşmenin temel söylemi olan ekonominin politikadan ü-

Eskiden olduğu gibi yine ekonomi her şeyin üstünde tutulmaya çalışılıyor ve temel ayaklardan olan pazar ekonomisi sistemin panzehiri olarak lanse ediliyor. Pazar arayışında olanlar sömürgeleştirdikleri ülkelerde, yaptıkları karşısında sınıfsız bir toplumda yaşamayı alternatif görecektir ve bu alternatifin doğal sonucu olarak örgütlenecek halkları umutlarına yabancılaştır-

Oyleyse yani bir kültür ve bu kültür ile yeni bir insan yaratılabilirse, üstelik bu, meşruluk kazanmak isteyen ve ihtiyaçlarına göre dünyayı yeniden düzenleyen birilerinin işine geliyorsa, niçin yeniden bir kültür yaratılmaya çalışılmasın ki! Zbigniew Brzezinski'nin dediği gibi; ABD'nin yarattığı kitle kültürü kendisine siyasal alanda kolaylık sağladı.

Sömürgeci sistem; muhalif, sorgulayan bir kültürde, alternatifinin yaratılmasından korktuğu için bu alternatifini yaratacak zenginliği zincirler. Çünkü sorgulamayı öğreten bir kültürün insanı, eleştirecek ve bir şeyleri yıkıp, yeniden kurma çabası içinde olacaktır. Sömürgeci sistem ise kendisini, özgür düşünmeyi sağlayacak

her şeyin önünü keserek ve alternatifini saklayarak korur. Her ikisi de gördüğümüz gibi iyi kullanıldığında güçlü silahlardır. Konuyu bağlayabilmek için ikincisi üzerinde duracağız.

Sistem alternatifini nasıl saklar? Bunu en iyi, halklara rehberlik edecek, mevcut sistemi yorumlayacak ve ona çözüm üretecek ideolojilerin artık olmadığını, bunların iflas ettiğini anlatarak yapar. Maskelerle, aslında o kadar kötü olmadığını, falanca sebeplerden dolayı yaşanılabilir bir sistem olduğunu göstermeye çalışır. Bunun dağıtım-cılığını da bu sistemden çıkarları olan az önce bahsettiğimiz kuruluşlar yapar. Hem de geri kimliklerinden hiç çekinmeden!

Alternatif bir kültür olasıdır. Çünkü onu yaratacak olan biziz ve bunu yaratacak güç de ellerimizde. Kültür bir seçimdir. Sorgulamaya, eleştirmeye başlamak muhalif kültürden yana olmanın ilk adımdır. İnsanca bir yaşamın yolu için ise, muhalif kültür ilk adımdır. □

tünlüğü kültür ve sanat alanında da can bulmaya çalışıyor. Globalizmle uluslararası finans sınırları yıkıldı, kapitalizm daha derin nefesler almaya başladı. İletişimin önemi vurgulanarak dünya tekntronik şebekelerle tanımlanmaya başlandı ve eğitimden çok iletişime yatırım yapıldı, özelleştirmeler arttı. Dünyadaki her ülkeye kültürünü götürmek isteyen emperyalizm, iletişimin taşıyıcılık rolünün farkında. İletişimle taşıdığı kültür de dünyadaki tüm ekonomik güçlerin çıkarlarının savunulması ön planda tutuluyor. Yani yeni liberalistlerin söylediği gibi, hiç de iletişimden kaynaklı, emperyalizmden bağımsız gelişen başka bir çağ yaşamıyoruz.

mak için en fazla iletişimden yararlanarak kültür ve sanatı da kullanacaktır. Çünkü kültür, insanlığın çıkışıyla beraber doğup, onunla büyüyen ve dünyadaki her şey gibi bağrında değişimi taşıyan, yaratılabilir bir olgudur. Her şeyin bir-biriyle bağlı olmasından kaynaklı; yaratılan kültür, bir toplumsal düşünce ve bu toplumsal düşüncenin taşıyıcısı insanı yeniden yaratabilir. Şeyleri karşılıklı etkileri ve bütünlükleri içinde değerlendirmemiz ve bir olguyu, onu çevreleyen koşullardan asla ayırmama zorunluluğumuz olduğunu dikkate alırsak, kültür ve insan ilişkisini daha iyi anlamız.

GÜNLÜKTEN BİR SAYFA

Yaşamın bilgeliği, bugünün ve yarının güzelliklerini ayırt etmeyi ve güzellikleri yaşamayı bilmektir. Ancak bazıları için yaşama sevinci bir parça ekmek ya da bir kadeh içki iken diğerleri daha karmaşık ve daha zengin zevkler bulur; çalışma, güzellik, mücadele, mutluluk ve insanın ilerlemesi...

İnsan tek bir özelliğe sahip olmamıştır, gerçek bir insan olma özelliğine.

Kötü insan yoktur ve her insanda yapıcı bir güç vardır. Sorun, varolan koşulların, insanı nasıl biçimlendirdiği ve bu gücün açığa çıkmasını ne kadar güdülediğidir. Ülkemizde var olan burjuva-feodal sistemin oluşturduğu kültürün şekillendirdiği birey, "insan" olmaktan uzaktır. Yeni insanı yaratmak iktidar sorunudur. Burjuva-feodal sistem alaşağı edilmeden, bu sistemin tüm özelliklerini etinde kemiğinde taşıyan insanlar yaratılacaktır. Biz bu sistemin bize dayattığı insan(sız)lıktan kurtulmaya, kendimizi korumaya ve farklı şekillerde var etmeye çalışmalıyız. Mevcut egemen anlayış kendini ideolojik olarak var edebilmek için kültürel alanda at koşturmaya ve kendi ideolojisine uygun bireyler yaratmaktadır. İtaat eden, kendine güvenmeyen, düşünmeyen, sorgulamayan, ödün veren, kendisini var edemeyen, özgürlük kaygısı taşımayan bireyler yaratılmak isteniyor. Biz bunun alternatifini yaratmak, bunu kendi pratiğimizde sergileyerek göstermek ve bunu yaymak durumundayız. Bu da "popstar" kültürüne, "biz evleniyoruz" kültürüne; "çocukta yapının kariyerde" anlayışına alternatif olmak, demokratik halk kültürünü yaratmakla mümkündür.

"Ayın ve güneşin yerini değiştireceğiz" cüretini kuşanarak, "doğacak yeni sabahların çan sesleri olmalıyız!"

"Delikanlı

Senin kafanın içi

Yıldızlı karanlıklar

Kadar

Güzel, korkunç, kudretli ve iyidir

Yıldızlar ve senin kafan

Kainatın en mükemmel şeyidir."

Yaşamak için bir nedenimiz ve uğruna ölebileceğimiz bir değerimiz olmalı! Peki, yaşamın mutlak amacı nedir? Amaç nedir? Amaç kavramı insan etkinliğinden çıkmıştır ortaya. İnsanın tüm yaşamı doğaya, soğuğa, açlığa, gereksinmeye, düşmana karşı mücadele etmeye dayanır. Yaşam sürüp gidecek olan küçük ve büyük davranışların bir devamlılığıdır. Bu davranışların her birinin bir amacı vardır, ama tüm bu amaçlar aslında tek ve aynıdır: En uzun süre ve mümkün olan en iyi biçimde yaşama kaygısı. Bu akılcı bir amaçtır ve bu amaca ulaşmayı istemek de akılcı bir tutumdur. Fakat günümüzde bu amaca içimizden her birimiz tüm sorumluluğu kendi üzerine alarak ulaşmaya çalışıyor. Ya-

ni kişisel bir mücadeleyle. İnsanlığın gelişimi bu amaç tek başına değil, toplu olarak ulaşmayı ve bunun için de topluca mücadele etmeyi gerektirir. Kolektif düşüncenin en kusursuz biçimde ifade bulması sağlanmalıdır.

“Annelerin ninnilerinden, spikerin okuduğu habere kadar

Yürekte, kitapta ve sokakta yenebilmek yalanı
Anlamak sevgilim
O bir müthiş bahtiyarlık
Anlamak gideni ve gelmekte olanı...”

Yaşamın bilgeliği, bugünün ve yarının güzelliklerini ayırt etmeyi ve güzellikleri yaşamayı bilmektir. Ancak bazılar için yaşama sevinci bir parça ekmek ya da bir kadeh içki iken diğerleri daha karmaşık ve daha zengin zevkler bulur; çalışma, güzellik, mücadele, mutluluk ve insanın ilerlemesi... Mutluluk devamlı olmalıdır. Mutluluk kendine, çevrendekilere, insanlığa ne vereceğini bilmektir. Sınırlarını ve sınırlarının kaynağını doğru saptamaktır. Gücünü parayla, yediği yemekle, bitirdiği okullarla belirlemez. Sınırlarını aklıyla ve duygularıyla koyar. Mutlu insan her rüzgarda savrulaabilecek bir kişilik değildir. Kasırgalara karşı da olsa var etmeyi bilir. Varolanın ve var edenin üzerinden geçinmez. Mutluluk, sadece ödün vermeyen insanlara özgü bir nimettir. Herkes sahip olduğundan fazlasını ister ve bu nedenle sıkıntısız bir mutluluk olamaz. Hiçbir şey istemeyen domuzun tekidir, canı cehenneme...

Evet bir amacımız olmalı, bir şeyler istemeli veya bir şeyleri yaratmaya çalışmalıyız. Bunun için de problemleri görebilmek, çözümü örgütlemek ve her şeyden önce bilmek gerekir. Bir kafanın (eğer odundan yapılmamışsa) bilinçli olarak çalışması gerekir. İnsan zekası kesintiye uğramadan işlemelidir. Bilgilerini sürekli gözlemlerle, yaşam deneyimleriyle zenginleştirmelidir. Eski gerçekleri bilmeli, yenilerin arayışına gitmelidir. Her insan aramalı, kanatlarını her zaman denemelidir. Düşerse yeniden kalkmalı -bunda onur kırıcı hiçbir şey yok- ve kanatlarını yeniden denemelidir. Gelecek yalnızca bizlerin olacak. İnanın, bilgi kütüphanelerin değil. Umut etmeli, umut etmekle yetinmemeli umudumuzu kuşanarak, yarım yaratmak için savaşımalıyız.

“Miçkin inler gibi bir ses çıkardı fakat emir almadan buradan ayrılmayı bir an olsun düşünmedi. Kahramanlığından ya da anlatılması zor bir sorumluluk duygusundan, hatta Birinci Dünya Savaşı'nda hiçbir çarpışmadan kaçmamış olmasından değil, tepeyi bıraktırsa Şişko ve arkadaşlarının yanlarını korumasız bira-

kacağından da değil. Çöküşünü gördüğü bir dünyaya duyduğu kinden de değil. Miçkin'i ayakta tutan tek şey inancıydı, inanç uğruna hepsi de ölebilirdi.”

İnanan, düşünen; yarını, insanlığın mutlu yarınlarını yaratacak insanların kültürünü yaratmak için çalışmalıyız. Kültürün yaratıcısı olan çalışmanın büyük önemini vurgulamalıyız; ancak özgür ve kolektif bir çalışma, insanları dürüstlük temelinde kurulmuş bir yaşama yönlendirebilir. Ancak özel mülkiyetin kaldırılması insanları dost ve kardeş yapabilir, yaşanan bir çok acıyı yok edebilir. Diyojen çıplaktı ama derin bir anlam ile yaşadı. Bu anlam, insan olmanın erinciydi. Ona özenen İskender: “Dünyanın kralığına sahibim ama hayatımda hiç neşe yok, hayatım bir çöl gibi kurak ve hoş. Varlığında açmış tek bir çiçek bile yok. Fakat sende bu çiçekleri görüyorum, kalbin dans ediyor ve her nefesin bir şarkı. Gelecek sefer, tanı bana bir şans verecek olursa; İskender olarak değil, Diyojen olarak doğmak isterim.” der Diyojen'e.

Diyojen: “Neden gelecek seferi bekliyorsun? Şimdi de Diyojen olabilirsin.” der.

İskender: “Şu anda dünyayı fethediyorum. Önce bunu bitirmeliyim.” der

Diyojen: “Bunu hiçbir zaman bitiremeyeceksin. Hırsılar çok fazla hayat ise çok kısadır. Her arzı başka bir arzuyu doğurur. Diyojen olmak bir saçrayıştır.” der

İskender bir sefer dönüşü yolda ölür ve asla Diyojen olamaz. Leonardo Da Vinci'den “Mona Lisa”, Van Gogh'tan “Gece Kahvesi”, Tolstoy'dan “Anne Karenina” kaldı geride. İskender bize ne bıraktı ve biz neler bırakacağız geride? Her şey elimizde, sorun fark etmekte. Kaybetme korkusu insanları asla mutlu etmez. İskender'in kaybedecek çok şeyi vardı. Sarayları, ülkeleri, altınları. Oysa Diyojen olma saçrayışı, kaybetme korkusu taşımadan çekip kapıları gitmek saçrayışıdır. Eski kapıları kapatıp yeni kapılar aralamak gerekir. Kapadığımız kapılar bizi hapseder.

Promete'den aldığımız ateşle insanlığın altıncağını yaratmak için bir kıvılcım yaratalım. Bir kıvılcım olalım!

“İster dağ başında olalım
İster kentlerin kucaklarında
İster tetikte olsun ellerimiz
İster bir çekicinin sapında
Sevgiler gene tutuşur
Aşklar gene yanar bağrımızda
Hep böyledir bu sevdalar
En büyük yangınlar
Bir tek kıvılcımla başlar”

SOKAĞIN E S İ NATO...

İstanbul'da yapılacak olan NATO Zirvesi öncesi mikrofonlarımıza NATO ve zirve ile ilgili yansıyan görüşler.

SORULAR

- 1- NATO hakkında bilginiz var mı?
- 2- NATO 28-29 Haziran'da İstanbul'da toplanıyor. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 3- Sizce NATO'nun kuruluşundan beri dünya barışına bir katkısı olmuş mudur? Olmuşsa bu katkıları nelerdir?
- 4- Türkiye'nin Nato üyesi olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 5- ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi hakkında ne düşünüyorsunuz. İstanbul'daki zirve bunun bir parçası olabilir mi?
- 6- NATO zirvesi öncesinde Demokratik Kitle Örgütleri'ne yönelik saldırılar olsun veya zirvenin yapılacağı Taksim bölgesindeki çalışanlardan oturanlara herkesin fişlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 7- NATO ve Bush karşıtı birliğin zirveye yönelik eylemlikleri var. Bunlardan haberdar mısınız. Sizce ne-ler yapılabilir?

Hasan Görü (24) İşçi

1- Yok.

2- Yok.

3- Barış için mücadele ediyor.

4- Hayat çok zor. 300 milyon alıyorum. 60 milyon sigaraya gidiyor. İstanbul'da geçim zor. Yani anlayacağımız askeri harcamaların kısılması daha iyi olur.

5- İnsanlara haksızlık ediyor. Yaptıkları insanlığa sığmaz. Zulüm etmek için oyun yapıyorlar. Bunlar insan değil. Ne olursa olsun karşıyız.

6- Önce halkın güvenliği olmalı. Türkiye de fakir olan çok eziliyor. Zenginlere bir şey olmaz. Ezilen biziz.

7- Türkiye de olması çok güzel.

H.K.(22) Öğrenci

1- SSCB'ye karşı kuruldu. Büyük devletlerin çıkarını yerine getirmesi için küçük devletlere ihtiyacı vardır. Böylece onları hem kontrol edecekler hem de güç kazanacaklar. Küçük devletlerinde çıkarı var. İki kutup arasında tercih yap-

arak güvenliklerini sağlayacaklar. NATO bunlar için kuruldu.

2- Ortadoğu ya açılan kapı İstanbul olduğu için Irak'taki işgale NATO'yu da ortak etme amacı olabilir. Afganistan'da ki gibi. Büyük ihtimalle Türkiye'den yardım istenecek.

3- Hayır. Olsa bile çok geç kalmıştır.

4- Yanlıştır. İki kutup arasında tercih yapmak zorundaydı. Kurtuluş Savaşı sırasında SSCB'nin büyük yardımları oldu. Sadece Stalin

döneminde biraz tehdit vardı. Dolayısıyla yanlış kutup seçildiğine inanıyorum. SSCB'nin sömürüsü daha az.

5- İstanbul zaten bunun büyük bir parçası

6- Güvenliği sağlayıp, tepkileri artırmak zorunda. Geniş kitlelerin tepkisini azaltmak zorunda. Ne kadar kişi gelirse Bush ve Tayyip o kadar güçlenecek.

7- Kan çıkmadığı zaman eylem yaptığın belli olmaz.

F.T. (22) Öğrenci

1- Demokrasiyi korumak,liberal düşüncüyü yaygınlaştırmak amacıyla kuruldu.

2- Türkiye'ye yararlı olacağını düşünüyorum.

3- Olmuştur. Afganistan'daki gerici güçleri tasfiye etti. Demokrasinin orada yerleşmesini sağladı. Demokrasiyi oturtmadıysa da onun için bir şeyler yaptı.

4- Türkiye'ye bazı kazanımlar sağlayacağını düşünüyorum.

5- Pek iyi şeyler düşünüyorum. Olabilir.

6- Bilmiyorum.

7- Hayır zaten engellenmesine gerek yoktur. Türkiye açısından zararlı değildir.

Mehmet Çiçek (27) Öğrenci

1- Söзде ABD'nin ve Batı'nın SSCB'ye karşı güvenliğini sağlamak, komünizmin batıyı etkilemesini engellemek amacıyla kurulduğunu düşünüyorum.

2- Batı politikalarının askeri planlarını oluşturuyor. BOP'un gündemde olduğu bu günlerde daha da önemli oluyor.

3- Dünya barışına katkısından ziyade dünya terörünün önünü açmıştır. Tamamen Batı politikalarıyla oluşturulmuş. Irak, Afganistan, Güney Filipinler'de geçmişte Vietnam'da neler getirdiğini gördük. Daha çok ölüm getiriyor.

4 NATO'dan çıkılsın. Masum düşüncelerle kurulu değil. Batının kullandığı terör örgütüdür.

5 BOP Ortadoğu'yu yeniden şekillendirecek. Çin, Rusya, Hindistan gibi ABD'ye rakip olabilecek durdurulması sağlanacak. Bu açıdan Ortadoğu çok önemli. ABD petrol rezervlerinden mahrum ol-

mak istemiyor. İsrail'in güvenliği sağlanacak. Onun işbirlikçileriyle Amerikan yaşam tarzına tek alternatif gibi gözüken İslam'ın ve anti-emperyalist örgütlenmelerin önünü kesmek amacıyla oluşturuldu. İstanbul'daki zirvede görev dağılımı netleşecek ve detaylar görülecek.

6- Onların gözünde herkes teröristtir. Burada gözettikleri şey rahat bir NATO zirvesi yapmaktır. Buna karşı çıkılacak ses emperyalizme karşı örgütlenmedir. Kısacası kendisine karşı muhalif olan herkesi, gözaltılarla, fişlemelerle, sınırlandırmalarla sindirmek istiyor.

7- Hayır. Engellemek için 25-26-27-28'inde buna karşı olan herkesin mahallesinden, semtinden, fabrikasından bulduğu herkesi örgütleyip bu tür insanlara müsaade etmemesi, Irak'ta yapılanların aslında bize yapıldığı, yapılan bu tür planlardan ciddi şekilde rahatsız olduğumuzu ve bundan sonra yapılacak planlarda halkın tepkisini dikkate alarak yapılması gerektiğini, yapılmazsa bu halkın bunların işbirlikçilerinde bu memleketten kovabileceğini hissetmeleri gerekir.

H.E. (40) İşveren

1- Bilgim yok.

2- Pek bir şey düşünmüyorum. Zirveyi görmek lazım.

3- Olmamıştır.

4- İyi değerlendirmiyorum. Amerika güdümündedir. Amerika'nın isminin geçtiği hiçbir şeyi düşünmüyorum.

5- Tabi muhakkak.

6- Aslında halka göre olumlu değil. Onlara göre olumlu. Düşünün Bush'u Türkiye'de vurmuşlar. Türkiye Afganistan'a döner. Eklemek yiyemezsiniz.

7- Medyatik eylemler yapılabilir.

ler. Şiddet hareketlerine karşıyım. Getirisi yok.

Erhan Nergiz (24) İşçi

1- Güç dengesini düzenlemek için.

2- Maddi olarak Türkiye'yi tanıttacak.

3- İnanmıyorum. Tam tersini düşünüyorum.

4- Girmek için uğraşmamalıydı.

5- Yanlış olduğunu düşünüyorum. Mutlaka kendine ortak arıyor. Kendini haklı göstermek istiyor.

6- İnsanların düşüncesine karşınmamalı, insanlar her platformda kendini ifade edebilir. Onlarsa bu insanları halkın göziinde küçük düşürüp muhalefeti engellemek istiyorlar.

7- Haberdar değilim. Zirve önlenemez ama yine de insanlar tepkisini göstermelidirler. Çünkü bu iyi bir şey değil.

Barış Malay (30) Esnaf

1- Emperyalist güçlerin birleştiği bir platform.

2- Karşıyız.

3- Hayır. Olmamıştır. Olmayacak.

4- Ona da karşıyız. Türkiye'de onların kuklası olacak. Bir takım şeyler insanlığın çıkarı için olsaydı herkes isterdi.

5- Kendi rahatları için yapıyorlar. En büyük kukla Türkiye'dir.

6- Yanlış. İnsanların bireysel haklarına tecavüz ediyorlar. Fişleme zaten yanlış bir olay.

7- Haberdarım iki yol vardır: ya radikal eylemler ya da sol tabanların birleşerek yapacağı muhalefet. Ama burada birlik çok önemli.

İsim vermek istemedi (30) Öğretmen

1- İkinci Dünya Savaşı sonrası

kuruldu.

2- Tarihsel olaylar bazı birliklikleri bozar. İsmi bilinmeyen bir güç tarafından ekonomik dengeyi sağlamak için yapılan şeyler.

3- Olmamıştır. Olmuşsa tamamen göstermelik olmuştur. İnsanların kendisine güvenmesi için yaptığı bazı şeyler var. Ama bu 15 sene etkisi kalacağını düşünüyorum.

4- Çok içinde yer almaması gerekir. Çıkması lazım keşke Nato'nun AB'nin içine dahil olmasak. Kendi kaynaklarımızı kullanmasak onlar gelip bize yalvarsa.

5- Çok kötü şeyler düşünüyorum. Tamamen Çini alt etmek için yapacak. Petrol'ün de etkisi var.

6- Haberim yok.

7- Ne yapılırsa yapılsın bu işe yaramaz. Bilinçlenmek lazım. Milli bilinç, Milli ekonomi yani Kuvayı Milliye.

Süleyman Karaçelik (54) Emekli

2- Türkiye tabi çıkarları için, NATO'yu savunuyor. Bazı çıkarları için benim anladığıma göre öyle.

3- NATO'nun hiç olmamıştır, seyirci kalmıştır. Bilhassa Amerika'nın Irak'ta yaptığı işkencelere şu anda parası olan güçlü, NATO da güçlüünün yanında yer alıyor. Türkiye'de herhangi bir olay olsa, gitse bir yeri vursa, hemen başına çöktüyorlar. "Dur vurma!" diyorlar. Neden Amerika'ya demiyorlar? NATO birlikleri haksızlık değil mi yani?

4- Türkiye'nin NATO'dan ayrılmasını istiyorum. Türkiye'ye destek vermedikleri için yalnız bıraktıkları için.

İzzet ... (30) Seyyar satıcı

1- NATO hakkında bilgim, genel olarak uluslararası, devlet-

lerarası bir haksızlık olduğu zaman müdahale edilsin diye kurulmuştur. Ama bunun şu an tam olarak kullanılmadığını düşünüyorum. NATO şu an görevini yapmıyor.

2- Ortadoğu şeyi var. Amerika'nın Ortadoğu'ya aba altından sopa göstermesi. Amerika kendine kepçeyle, başka ülkelere kaşıkla dağıtıyor. Kendi istediğini yapıyorlar, Türkiye'nin önemsiz şeylerini yapıyorlar, yaptı gösteriyorlar.

3- Çok az olmuştur. Güçlü devletlere her zaman için NATO söz geçirememiştir. Sadece seyirci kalmıştır.

4- NATO görevini yapıyor olsa, Türkiye'nin NATO'ya üye olması iyi bir şey, ama NATO görevini yapmıyor.

5- Bunun parçası olabilir. NATO'nun toplantı için Türkiye'yi seçmesi, Ortadoğu projesiyle ilgisi vardır. Çünkü arada ek alacakları konu belli zaten. Ortadoğu'yla ilgili, Irak Savaşı konuşulur.

6- Onların karşı çıkması Türkiye onayladıktan sonra boş. Mesela öyle gruplar var, herhangi bir şey olmaz onlardan. Etkisi olacağını sanmıyorum.

7- Eylemler yeterli değil, öyle birkaç yerde yapıyor. Yeterli değil. Tam içinden gelerek yapmıyor millet, gösteriş olarak yapıyor. Daha fazla eylemler yapılmalı, bunun Türkiye'ye ne gibi bir yararı, ne gibi bir zararı olduğunu açıklamamız lazım.

Mehmet Ç. (35) Memur

1- Evet bilgim var.

2- NATO benim bildiğim kadarıyla sıradan birini yapıyor. Her sene de değişik ülkelerde yapıyor, bu sene de Türkiye'de yapılması gayet doğal. Ayrıca ben bunu gayet de anlamlı buluyorum. Ortadoğu'da gelişen olaylar açısından bakarsak

gayet anlamlı. Dünyaya da bir mesaj verilmek isteniyor. Bu açıdan hem anlamlı hem de iyi olduğunu düşünüyorum. Ülkemizin de tanıtımına katkıda bulunacağını düşünüyorum. Bildiğim kadarıyla dünyanın birçok ülkesinden yardımımıza devlet başkanı, başbakan seviyesinde katılım olacak. Bu da iyi bir şey, ancak bizim toplumumuz açısından da bazı gündelik yaşamımız açısından bazı negatif etkileri olabilir. Onları da bir noktada mazur görmek gereklidir.

3- NATO'nun dünya barışına çok fazla katkıları vardır. Öncelikle Kore'de katkılarının olduğunu biliyoruz. Ondan sonra Bosna'da, Kosova'da savaşların sona erdirilmesi açısından önemli faydaları var tabii NATO'nun.

4- Türkiye'nin NATO üyesi olması, biliyorsunuz NATO 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan bir grup. Türkiye'de o dönemde varolan, Sovyet Rusya'nın ülkemizden toprak istemesi yani, Kars-Erzurum o bölgeleri istemesi sonucunda, zorunlu olarak, buna karşı bir direnç göstermek için Türkiye bu birliğe katıldı. Sonuçta uluslararası bir yapıdır. Her ülkenin buna katılması lüzumludur. Faydalıdır. Ulusal güvenliğin, böyle uluslararası kuruluş tarafından da desteklenmesi hem ülke açısından faydalıdır. Hem de ülkemizin böyle uluslararası bir kuruluşa faydası olur.

5- Evet, başta da söylediğim gibi, BOP'un bir parçası olabilir. Çünkü çok anlamlı. Benim bildiğim kadarıyla ilk defa NATO zirvesi Türkiye'de yapıyor. Genelde Avrupa'da yapıyordu. Şu anda İstanbul'un tercih edilmesi bana göre Türkiye'ye de BOP'unda önemli misyonlar biçiliyor. Hem Ortadoğu'nun kenarında olan en güvenli nokta ve mesajları verme açısından en etkili konumda bulunan ülke ol-

duğunu düşünüyorum.

BOP Amerika'nın emperyalist çabalarının yani bir boyutu olarak düşünüyorum. Zaten Irak'ta olan savaşın da bugün artık bir petrol savaşı olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçek. BOP, Ortadoğu'daki petrole sahip olma, en azından hükmetme savaşımıdır. Çünkü petrol fiyatları sürekli artıyor. Bazı noktalarda OPEC'in iradesi dışında da inişler çıkışlar olabiliyor. Petrole hükmedebilen dünyaya da hükmedecektir. BOP'unda bu soruna bağlı olduğunu düşünüyorum.

6- NATO Zirvesi düzenlenirken, toplantının da güvenliğini sağlamak gerekir. Buraya gelen kişilerin ve kongrenin güvenliğini sağlamak, sağlıklı bir şekilde çalışmasına zemin hazırlamak da gereklidir. Bu amaçla bazı tedbirler alınması gayet doğal, ama abartılı tedbirler var. Potansiyel tehlikeli olarak görülen insanlara karşı uygun olmayan davranışlar var. Bunlar da çok gereksiz. Zaten güvenliğin en önemli unsurlarından birisi de güvenliğin insanlarda bir güvensizlik hissi yaratmamasıdır. Güvenliği temin edeceğim derken toplumun düzenini de bozmamak lazım.

7- Eylemlilikler de normaldir, tabii ki yani NATO'nun biraz önce belirttiğim gibi bir kuruluş misyonunu dışında bazı farklılaşmalar da var. Veya bunu farklı yorumlayanlar da var. Bunlar demokrasi çerçevesi içinde normaldir. Bu kişilere söz hakkının tanınması, ifade özgürlüğüne bu kişiler açısından zemin hazırlanması, demokrasi bilincimiz açısından da önemli bir görevdir.

Benim bir şey yapmak gibi bir düşüncem yok açıkçası, ancak yapacaklar toplumu bilgilendirmeye çalışmalılar.

“ESKİ REJİM VE DEVRİM” ALEXIS DE TOCQUEVILLE

*“Tarih okumuş bir insan,
Yeterince tarih ve
Siyaset biliyor demektir.”*

1. Tocqueville Kimdir?

1805'te Paris'te doğmuş, Normandiyalı asil bir ailenin çocuğudur. Tocqueville'in, aile toplantılarında tartışılan konular ve devrim zamanı terörü gibi anılardan etkilenmemesi imkansızdı. Katolik ailesi, genç Tocqueville'i, ilk yapılanmasını gerçekleştirmesi için bir din adamına emanet etmişti. Bu kişi baş rahip Lesueur'dü ve Tocqueville üzerinde büyük etkisi olmuştur. Daha sonra Kraliyet Koleji'nde felsefe ve retorik dersleri alan Tocqueville, bir yandan krala sadakat düşünceleriyle yetişirken, bir yandan da Montesquieu ve diğer 18. yüzyıl Aydınlanmacıları'nın düşünceleriyle de tanışıyordu.

Tocqueville, henüz 25 yaşındayken 1789-1830 arası Fransa tarihini şöyle tanımlamıştı: “Eski rejim, gelenekleri, hatıraları, umutları ve onu temsil eden aristokratları ile; orta sınıfın önderliğindeki yeni Fransa arasında 41

yıl süren kızgın ve zorlu bir kavga-
nın tablosu...”

Tocqueville, 1830' dan sonra bir seçim yapmak zorunda kalmıştır. Ya krala sadık kalacak ya da anayasal monarşiyi seçecekti. Tercih anayasal monarşiydi. Bir süre sonra da Amerika'ya gitti.

O dönem Amerika'da bir “sor-gulama” havası esiyordu, cezaevleri vs. üzerine tartışmalar yapılmaktaydı. Bu konu reformlardan yana kaygılı olan Tocqueville'in uzmanlık alanıydı. 1935'de “Amerika'da Demokrasiye Dair” adlı ilk büyük eserini yayınladı. 1838'de Siyaset ve Ahlak Bilimleri Akademisi'ne, 1841'de Fransız Akademisi'ne seçilir.

Tocqueville aynı zamanda politikaya da atılmıştı. Bunun bir kırılma noktası değil de, hayatının mantıklı bir sonucu olduğunu ifade etmiştir.

27 Ocak 1848'de mecliste yaptığı bir konuşmada, yakın tarihte gerçekleşecek bir devrimi işaret ediyor ve şöyle diyordu: “İnsanlara elindeki gücü kaybettiren gerçek ve en etkili sebep; insanlığın artık o gücü taşımayı hak etmeme-

sidir... Hissetmiyor musunuz?... Avrupa yeniden sarsılıyor... ve siz aynı zamanda halkın geleneklerinin bozulmasına karşın sakin kalabiliyorsunuz; çünkü durum henüz fazla etkili değil.”

Bu konuşmadan bir aydan kısa bir süre sonra 1848 Devrimini patlak verdi. Üç gün süren bir kargaşadan sonra ‘cumhuriyet’ ilan edildi.

Tocqueville'in yaptığı incelemelerin ve onun öngörülerinin özü, şu ifadelerde yatar: “...Bugün, artık mülkiyet hakkı, daha çok tartışılması gereken diğer hakların arkasında saklanmamaktadır. ...Politik savaş yakında ‘sahip olanlar’ ile ‘sahip olmayanlar’ arasında yaşanacaktır.”

Bu saptaması Mars'ın şu saptamasıyla örtüşmektedir: “Proleterler, haklı olarak, kendilerini ‘Şubat galipleri’ olarak gördüler... Sokakta galip gelmeleri gerekirdi. Burjuva ile değil, burjuvaya karşı savaştıklarından; galip geldiklerini onlara göstermeleri gerekirdi.”

1856 yılında “Eski Rejim ve Devrim”i hazırlamaya başladı. 1859 yılında Cannes'da veremden

öldü.

2. Fransız ihtilali ne idi?

Fransız ihtilali, Fransa'da iktisadi alanda üstünlük sağlayan burjuvazinin, siyasi iktidarı da ele geçirecek burjuva-kapitalist toplumu kurmasıdır. Fransız ihtilalinin amacı, Tocqueville'in belirttiği gibi, Ortaçağ kalıntısı toplumsal müesseseleri ortadan kaldırmaktır. Orta Çağ kalıntılarını toplumdan silen ihtilal, çeşitli dönemlerden sonra Fransa'da liberal bir demokrasinin kurulmasına yol açmıştır.

Meseleye dünya tarihi açısından bakacak olursak, Fransız İhtilali, burjuva ihtilalinin klasik bir modelidir. Fransız ihtilalinin iki özelliği üzerinde durulabilir. Birincisi, feodalizmden kapitalizme geçişi sağ-

layan tarihi gelişmeyi genel çizgileriyle yansıtan yanı; ikincisi ise, Fransız toplumunun yapısından doğan ve çeşitli burjuva ihtilalleri içinde Fransız ihtilalinin kendine özgü niteliğini ortaya koyan yanı.

Üretim tekniğinde meydana gelen gelişmenin üretim ilişkilerini değiştirdiği, toplumların tarihi gelişme çizgisi içinde, feodal üretim ilişkilerinden kapitalist üretim ilişkilerine geçildiği evrensel gerçeği yanında, Fransız toplumunun kendine özgü çeşitli üst yapı gerçekleri ve özellikleri de Fransız ihtilalini etkilemiş, bu ihtilalin oldukça girift olan dokusu ortaya çıkmıştır.

3. Eski Rejim ve Devrim

Kitabı Hakkında

Bu eser Tocqueville'in baş yapıtlarından biridir. Kitap; önsöz, üç kitap ve ek bölüm olarak kaleme alınmış, 25 bölüm ve 310 sayfalık önemli bir eserdir. Yazar kitabında Fransız devrimine farkli bir bakışı yansıtmaya çalışır. Ele aldığı konular arasında, 'kilisenin yeni konumunun ne olacağı', 'feodalitenin eski rejimde yerinin ne olduğu' ve 'aydınların devrim üzerine etkileri' vardır.

Yazının bu kısmında, yukarıda

Dünyamız, resmi görüşler dünyasıdır. Bir konu hakkında bir çalışma yapıldığında, genellikle resmi görüşün dışındaki görüşler yok sayılarak hareket edilir. Fransız devrimi konusunda da dünya ölçeğinde kabul gören bir resmi görüş vardır. Bu resmi görüş, ana hatları itibariyle, Fransız Devrimi'nin esas olarak Eski Rejim'den radikal ve tam bir kopuş olduğu noktasından hareket etmekte ve eski rejimi feodal ve despot bir rejim olarak nitelendirmektedir.

"Fransız devrimi ne idi?" sorusuna verilen cevapla, Tocqueville'in vermiş olduğu cevap karşılaştırılarak, Tocqueville'in bu konudaki görüşleri irdelenmeye çalışılacaktır.

Dünyamız, resmi görüşler dünyasıdır. Bir konu hakkında bir çalışma yapıldığında, genellikle resmi görüşün dışındaki görüşler yok sayılarak hareket edilir. Fransız devrimi konusunda da dünya ölçeğinde kabul gören bir resmi görüş vardır. Bu resmi görüş, ana hatları itibariyle, Fransız Devrimi'nin esas olarak Eski Rejim'den radikal ve tam bir kopuş olduğu noktasından hareket etmekte ve eski rejimi feodal ve despot bir rejim olarak nitelendirmektedir.

Devrimleri birer kopuş olarak algılamamıza yol açan temel etken, onların bizzatı birer kopma olmaları değil de, bize uzun süreler boyunca inatçı bir şekilde bu şekilde sunulmalarıdır. Devrimler, olacak olanın temel unsurlarının zaten üretilmiş olduğu anlamına gelmektedir. 1789 Devrimi'nin kurumsallaştırdığı her şey, devrim öncesinde oluşmuştur ve yerli yerindedir; yoksa zaten ihtilal mümkün olamazdı. 1789'un erdemi, sivil toplumdaki gelişmeyi siyasa topluma aktarmasıdır.

1789 feodaliteye değil, köylünün onun kalıntılarından duyduğu rahatsızlığa son vermiştir. Çünkü Fransız tarihine yakından bakıldığında, birçok soylu toprak sahibinin, oyunu çoktan kapitalist üretim

ilişkilerine göre oynamaya başladıkları görülecektir.

Köylülüğün Fransa'daki konumu çok önemlidir. Bugünün perspektifiyle bakarsak, köylülüğü anti-kapitalist olarak nitelenebiliriz. Köylüler, devletin destek fiyatları uygulamasını istemektedir.

Birinci kitabın birinci bölümünde Tocqueville, devrime ve onun doğuşuna ilişkin çelişik yargıları; Fransız Devrimi'nin kendi içinde benzersiz bir devrim olduğunu söyleyerek açıklar. O, devrimin olmasıyla birlikte her şeyin değişeceğini düşünen insanların, devrimin neye dönüşeceğini, nasıl bir şekil alacağını düşünmediklerini belirtir ve devrimle birlikte neyin geleceğini de kimsenin bilemeyeceğini söyler.

Argümanlarına "devrimin gerçekte görüldüğü gibi olup olmadığı'nı sorarak başlar. Şu soruları sorar; "Olay, gerçekten de bir zamanlar çağdaşlarına görüldüğü kadar olağan üstü müdür? Onların varsaydıkları kadar inanılmaz, onların varsaydıkları kadar derinlemesine bozguncu ve yenileştirici midir? Bu tuhaf ve korkunç ihtilalin gerçek anlamı nedir, gerçek niteliği ne olmuştur, sürekli etkileri nelerdir? Tam olarak neyi yok etti? Ne yarattı?"

Yukarıda Tocqueville'in özellikle incelediği konuları sıralamıştık. Biz de bu soruları, benzer başlıklar altında sınıflandırarak onları cevaplamaya çalışacağız.

3.1. Kilisenin konumu ne olmuştur?

Yazar, "Fransız ihtilalinin ilk girişimlerinden biri Kiliseye saldırmaktır ve bu ihtilalden doğmuş olan tutkular arasından ilk ateşleneni ve son söneni de dinsizlik tutkusunu olmuştur demektir".

18. yüzyıl felsefesinin -hakkı olarak- devrimin başlıca nedenlerinden biri olarak düşünüldüğünü ve bu felsefenin derinlemesine dinsiz olduğunun altını çizmektedir, yazar. Tocqueville bu felsefeyi, bize iki bölümde gösterir; birincisi bu felsefenin toplumların durumuna, sivil ve siyasal yasaların ilkelerine ilişkin bütünüyle yeni ya da yenilenmiş görüşler içermesidir; ikincisi de 18. yüzyıl filozoflarının kiliseye karşı bir tür şiddet duygusuna kapılmış olmaları ve onun rahiplerine, aşamalı düzenine, kurumlarına, dogmalarına saldırıp bunları daha iyi yıka-bilmek için de Hıristiyanlığın felsefi temellerini yerinden sökmek istemeleridir.

Bu iki madde de göze çarpan şey, aydınların kilise üzerindeki

rolüdür. Öyleyse, halk niçin kiliseye karşı harekete geçmek istemiştir? Bunun cevabını Tocqueville şöyle verir; "Hıristiyanlık bu şiddetli kini dinsel öğreti olarak değil, daha çok siyasal kurum olarak alevlendirmişti; papazlar öteki dünyanın işlerini düzenleme iddiasında oldukları için değil, bu dünyada toprak sahibi, senyör, ondalıkçı, ve yönetici oldukları için; Kilise ise, kurulacak yeni toplum içinde yer alamayacak olduğu için değil, ama un ufak edilmesi söz konusu olan o eski toplumun içinde, en ayrıcalıklı ve en güçlü yeri işgal ettiği için."

Ülkenin ideolojik bakımdan demokratik hale gelen kısmı, sadece inancını yitirmemişti, aynı zamanda kilise ve dine karşı da olmuştu. Öte yandan Tocqueville, eski rejimin din adamlarına karşı hayranlıkla dolu olduğunu belirtir .

Devrimle birlikte eskiye ait ne varsa yıkılmasının görüntüden ibaret olduğunu söyler Tocqueville.

3.2. Feodalitenin eski rejimdeki yeri ne idi?

Tocqueville, bu bölümde feodalite kurumunu ve devrimin bu kurum içinden kendini nasıl var ettiğini anlatır bize. Burada sorduğu soru şudur: "Fransa'daki feodal soylu hakları ve angaryalar, neden bütün diğer yerlerdekilere kıyasla halk için en dayanılmaz hale gelmiştir?"

Düşünürümüz, özel amacı her alanda Ortaçağ kurumlarının kalıntısını ortadan kaldırmak olan devrimin, bu kurumların çok daha iyi korunmuş olarak katılıklarını halka en fazla hissettirdikleri yerlerde değil de, tersine, bunları halkın en az hissettiği yörelerde patlak verdiğini; öyle ki, bu kurumların boyunduruğunun, gerçekte en

hafif olduğu yerlerde en dayanılmaz olduğunu belirtir.

Feodalitenin Fransa'da devrimden önce çözülmeye başladığını, köylünün daha rahat hareket ettiğini söyler Tocqueville. Bununla birlikte Fransa da gerçekleşen bir devrim daha vardır. Bunu şöyle açıklar; "köylü yalnızca serflikten kurtulmuş olmakla kalmamıştı; aynı zamanda toprak sahibi haline de gelmişti."

Tocqueville, Fransa'da toprak mülkiyetindeki bölünmenin devrimle başladığını sanmanın, yaygın bir hatayı sürdürmek olduğunu ve bu olgunun devrimden çok daha eski olduğunu ifade etmekle birlikte; devrimin etkisinin toprağı bölmek değil, ama bir an için serbest bırakmak olduğunu belirtir .

O halde feodal yasalar neden Fransız halkının yüreğine bu kadar güçlü, nesnesi ortadan kalktıktan sonra bile devam eden ve sanki yatıştırılamazmış gibi görünen bir nefret ekmiştir? Tocqueville bunun nedenini, Fransız köylüsünün bir yandan toprak sahibi haline gelmiş ve öte yandan da senyörünün yönetiminden tümesiyle kurtulmuş olmasıyla açıklar; hiç şüphesiz başka bir çok neden bulunabileceğini, ancak bunların en başta gelenler olduklarını düşünmektedir. Böylece, soyluluk dediğimiz kurum, 18. yüzyılda da feodal dönemdeki yönetim biçimi gibi devlet erkende toplanmış ve merkezleşmiştir.

Tocqueville şöyle bir ifadede bulunur; "Gerçek, merkezi yönetimin, söylendiği gibi Devrimin ya da imparatorluğun edimi değil, eski rejimin bir kurumu olduğudur."

Merkezleşmenin hiçbir şekilde bir devrim kazanımı olmadığını, tam tersine eski rejimin bir ürünü olduğunu; bunun, eski reji-

min siyasal yapılanmasının Devrimden sonra dahi yaşayabilmiş ve bu devrimin yaratmış olduğu yeni toplumsal düzenle bağdaşabilmiş yegane kısmı olduğunu söyler.

Tocqueville, merkezileşmeye yönelik ifadelerini açıklamaya devam ederken şu soruyu sorar; "Fransa, neden Avrupa'nın bütün ülkeleri arasında başkentin çoktandır taşraya karşı en fazla üstünlük sağlamış ve bütün imparatorluğu en iyi şekilde kendisine bağlamış olduğu ülkeydi?"

Cevap şudur: "sermayenin, egemenliğin bütün geriye kalan kısmını karşısındaki siyasal ü-

yordu; birinci olguya yeni bir kimlik kazandıran ve çok daha müthiş bir olgu..." Bu cevaplarından da anlaşıldığı gibi, şehirleşmenin gelişmesiyle birlikte, bu bölgelerdeki işçi nüfusunun değişimi de hızlanmaktadır. Tocqueville işçiler için şunları söyler, "Böylece Paris, Fransa'nın efendisi haline gelmişti ve kendisini Paris'in efendisi kılacak olan ordu, bir zamandır birikiyordu."

Tocqueville, eski rejimin bir kölelik ve bağımlılık dönemi olduğunu sanmanın büyük bir hata doğuracağını belirtir. O, bu dönemde bugünkünden çok daha fazla özgürlüğün hüküm sürdüğü-

Merkezileşmiş ülkeyi yazar şöyle tanımlar; "merkezileşmiş ülke demek, zengin ve aydınlık sakinlerinden boşalmış kırsal kesim demektir... Eksik ve gündelik kültürlerin ülkesi demektir"

Tocqueville, soyluluğu ve burjuvaziyi şu noktada benzeştirir. İkisi de sonuçta halkın dışında yaşar ve bu yüzden kendilerini koruyacak adaleti oluşturma çabası içindedirler.

Tocqueville, eski rejimin burjuvazisinin bağımsız bir anlayış sergileme konusunda, devrimden sonra gelen burjuvaziye göre daha iyi hazırlanmış durumda olduğunu söyler. O, devrimden sonraki

Aydınların Fransız Devrimi'ne etkisinin çok fazla olduğunu söylemek pek de yanlış olmaz. Devrime adım adım evrilen burjuvazi, kendi felsefe ve dünya görüşünü de geçmişten getirmekteydi. Fransız Devrimi "bütün dünyada bir kültür devrimine yol açmıştır" diyenler de bulunmaktadır.

tünlüğüne neden olan şey ne konumlanışı, ne büyüklüğü, ne de zenginliğidir; asıl olarak, hükümetin niteliğidir.

Düşüncenin devinimi artık yalnızca merkezden yola çıkıyordu. Paris taşrayı gövdeye indirmeye başlamıştı.

Paris böylece dışarıdaki bütün gücü eline geçirmeyi bitirdiği sırada, kentin bağrında, tarihin dikkatini çekmeyi hiç de daha az hak etmeyen bir başka değişimin tamamlanmış görülmüyordu. Bir alışveriş, iş, tüketim ve eğlence kendinden başka bir şey değilken, Paris bir fabrikalar ve imalathaneler kenti haline gelişini de tamam-

landı; ama bunun, sınıflara dayalı bir istisna ve ayrıcalık fikrine bağlanmış, yasayı çiğnemeye hemen hemen keyfîlik ölçüsünde imkan veren, en doğal ve en zorunlu güvenceleri bile hiç bir zaman bütün yurttaşlarına sağlamaya kalkışmayan, düzensiz ve fasıllı bir özgürlük anlayışı olduğunu söyler.

Soyluların siyasal haklarını yitirmeleri ve yerel özgürlüklerinin kaybolması süreciyle birlikte, soyluların göçü de büyümüştür; artık onları malikanelerinin dışına çekmeye bile gerek kalmamış, orada kalmayı kendileri reddetmişlerdi. Çünkü kırsal yaşam onlar için çekilmez hale gelmişti.

Fransa'ya eleştiri yönelterek şunları aktarmaktadır.

"Her türlü direniş gürültüsünü boğma sanatı o sıralarda bugünkü kadar gelişmiş değildi. Fransa bugün yaşadığımız sağır mekan haline henüz gelmemiştir; tersine, siyasal özgürlük ortada görünmemekle birlikte, fazlasıyla ses getiriyordu ve sesini yükseltmek, uzaktan işitilmiş olmak için yetiyordu."

3.3. Aydınların devrim üzerindeki etkileri ne olmuştur?

Tocqueville, Fransız Devri-

mi'ne yazarların etkisini şöyle açıklamaktadır: "Tarihte çok yeni olan bu olay, büyük bir ulusun bütün siyasal eğitiminin bütünüyle yazın adamları tarafından yapılması, belki de Fransız ihtilaline kendine özgü mizacını vermekte ve ondan şimdi görmekte olduğumuz şeyi çıkartmakta en fazla katkısı olan unsur oldu."

Yazarlar, ihtilali yapan halka yalnızca kendi fikirlerini taşımakla kalmadılar; ona kendi mizaçlarını ve tabiatlarını da verdiler. Onların uzun eğitimi altında, başka rehberlerin yokluğunda ve uygulamanın derin belirsizliği içinde yaşanırken, bütün ulus onları okuya okuya, sonunda iç güdülerine, akıl yürütme biçimlerine, tercihlerine ve tabiatlarının özürülü yanlarına kadar, kitapları yazanlara katıldı; öyle ki, en sonunda eyleme geçtiğinde, edebiyatın bütün alışkanlıklarını siyasetin içine taşıdı."

Aydınlığın Fransız Devrimi'ne etkisinin çok fazla olduğunu söylemek pek de yanlış olmaz. Devrim adım adım evrilen burjuvazi, kendi felsefe ve dünya görüşünü de geçmişten getirmekteydi. Fransız Devrimi "bütün dünyada bir kültür devrimine yol açmıştır" diyenler de bulunmaktadır.

Tocqueville, özgür kurumlardan hiç birinin kalmadığını söyler; dolayısıyla artık siyasal sınıfların, canlı siyasal toplulukların, örgütlü ve yönü belli partilerin olmadığı bir ortamda da kamuoyu yeniden ortaya çıktığı zaman kamuoyu yönetiminin yalnızca filozoflara düşeceği, Devrimin bir takım tikel olguları hedeflemekten çok soyut ilkelere ve çok genel kuramlara göre yönetildiğini görmenin kaçınılmaz olacağı; kötü yasaların üstüne ayrı ayrı gidilecek yerde bütün yasaların hedef alınacağı ve Fransa'nın eski devlet düzeninin yerine, o yazarlarca tasarlanmış

olan yepyeni bir yönetim sisteminin geçirilmek isteneceği kehanetinde bulunur.

Tocqueville, devrimin yalnızca entelektüel düzeyde mayalanmasından ötürü, onun tüm siyasal devrimlerden farklılaşarak dinsel devrimlere yaklaşacağını -yani bir inanç devrimi olacağını- altını çizmektedir.

4. Bitirirken

Tocqueville'in bu eseri bize göre Fransız Devrimi'ne ışık tutacak farklı bir senaryoyu betimler. İrili ufaklı tüm aktörler, figüranlar, çevre, zaman akışı ve konu, her şey birbirine tam bağlanmış ve uygulanmıştır. Tocqueville kitapta önemli bir şeyin altını çizer; "Fransız ihtilali, dinsel bir ihtilal tarzında işleyen ve bir bakıma dinsel bir ihtilal görünümünü alan siyasal bir ihtilaldir"

Tocqueville'e göre devrim, her şeyden önce bir kopuşu değil, bir sürekliliği temsil etmektedir; çünkü devrimin yerleştiği düzeni Fransız toplumu devrimden önce zaten oluşturmuştur, aksi takdirde böylesi bir oluşumu kabul etmesi ve özümsemesi olanaksız olurdu. Bu da Fransız Devrimi'nin "evrimsel" bir süreç içinden geçtiğini gösterir. Devrim, evrimsel süreçte sadece kırılma noktasını oluşturmaktadır.

Yazar, Fransız Devrimi'ne yeni bir bakış açısı getirerek; 16. Louis döneminin Eski Rejimin en zengin dönemini oluşturduğunu ve kendi kendine bu devrimi çabuklaştırdığını belirtmektedir. Çünkü insanlar, ancak önlerindeki ufuk açık olduğunda huzursuzlanmakta ve ancak o zaman maddi refah ile hukuk arasındaki uyumsuzluklardan rahatsızlık duymaktadırlar.

Tocqueville'in sormuş olduğu

bir soru ve ona vermiş olduğu cevapla yazımıza son verelim. "Devrimin gerçek hedefi neydi? Sonuçta onun özgün vasfı nedir? Özellikle de, niçin yapılmıştır? Ne yapmıştır?"

Devrim sanıldığı gibi, asla dinsel inançların imparatorluğunu yıkmak için yapılmış değildi; görünümlere rağmen, o, temel toplumsal ve siyasal bir ihtilaldir; ve bu türden kurumların çerçevesi içinde, hiçbir şekilde düzensizliği sürdürmeye, bir bakıma düzensizliğe istikrar sağlamaya -başlıca hasımlarından birinin söylediği gibi anarşiyi yönetileştirmeye- yönelmedi, daha çok kamusal yetkenin gücünü ve haklarını çoğaltmaya eğilim gösterdi... Onu yalnızca kendi içinde ele almak üzere, farklı dönemlerde ve çeşitli ülkelerde fizyonomisini geçici olarak değiştiren bütün kazalardan ayrı tuttuğumuz zaman, bu ihtilalin, birçok yüzyıl boyunca Avrupa halklarının çoğunda ortak kabul etmeksizin hüküm sürmüş olan ve genellikle feodal kurumlar adı altındaki o siyasal kurumları, koşulların eşitliğini temel alan daha tekdüze ve daha basit bir toplumsal ve siyasal düzeni ikame etmek üzere, ortadan kaldırmaktan başkaca bir etkisi olmadığı açıkça görülür." □

5. Kaynakçalar

- Aron, Raymond, Sosyolojik Düşüncenin Evreleri 4.basım, çev:Korkmaz Alemdar, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2000

- Sanca, Murat, 100 soruda Fransız ihtilali 3. baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1995

- Uçar, Şahin, "Fransız İhtilali / Tanrılar Susamışlardır", Türkiye Günlüğü Dergisi, , no:4, Haziran 1989

- Tocqueville, Alexis de, Eski Rejim ve Devrim, (Çev: Turhan Ilgaz), İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1995

Ahlak Üzerine

İnsanlık tarihi boyunca her dönem eski ile yeni, gelişen ile dağılan arasında çatışma sürmüştür. Eskiye ve yeniye, gelişen ve dağılanı belirleyen ise toplumsal üretim biçimidir. Toplumsal üretimi geliştiren üretim ilişkileri yeniye, gelişen karşısında sönmölen üretim ilişkileri ise eskiye anlatır. Mülkiyet temelli bu çatışma, yalnızca üretim alanıyla sınırlı kalmaz, farklı kıllıklara bürünerek insanın bulunduğu her alana yayılır. Çatışmanın cephelerinden biri, insan topluluklarının birbirlerine karşı davranışlarını belirleyen kurallar olan ahlaktır.

Ahlak, Arapça "halk" sözcüğünden gelir. "Hulk"un Arapçadaki anlamı insanın yaradılışına göre davranış biçimidir. Ahlak, yaşamımızı yönlendiren davranışları, iyilik-kötülük, doğruluk-yanlışlık, adalet açılarından belirleyen ve dayatan kurallar bütünüdür. Mark-

sist teori ahlakı, toplumun ekonomik yapısının bir ürünü ve yansıması olarak görür. Ütopik sosyalistlerden ayrı olarak sosyalizmin temellerini ahlaki yargılardan kurtarıp kapitalizmin ve genel olarak toplumsal iktisadi tarihin çözümlemesiyle temellendirir. Ütopik sosyalistlere göre patron kötü, üçkağıtçı, ahlaksız olduğu için artı değere el koyar. Marksizme göre ise, artı değere el konulmasını ahlaki olarak tanımlamak, iktisadi çözümleme değildir. Bundan dolayı Marksizm sosyalizmin temelini ahlaki duygulara değil, kapitalist üretimin kaçınılmaz çöküşüne dayandırır.

Her hangi bir ahlaki dogma mutlak olamaz. Zamanlar, üstü toplumlar üstü bir ahlak yoktur. Ahlak, toplumsal yaşamla ilgili kurallar koyduğundan, toplumsal yaşam değiştikçe ahlak da değişir. Toplumsal yaşam, sınıflı toplumlarda sosyo-ekonomik açıdan homojen bir bütün

oluşturmaz. Değişik sınıflar, değişik dünya görüşlerini anlatır. Bir sınıfın değer yargıları, başka bir sınıfın değer yargısıyla gerilim halindedir. Ege-men sınıf, kendi sınırlı sınıfsal çıkarlarını koruyan değer yargılarını, toplumsal çıkarları karşılamışçasına genelleştirerek topluma dayatır, sonuçta yasalar, yaptırım gücü olan kurallar ortaya çıkar.

Ahlak iyi olanı, adaletli olanı, kötü olanı, doğru olanı, yanlış olanı belirlemeye çalışır. Ancak ahlakın açıklamaya çalıştığı bütün bu tutumlar toplumdan topluma, zamandan zamana değişir. Hatta çoğu zaman birbirinin karşısı olur. İnsanlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi ahlak görüşlerini, son çözümlemede üretim ilişkilerinden çıkarır. İktisadi gelişimin benzer aşamalarında ahlak kuramları birbirleriyle uyum içindedir. Sözgelimi mülkiyetin ortaya çıkmasından beri şu

ahlak buyruğu hep olagelmıştır "çalmamalısn"... "Çalmamalısn" genel geçer bir yasa mıdır? Hayır. Çalma gereksinimin giderildiği bir toplumda çalma da ortadan kalkacaktır.

Sınıflı toplum içinde ahlak, ya egemen sınıfın üstünlüğünü ve çıkarlarını haklı gösterir ya da ezilen sınıf ezilenlerin gelecekteki çıkarlarını anlatır. Başlangıçta emekçilerin üretimde bulunmaları ve üretim artıklarına egemenlerce el konulmasına göz yummaları zor yoluyla oluyordu. Ne var ki, yavaş yavaş bu emekçilerin bir çoğuna, üretim artıklarının bir bölümü bazı egemenlerin cebine gitse bile, çok çalışmanın kendileri için bir görev olduğu anlayışını kabul ettirmenin mümkün olduğu anlaşıldı. Bu yolla emekçileri çalıştırmak için harcanan zor tutarı azaldı. Ahlaki tutumun temeli olan görev kavramı, iktidar sahipleri tarafından, başkalarına kendi çıkarlarından çok egemenlerin çıkarı için yaşamaları gerektiği düşüncesini aşılarda bir araç olarak kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi değişik ahlak görüşlerinin arkasındaki temel, son kertede sınıf karşıtlığıdır. İnsani bir ahlak, sınıf çelişkilerinin olmadığı bir toplumda ortaya çıkar. Henüz sınıflı toplum aşamasında olduğumuza göre tüm insanları karşılayabilecek bir ahlak anlayışı temellendirilebilir mi sorusu akla gelebilir. İnsan bilgisinin bütün öteki dalları gibi ahlakta da bir ilerleme olduğundan şüphe edilemez. Sözgelimi daha önceleri kölelik kurumu

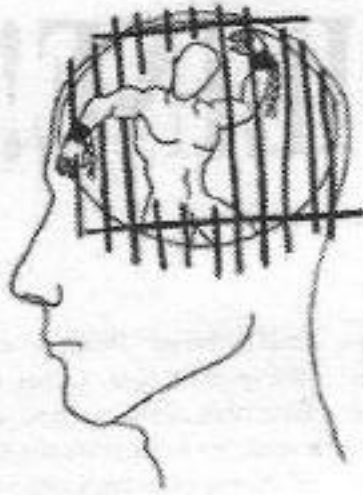
toplumsal yaşamın bir parçası sayılırken bugün genel kabul görmüş anlayış köleliğe karşıdır.

Kaygan temeline karşın genel geçer bir ahlak anlayışı öne sürülebilir mi? Bu konuya değinmeden bir parantez açalım. Bugün kimi emperyalist ideologlar özgürlük, insan hakları adına ahlaki görevliği savunuyor. Dünyanın değişik bölgelerindeki yerel değerlerinin korunması ve yaşatılması adına gelenek ve görenekler üzerine titreniyor. Ancak bu ilgiyi dikkatlice çözümlediğimiz de masum görünen bu düşüncenin örtük amacı kendini ele vermekte. İlk göze çarpan, emperyalistlerin bu ilgisinin sömürge ve yarı-sömürgelelere karşı olması. Az gelişmiş ülkelerdeki ahlaki değerlerin, Batı'nın rasyonel değerleriyle çatışması göz ardı ediliyor. Hemen söyleyelim Batı'nın rasyonel değerlerinden kastımız, insan hakları gibi insanlığın mücadele tarihinden edindiği birikimler. Ahlaki görevliğin savunulmasının nedeni, o kültür içinde yaşayanların o değerlerle mutlu oldukları düşüncesi. Bunun bir başka anlatımı şu, Hindistan'da kocası öldükten sonra kadın kendisini mi öldürüyor, sorun değil kadın nasılsa mutlu ölüyor, Afrika'da kadınlar gelenekler gereği sünnet mi ediliyor, ne önemi var, nasılsa mutlular!

Ahlakın amacının mutluluk olduğu görüşü Kant'a kadar tüm felsefe tarihi boyunca egemen olmuştur. Kant insanın amacının mutluluk olduğu gö-

rüşüne katılmaz. Mutluluktan herkes çok başka durumlar anlar, o zaman mutluluk genel geçer olma çabasında olan ahlakın temeli olmaz. Herkes, her toplum, kendine göre haklıysa insanlığın ortak idealleri ortadan kalkar. Kant, ahlak anlayışını şu muhteşem yargı ile temellendirir: "Öyle hareket et ki, hararetinin temelindeki motifin tüm insanlar için geçerli olmasını isteyebil." Aslında bu düşünce bizim kültürümüze de yabancı değil. "Kendine yapılmasını istemediğin şeyi sen de başkasına yapma" ya da tersinden okursak "Başkasına yaptığını, başkası da sana yapabilsin." anlayışının var olduğu bu topraklarda burjuva-feodal ahlak anlayışına karşı sapasağlam duracak bir temel bu. Öyle bir temel ki insan odaklı. Allah ya da yaptırım gücü olan her hangi bir yasa için değil tüm insanları kendi beninde taşımaktan ötürü ahlaklı olmak. Böylelikle "Niye ahlaklı olayım?", "Ahlaklı olmak zorunlu mu?" gibi soruların olası yanıtı da insan olmaktan bulunur. İnsan kültürel bir varlıktır ve her zaman bir başka insana gereksinim duyar. İnsan kendini, başka insanlarla birlikte var eder. Davranışlarında başka insanların çıkarlarını da gözetmek, paylaşımcı bir toplumun temel ilkeleri arasında yer almalıdır. İnsan odaklı ahlak anlayışında insan amaçtır, insan dışında hiçbir şey ahlaklı olmak için araç olamaz. Bu görüş, tüm insanlar için geçerli olabilecek bir ahlak anlayışının biricik temelidir. □

Düşündüren-İm

Değiştiren-İm

Epiktetos (55-135)

Pamukkale'de (Hierapolis) bir köle olarak dünyaya gelir. Azad edildikten sonra bir okul kurar. İnsanın yaşarken kendi kendisini yargılamasına yönelik bir felsefi tutum takınır. Ona göre insan doğaya uygun yaşamalı ve yaşamını yönlendirmeyi bilmelidir.

- Sana senden gelmemiş olan özelliklerle asla övünme. Bir at, gururla: "Ben güzelim!" dese buna katlanılabılır. Fakat sen böbürlenerek "Güzel bir atım var!" dersin bil ki güzel bir ata sahip olmakla övünüyorsun. Bunda sana ilişkin olan nedir?

- Dostum önce yapacağın işin niteliğini anlamaya çalış. Sonra bu yükü taşıyacak kadar güçlü olup olmadığını anlamak için kendi karakterini incele.

- Başkaları (sen kendini bilirsen) seni asla küçük göremezler, kıramazlar.

- Kendine yalnızken de olsa, başkalarıyla birlikte iken de olsa, asla değişmeyecek bir kişilik ve her zaman uyacağın değerler bul.

- Yürürken bir çiviye basma-

maya, ayağının burkulmamasına özen gösterdiğin gibi, varlığının en temel tarafını yani seni yönlendiren aklın da çarpılmamasına dikkat et.

- Eğer yenmesi senin elinde olmayan bir savaşa girmezsen yenilmezsin.

- Yapacağın her işte, girişmeden önce ne olacağını ve arkasından ne çıkacağını iyice düşün, ondan sonra eyleme kalkış. Bu yolu tutmazsan yapacağın harekette başlangıçta zevk duyabilirsin ancak arkasından ne çıkacağını tasarlamaş değilsin. Fakat sonunda rezalet kendini gösterince utanç içinde kalırsın.

- Kötü huylara, kötü tutkulara düşkün kimseler asla doymak bilmez. Sürekli kararsız, dirençsiz akımlara uyararak sürüklenip durur. Bunlar dost olamazlar.

- Güzel söz söyleme sanatı varsa güzel, bir de güzel anlama ve dinleme sanatı vardır.

- Sana bir tutku musallat olduğu zaman onunla savaşı yarına bırakırsan, yarın gelecek ve savaşa-

mayacaksın. Böylece yarından yarına bırakınca, yalnızca yenilmeyecek fakat öyle bir duygusuzluğa saplanacaksın ki, hata yaptığının bile farkına varman mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla kesin olarak kendinde Hesiodos'un şu mısrasındaki gerçeği duyacaksın : "Bugün yapılması gerekeni yarına bırakan her zaman yıkımlarla karşılaşır."

- İsteklerini ve korkularını ortadan kaldır. Artık senin için hiçbir zorba kalmaz.

- Ne zavalliyim! Okuyup inceleyecek zamanım yok! Dostum niye okuyup yazıyorsun? Boş bir merak için değil mi? Eğer bu doğruysa sen hayağı bir adamsın. Okuyup yazma iyi bir yaşama hazırlık içindir. Şu halde bugünden başlayarak daha iyi yaşa. Her yerde kendi ödevini yapabilirsin ve olaylar seni kitaplardan çok aydınlatabilir.

- Eğer bedenimi seversem, servete bağlı isem, ben mahvolmuşumdur, artık esirim demektir.

Burjuva medyası yalan üzerine kuruludur BU BÖYLE BİLİNE!

Yıl 2000, yer Türkiye, bir garip ülke... Mevsimlerden kış, kara bir kış, aylardan aralık, kanlı bir aralık...

Aralık kana bulanıyor. Bulanıyor kızıl kana 19. gününde. Hava dumanlı bir kırmızıya çalıyor, memleketin dört bir bucağında, hamamilerin 20 mahpushanesinde. 31 insan, 31 güzel insan, 31 devrimci insan, yüreği halk sevgisiyle dolu 31 yiğit insan can veriyor kızıla çalan 19 aralıkta. 19 aralıkta insanlık yanıyor. Yanıyor insanlık, tutuşuyor her yanımız, canımız, kanımız... Yiğitlerimiz bir bir kanat çarpıyor ölümsüzler kervanına ve uykusundan uyanıyor kentler birer birer. İstanbul uyanıyor, Bayrampaşa uyanıyor, Ümraniye uyanıyor. Uyanıyor Ulucanlar, uyanıyor Bursa, uyanıyor Çanakkale, Bartın, Diyarbakır...

Çığlıklar siren seslerine karışıyor. Sokaklar kan ağlıyor. Sokaklar doluyor, sokaklar insan seli. Sokaklar işkence, sokaklar işkenceci, sokaklar eli coplu, kafası metal kaplı polislerle doluyor. Sokaklar öfkeyle kinleniyor, siren sesleri yayılıyor 20 hapishaneden. Dünyaya dağılıyor çığlıklar. İnsanlık onuru, tarihte bilmem kaçınıcı milyon kere ayaklar altına alınıyor, ama susmuyor halk. "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek" diyor. Bağırıyor sokakları

tutuşturan gençler. Bağırıyor anaların ağıtlarına karışıyor sloganlar. "Direniş daha yeni başlıyor" diye haykırıyor zindanlar. "Yaşasın direniş, yaşasın zafer."

Tarihinde yüzlerce kıyım onlarca katliamı yüz karası olarak taşıyan bu coğrafyada bir kez daha insanlığın yüzüne kara çalındı. Maraşları, Çorumları, Sivasları, 12 Eylülü, işkencehaneleri yaşayan bu halk bir kara gün daha yazdı anı defterine. Bir çentik daha atıldı tarihin bulanık yapraklarına. Kara birkaç gün ve bir de onursal bir direniş öyküsü kaldı geriye... İzleri hiç silinmeyecek kara günler... Kapkara bir aralık gününü yaşadı bu topraklar, bir daha hiç olmasın haykırılarıyla. Karardı yürekler, çaresiz kaldı çığlıklar. Sloganlar yetişemedi yiğitlere. Soluk olamadı yiğitlere öfkemiz. Bir girdaba sürüklendik İÇERİDE ve DIŞARIDA.

Evet bin bir acıyı yüreğine koyan Türkiye halkı, bir acıyı daha yükledi omuzlarına. Bu yükün ağırlığını kaldırmaya gönüllü olanlar koyuldu yola. Sürdü mücadele ve aradan koskoca bir 4 yıl geçti. Silindi kimi yaralar. Geriye anılar, destanlar, 111 ölümsüz yiğit kaldı. Analarının körpeciklerinden 600'ü sakat kaldı. Düşler yarım bırakıldı, gültüşler eksik. Sevenler dokuna-

madı birbirine. Baharlar daha bir küskün gelir oldu. Güneş öfkeyle bakar oldu dünyaya. "Ben sizi ısıtıyorum, siz karatıyorsunuz kendinizi" diye iç çekti koca ateş topu.

Yiğitler ödedi bedeli. Yiğitler siper etti göğüslerini. Yiğitler direndi. Direndi bizim yiğitler, tıpkı ağabeyleri, ablaları gibi... Tıpkı binlerce yıldır diğerlerinin yaptığı gibi...

O direnen yiğitlerin çoğunun adı kaldı. Sayısı unutuldu birçoklarınınca. Günlük yaşam devam etmeye başlamıştı bile çoktan. Hafızalar tazelandı kimi zaman. Birer basın açıklaması yapıldı tel örgülerin karşısında. Karanfiller bırakıldı hapishane önlerine. Ezdi, kafasına metal geçirmiş polisler karanfilleri, barbar öfkeleriyle...

20 Aralık 2000

Bu tarihe iyi bakın. Yukarıdaki tarihte Türkiye'nin ve Avrupa'nın birçok yerinde insanları bilgilendirmek için çıkarılan gazetelerde manşet olan bir haber yer alıyordu. Manşetlerini, bir gece önce 20 hapishanede yapılmaya başlanan tarihi bir katliamla donatmıştı, görevi "insanları aydınlatmak" olan gazeteler. Katliama çanak tutan gazetelerden Milliyet "Sahte oruç, kanlı iftar" diye manşet atarak, gazete satırlarında katliamı sahiplenmişti.

Zaman, Türkiye, Yeni Şafak gibi gazeteler de "oh olsun, gebersin komünistler" kabilinden manşetlerle, devrimcilere saldırmıştı. 31 devrimcinin katledildiği saldırılar sırasında, jandarmannın ve kontrgerillanın yaygın ateşi altında iki de jandarma eri yaşamını yitirmişti. Hürriyet, Sabah gibi ABD patentli gazeteler de ırkçı bir bakışla, "askerlerimizi şehit ettiler" tarzında haberlerle katliamın faturasını yine devrimcilere çıkarmaya çalıştı. "İçeriden ateş ettiler", "Hepsi silahlıydı", "Oruç, falan yok!" gibi başlıkları hepimize günlerce aktardılar. 31 insanın taranarak, yakılarak, gaz bombalarıyla zehirlenerek katledilmesini ise hasır altı etmeye çalıştılar. Amaçları, bilançoğu devrimcilere yüklemektir. Katliamdan birkaç gün sonra saldırı sırasında ölen askerlerin GATA raporuyla, kendi arkadaşlarının silahlarından çıkan kurşunlarla yaşamını yitirdiği doğrulanıyor, ancak bu haber "yalan" üzerine kurulu medyada yer bulmuyordu.

Senaryo yazılmıştı nasıl olsa, uydurma deliller ve sahte haberlerle, halk yönlendirilip sistemli bir kandırma politikasına tabi tutuldu. 2 askeri, arkadaşlarının öldürdüğü haberi, sadece 24 Aralık tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer buldu.

Görevi halkı aydınlatmak olan basın ise; suçluları çoktan ilan etmiş ve kanlı saldırılara ortak olmuştu. Katliama ve ölüm orucu direnişine ilişkin haberlere sansür uygulanmaya başlandı daha sonra. Genelkurmay'ın yayınladığı deklarasyonlarla, televizyonların yayın akışları bile değiştirildi. Ölüm orucunu anlatan programlar yayından kaldırılıp yerlerine sinema filmleri konuldu. Dışardaki eylemler de ağır sansür karşısında etkisiz kaldı. Tüm bunlar yaşanırken, ajans haberlerini çevirip çevirip haberlere

takla attıran burjuva medyası editörleri, utanmadan, pervasızca devrimcileri suçluyor ve "Hayata Dönüş Operasyonu" diye adlandırılmaya çalışılan katliamın ideolojik zeminini hazırlamaya çalışıyordu. Bu telaşla hareket eden medya, asli görevini unutup yegane görevinin halkı kandırıp, katliamcılan ve sermaye düzenini aklayıcı haber yapmak olduğunu dosta düşmana gösteriyordu. Bu azimle hareket eden burjuva medyası için "yalan" sadece bir aldatma niteliğini taşııyordu. Yalan, ideolojik ve siyasal bir işlevi yerine getiriyordu aynı zamanda. Burjuva medyası, bu "yalan" sarmalının üzerine kuruluydu çünkü. Onların gazeteci olarak asli görevleri halka yorumsuz haber ulaştırmakken, onlar; yani burjuva medyası yetkilileri, patronlarına ve katliamcılara daha fazla yaranmak için kalemlerini kana bulamaktan çekinmemişti. Çekinmeyi bırakan, bir an tereddüt bile

etmemişti. İşte böyle bir dönemde, bu yazıyı kaleme alan kişi olarak da ben, bir burjuva medyasının alt kademelerinden birinde "dürüst, sorumlu ve ikeli" habercilik yapmaya çalışıyordum. Katliamın görüntüleri geldikçe dehşete kapılırken, somut belgelerin, sabah yayımlanan gazetelerde ve televizyon haberlerinde nasıl saptırıldığını ve nasıl sansüre tabi tutulduğunu gözlemliyordum. İçeride savunmasız ölüm orucuna yatan devrimciler, gazetelere göre hapisanelerde ordu kurmuşlardı adeta. Neredeyse tanklarla ve uçaklarla katliamcılarının üzerine saldırmışlardı. Eve gittiğinde, ailemin bile bu manipasyondan etkilendiğini görmek, beni dahi tereddüde düşürmüştü. Yoksa ben mi yanlış görüyordum. Devrimciler kendilerini mi yakmıştı. 31 devrimci ateş topuna mı dönmüştü. Kendi arkadaşlarını mı öldürmüştü savunmasız bedenler. Yok olamazdı bunlar, bize aktarı-

lanlar gerçekten yaşanılanlar değil-di. Sanal bir gerçeklik yaratılmak isteniyordu. Binlerce yıldır sürdürülen oyunlardan bir yenisi daha oynanmıştı. İktidar, muktedir olmak uğruna yine kan dökmüş ve kendi koruması altındaki 31 insanı katletmiş, yüzlercesini de sakat bırakmıştı.

Bir yanda bu katliam yaşanırken, telaşa kapılan burjuva medyası (başta ABD patentli Hürriyet), durumu kurtarmak için yıllarca önce cezaevlerinde çekilmiş fotoğrafları göstererek, "İşte devletin cezaevinde böyle kamp kurdular" diyerek, suçlu devrimcilerle atmuştu. Onlarca savunmasız insanın katledilmesini neredeyse hiç görmeyen burjuva medyası, katliamda ele geçirildiği iddia edilen silahları göstererek, "Bakın devletin askerine kurşun sıkıyor bunlar. O yüzden öldüler. Birbirini öldürdüler zaten. Arkadaşlarını diri diri yaktılar" gibi ifadeleri gündeme taşıyarak halkı kandırdı. Milyonlarca insan da okuduğu ya da dinlediği haberlerin doğru olduğuna sanıp devam etti hayatına. Ölen ölmüş, yaşansa devam etmişti aynı duyarsızlığında. Kala kala bir avuç devrimcinin cansız bedenleri kalmıştı. Bir de o bir avuç devrimcinin, destansı direnişi...

İkinci perde

Katliamın izleri yavaş yavaş silinmeye başladı sonra. Yıllar geçti birbiri ardına. Katliam unutulmaya başlandı. Ölenlerin sayısı bile hafı-

zalardan silindi zamanla. Direniş geride 111 ölü, 700 civarında sakat ve yaralı bırakarak devam etti. Hücresel Tipi Hapishaneler de "F Tipi Cezaevi" diye anılmaya başladı. Sonra, katliama çanak tutup ortak olan burjuva basını bir bir kendi yalanlarını kapatmaya koyuldu (kapatmak zorunda kaldı). Önce 2003 yılının Ağustos ayında, Cezaevleri İnceleme Komisyonu'nun hazırladığı rapor ve tutanaklarla hapishanelerde "tutukluların" ihmal sonucu yaşamını yitirdiği haberleri yayıldı. "Sahte Oruç, Kanlı İftar" manşeti atan Milliyet gazete-

20 Aralık 2000 Milliyet

Cezaevlerinde ölüm oruçlarını sona erdirmek için başlatılan operasyonları Milliyet'e değerlendiren İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, "Cezaevinden alınarak hastanelere getirilen mahkumların çoğunun ölüm orucunda olmadıkları yapılan sağlık muayenelerinden anlaşıldı" dedi. "Eylem yapanların çok az sayıda olduğu ve örgütün infaz etmek üzere seçtiği kişilerden oluştuğu görülmüştür" diyen Tantan, "Çoğu geri sevk edilebilecek" şeklinde konuştu. İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, operasyon hazırlıklarının yaklaşık bir yıldır sürdürüldüğünü de sözlerine ekledi.

si bile. "Hayata Dönüş Operasyonu" diye anılan katliamda devrimcilerin katledildiğini kabul etmek zorunda kaldı. Düzenin kendi hukuk sistemi bile, katliamı örtemedi. "Yalan" üzerine kurulu burjuva basını da "zorunlu olarak!" katliamın tescillendiğini bildiren haberleri yayımladı.

Bunların ardından 2004'ün mart ayı gelip çattı. 25 Mart 2004 Perşembe günü görülen bir davada, mahkeme "devletin kendi güvenliği altındaki mahkumların yaşam

haklarının ihlal edildiği" gerekçeyle, Bayrampaşa Cezaevi'nde katledilen Murat Ördəkçin'in ailesine 109 milyar liralık bir tazminat ödenmesini kararlaştırdı. Bu karar, devletin bir kurumu olan yargı, devletin başka kurumlarını mahkum ediyordu. Adalet ve İçişleri bakanlıklarına bağlı yürütülen saldırıda jandarma ile kontrgerilla güçleri, "içeridekileri" "onların yaşam hakkını ihlal ederek" öldürmüştü. Bundan sonra, tüm tutuklu yakınları devlet aleyhinde "cinayet işlemek" suçundan dava açabilecekti.

Bu haberler de 26 Mart 2004 Cuma günü yayımlanan birçok gazetede yer buldu. Haberi manşetten gören ABD patentli gazete Hürriyet, "Devlete karşı gelen teröriste tazminat verilirken, devlet için gazi olan askerin tazminatına el konuldu" manşetiyle yayımlamıştı. Katliamın üzerinden 4 buçuk yıl geçtikten sonra alınan karar ve yayımlanan haber, çok şey ifade etmezdi nasıl olsa. Sistem istediğini almış ve devrimcileri bedenlen-

lerle hapsedmişti artık. Yıllardır işkence davalarında, AİHM'de mahkum olup kendi vatandaşlarına binlerce Dolar ya da Euro tazminat ödemek zorunda kalan devlet, 109 milyarı da öderdi. "İşkence yaparım, parası neyse öderim" diyen egemen güçler, "Öldürürüm, parası neyse öderim"i de kolayca kabul edecekti.

U-NUT-MA-YA-LIM

Bu haberler olayın sadece bir-

kaç ayrıntıydı aslında. Hafızalara asil kazanılması gereken şey ise, bizim çok unutkan bir halk olduğumuzdu. Katliamları, işkenceleri, her türlü baskıyı yaşamış ya da yaşıyor olmamıza rağmen, unutuveriyorduk çoğumuz birçok acıyı. Acılar unutulmalıdır şüphesiz, ama hafızalar hep diri tutulmalıdır. Yaşanabilir bir dünya için bugüne kadar ölenlerin sömürsüz bir dünya için ölümsüzlüğe kanat çırpmalarının daha anlamlı hale gelmesi, "unutkanlığımızın" unutulmasıyla mümkün olur ancak. "Unutkanlığı" unutmak, yaşanabilir dünyanın yapıtaşlarının yerli yerine oturabilmesi için gerekli, hatta zorunlu kabul edilmelidir. "Unutkanlığı" unuttuğumuzda, "yalan" üzerine kurulu dünya düzenini de onun "yalan" üzerine kurulu her türlü hegemonik aygıtını da mahkum etmek için fırsat doğacaktır.

Bu yazıyı 19 Aralık Katliamı'nı anlatmak için kaleme almamış olsak da "unutkanlığımızın" kronikleşmeye doğru gittiğini de hesaba katarak katliama haddinden fazla yer verdik. Bunu yaparken hafızalarımızı tazeleme isteği hiç şüphesiz öne çıktı, ancak esas yapmak istediğimiz şey; dünya sisteminin bugün geldiği nokta itibarıyla her türlü iletişim aracını "politikleştirilmiş" olduğunun hatırlatılmak istenmesidir. Kullandığımız günlük dili bile politik hale getirip kendi ideolojisini yayan dünya sistemi kapitalizm bu örgütlü saldırısını, iktidarını sürdürdüğü yapacaktır. Bizler de onların bize sunduğu her şeyi "yoğurdu üfleterek yer gibi" şüpheyle karşılayacağız. Bunu yapmaya baş-

ladığımız zaman, o gazete manşetleri kağıttan gemiye dönüşecek ve çocuklar için güzel birer oyuncak olacaktır. Kağıttan-gemiye dönüşen "yalan"la doldurulmuş kağıt parçaları, çocuklara oyuncak olduğunda, ancak o zaman insani bir amaca hizmet edecektir.

Kağıttan gemi olup çocukları eğlendirmeye aday gazeteler bun-

SON

"Burjuva Medyası Yalan Üzerine Kuruludur" üstbaşlıklı yazımızı okuduktan sonra "Ben zaten bunları biliyordum. Boşuna yazıp, derginin sayfalarını işgal etmiş" diyecek olanlar varsa o kişilere şunu söylemek isteriz: Evet, bugün için hemen hepimizin

dan sonra da bugüne kadar yerine getirdikleri siyasal işlevleri yapmayı sürdürecektir. Bundan sonra da ezilen sınıflar ve dünya halkları zulüm göreceklerdir. Daha milyonlarca insan, güzel bir dünya için yaşamını feda edecektir. Tüm bunlar olurken, siyasal birer aktör olarak konumlandırılan televizyonlar, gazeteler ve hemen her türlü iletişim aygıtı, iktidarı elinde bulunduranların propaganda ve anti-propaganda silahları olmaya devam edecekler.

bildiği birtakım gerçeklikleri yeniden yeniden aktarmak pek anlamlı olmayabilir. "Türkiye'de işkence var." demek herkesin bildiğini tekrar dillendirmek biçiminde algılanabilir. Ancak yine de tekrarın, hafızalarımızı diri tutup bizden öncekilere borcumuz olduğunu hatırlamamızda aracı olacağını "unutmamak" gerekir. □

CEMİL GÜLERYÜZ

ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ

Özgür Düşün yolculuğa başladığı Nisan 2002 tarihinden buyana bir adım ilerisine nasıl ulaşılabilirin uğraşı içinde olmuştur. Bildiklerini yaşamda pratikleştirerek doğrularına sarılıp yanlışlarını söküp atmakta tereddüt etmemiştir. Öğrenme, öğretme, öğrenci kalma; yani, her keşfedilen şeyle bilgiçliğe düşmeden daha ne kadar çok öğrenilmesi gereken şeyin olduğunu farkında olmanın işçiliğini yapmıştır. Yaptığı bu işçilikte elindeki en büyük silahın eleştiri olduğunu dile getirmiş olması ve her fırsatta bunu kullanmaktan kaçmamış, özellikle üzerinde durmuş olmasıdır. İlerlemenin doğruya ulaşmanın yolu eleştirden geçmektedir. Bunu sayfalarında yaşamsallaştırmıştır.

Bu yazıda, ÖD'nin 21. sayısında yayınlanan "Devrimcileri Nasıl Anlamalıyız? Devrimcilerden-Devrimcilikten Nasıl Söz Etmeliyiz?" başlıklı yazı üzerinden, eleştirirken dikkat etmemiz gereken bazı noktalar üzerinde durmak istiyoruz. Öncelikle şunu belirtmek isteriz ki amacımız yazarla bir polemige girmek değil, yazının genelinde kendini gösteren yanlışlardan yola çıkarak eleştiri yaparken düşünülen hatalara değinmektir.

Elbette her yazı eleştirilebilir hatta eleştirilmelidir. Okur-yazarın ve böylece dergimizin gelişimi için eleştiri, en başta gelen gerekliliklerimizdendir. Bu nedenle yazarın bu

olumlu çabasını takdir ediyoruz, ve yazarın, "Değişmek" yazısında romantik-ajitatif bir tarzın olduğu yönündeki eleştirilerine de katlıyoruz. Kesinlikle, yazıda bu gibi hatalara düşülmüştür. Yazımızda, dergimizde eleştiri üzerine daha önce yayınlanan yazılardan da yararlanarak devam edelim:

"Eleştirmek, eleştirdiğini bir üst aşamada yorumlayıp, yeniden ortaya koymaktır. Eleştirme bir hakktır. Herkes eleştirme hakkına edinme açısından eşittir. Ancak, bu hakların nasıl kullanıldığı ve nasıl verileceği önemlidir. Doğruyla yanlış ayrımını koyabilmek belirli bir görüş keskinliği gerektirir." (ÖD sayı:13, Eleştiri Üzerine, s.39)

Şimdi, "Devrimcileri Nasıl Anlamalıyız? Devrimcilerden-Devrimcilikten Nasıl Söz Etmeliyiz?" başlıklı yazının yazılış amacına bir bakalım:

"Bu yazıda, yaşamını yitirmiş devrimcileri anarken ve genel olarak devrimcilerden-devrimcilikten söz ederken benimsenen romantik yaklaşımlara, ajitatif söylemlere karşı bir tartışma yürütmek amaçlanmıştır."

Yazar, yazının amacında "Değişmek" yazısında en güzel örneğini gördüğü, yaşamını yitirmiş devrimcileri anarken ve genel olarak devrimcilerden-devrimcilikten söz edilirken benimsenen romantik-ajitatif biçimleri eleştirmeyi amaçlamıştır. Oysa,

"Değişmek" başlıklı yazıda ne yaşamını yitiren devrimciler anılmış ne de devrimcilik hakkında genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Yazıda, bir üniversite öğrencisinin kendi içinde yaşadığı çelişkiler, çıkış yolu arama çabası, bu çabanın yaşamında yarattığı değişme ve bunların aile ilişkilerine yansımaları anlatılmıştır. Bu yapılrkende coğrafyamızda yaşamış devrimcilerin yaşamlarında içinde yaşadıkları çelişkilerin yaşamlar üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Ama, yazar "Değişmek" yazısının amacı bir anma yapmak, devrimcilığe ilişkin bir çerçeve çizmekmiş gibi değerlendiriliyor. "Yazının ilerleyen bölümlerine baktığımızda "güneş uğurlamak" gibi sözler hoş görünebilir, bir şiirde ya da öyküde kullanılması beklenebilir ancak bir makale veya anma toplantısında böyle sözler kullanmak yakışıksızdır." dediğini görüyoruz. Oysa "Değişmek" yazısı zaten bir makale veya anma toplantısı değil bir anıdır.

Anlatı; hikaye etme, tahkiye demektir ve yaşatıcı ya da kurmacasa yazı türüne girmektedir. "Bu gibi yazılar bilgi dağıtığımızı değil yaşamımızı zenginleştirir, bunu da yaşatarak, daha doğrusu içinde bulunduğu ortamdan başka bir ortama geçekten alınan öğelerin (olay, kişi, yer, zaman ...gibi) düş gücüyle beslenip geliştirildiği ya da zenginleştirildiği bir ortama bizi götürerek yapar.

(Emin Özdemir, Yazınsal Türler, Bilgi Yayınevi, s.219). Yazarın düştüğü çelişkiyi görüyoruz burada. Eğer yazar "Değişmek" yazısının sol üst köşesinde belirtildiği gibi anlatı olduğunun farkına varıp eleştirisini bunun üzerinden temellendirseydi çelişkiye düşmemiş olacaktı. Buradan da anlatı olmasına rağmen yazıda geçen bazı söylemlerin fazla ajitatif olduğunu söyleyebilir, böylece yazıyı daha doğru bir yerden başlayarak eleştirebilirdi. "Eleştirmek için özel olarak üzerine düşünmek ve zaman harcamak gerekir" (ÖD say:13, Eleştiri Üzerine, s.39).

Burada yazının iyi niyetinden şüphe etmiyoruz. Ancak, anlatıtlarımdan ve anlatacaklarımdan da anlaşılacağı gibi yazarın yazıyı kaleme alırken gerekli özeni göstermediği görülmektedir.

Yazarın, "yazarına ve emeğine saygısızlık etmeyi aklımdan bile geçirmem" dedikten sonra verdiği örnek kendisinin de belirttiği gibi komik görünüyor. Yazının daha ilerki bölümünde verilen bir başka örneğe bakarsak; "Değişmek'in yazarı, devrim için geçirmedeği vakti görünce Lenin'e çok kızacaktır gerçi...", yine, "ajitasyon, ajitasyon, daha fazla ajitasyon!!! Çılgınlıklarıyla, terden ıslanmış yatağımızda doğruluyoruz, geleceği olmayanlar geçmişleriyle ve toprak altında bıraktıklarıyla övünürler." gibi ifadeler de rastlamak mümkün.

İşte bu alıntılardan sonra eleştiri yapılırken kullanılması gereken üslup konusuna değinmeden geçemeyeceğiz. Yazar eleştiri yaparken her şeyden önce kimi eleştirdiğini, ne amaçla eleştirdiğini iyi kavramalıdır. Eğer karşı-devrimci birini eleştiriyor olsaydı böyle hiciv yapabilir ve bu tarzda bir üslup kullanabilirdi elbette. Ancak eleştiri bir okur-yazardan geliyorsa amaç yanlış olanı düzeltip birlikte daha iyiyi yakalamak olmalıdır. Eleştirilen daha çok, daha iyi yazmaya teşvik edilebilinmelidir.

Nitekim, kendisini, gelişim sürecini bilmediğiniz bir yazarı eleştirmenin çok doğru sonuçlar doğurmayacağı açıktır. Yapıcı ve yıkıcı eleştiri hakkında bir hatırlatmada bulunacak olursak:

"'yapıcı eleştiri' sözüyle kastedilen alternatif sunan eleştiridir. Yanlış işaret etmekle kalmayıp doğrusunu da öneren eleştiridir. Yani hem var olan yanlıgıyı yerlebir eden, hem de yanlıgının yerine doğru olanı inşa etmeye imkan veren eleştiridir. 'Yıkıcı eleştiri' ise mevcut olanı, onu iyi incelemeyen hurpalarken yerine gelecek olanı, ya da kalıcılığını düşünmeyen anarşist eğilimlerin ürünüdür." (ÖD sayı:16, Öneriler, Eleştiri ve Yazmak Üzerine s.41)

"Değişmek" yazısında belirtilen "devrim için geçirmedeği her anı karşı devrim için geçirdiğinin farkında" cümlesinde insanın bilgisayar programına dönüştürülmesinden değil insanın yaşamında ana sıkıştırılmış maceracılığa düşmeden yaşamsal sürekliliğe ulaşmasından söz ediliyor. "Devrimci öylesine dolaşmaya gereksinim duyar. Kafasını boşaltıp..." dediği gibi kesinlikle devrimcilerin böyle gereksinimleri vardır ve bunlar boş harcanan zaman olarak nitelendirilemez. "Değişmek" yazısında anlatılmak istenen periyodik içki alemi, sürekli kafelere gitmek gibi alışkanlık haline getirilmiş davranışlardır. Bu gibi davranışlar alışkanlık haline getirildiğinde elbette ki yaşamın olumsuz parçaları olurlar. Yazar, "Değişmek'in önerdiği modelde" derken sanki "Değişmek" yazısında bir model sunuluyormuş gibi anlatıyor. Oysa, bu yazıda bir model çizilmemiştir. Zaten değişmek denilen olgu kalıpsal bir modele dökülemez. Her insan farklıdır ve farklılıktan dolayı geçireceği değişim-dönüşüm süreci de farklıdır.

Yazar "Değişmek yazısında anlatılan kişinin neden değişime ihtiyacı duyduğunu, daha önce neden görmezden geliyordu? Şimdi neden ge-

lemiyor? sorularını sorarak değişime gidişin nedenlerinden bahsedilmediğini vurguluyor. Oysa, "hep susmayı, kabullenmeyi, karşı çıkmamayı öğrenmişti okulda, evde" denilerek daha önce sistemin sorgulamayan, düşünmeyen insan yaratma amacına bir araç olduğu anlatılmak istenmiştir. Filistin sorunu, Irak işgali, cezaevi operasyonları gibi ülkemizdeki ve dünyadaki gerçekliklerden bahsedilmiştir ve anlatılan kişinin bu olayların, işgal karşıtı çalışmaların, dernek faaliyetlerinin etkisiyle değişim sürecine girdiği söyleniyor. Ama, yazıda daha sonra neler yaptığı konusuna değinmediği ve bunun yazı açısından eksiklik olduğu doğrudur.

Yazıda, "şehitliğe yoğunlaşılarak, devrimci ulaşılmaz kılınmaktadır. Adeta, ölüm kutsamı hale getirilmektedir" deniliyor. "Değişmek" yazısına dönersek:

"Örnek almalı şehit düşen oğlunun adından... diyen bir ana..." aslında ölümün kutsal hale getirilmesi bir yana, örnek olarak yazıda belirtilen şehit düşen devrimci değil, onun annesinin duruşudur. Başka bir yerde "ölümünü parça parça kesip bir çuval içinde elimize verdiler" alıntısını yapıp bununla ne anlatılmak isteniyor? Diye bir soru sorulmuş. Bununla anlatılmak istenen gerçeklerin devrimci oluşudur. Çünkü burada ne eksik ne fazla anlatılmıştır.

"Değişmek" başlıklı anlatının eleştirisi şeklinde kaleme alınan yazıdan çeşitli alıntılar yaparak yanlışlıklar ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken mutlaka hatalarımız olmuştur. Olmaması için elimizden geleni yaptık. Ama biliyoruz ki yazının da belirttiği gibi devrimciler de insandır ve hatalar yapabilirler. Bilgisayar programı değıllerdir. Yapılacak eleştirilerle eksikliklerimizin farkına varacak, doğruyu birlikte bulma uğraşını vereceğiz. Kimseden çok şey bildiğimizin iddiasında değiliz. Hepimizin birbirimizden öğreneceği çok şey var. □

SOSYOLOJİK DÜŞÜN

TOPLUMSAL DEĞİŞ(TİR)ME KURAMLARI ÜZERİNE -1

Topluumsal değişme konusunda sosyologların kuramlarına geçmeden önce "toplumsal değişme" kavramının egemenler tarafından bilimsel alanda yanlış kullanımlarını ayıklamamız gerekir. Burjuva ideologların kullandığı toplumsal değişmeden kastedilen, tarihsel bir gerçekliğin insanın bilinçli çaba ve müdahalesi ile değil, kendiliğinden ve insan çabasından bağımsız olarak görülen/gösterilen bir kavramdır. Dolayısıyla bu anlayış için toplum, değiştirilmeyen; ancak farklı etmenlerle (örneğin kültürle) değişen bir özellik taşır. Doğal olarak bu daha önce ortaya koy-

muş olduğumuz sosyolojinin temel anlamına ters bir safsattır. Zira bizim ya da sosyolojinin toplumsal değişmeden kastettiği yön, insan ürünü, yani öznesi bulunan ve bu öznesi de insan olan bir 'değişme'dir. Toplumsal alandaki değişme (ya da değiştirme) 'özne'siz bir doğa olgusu değil, beşeri gerçekliğin bütününde yer alan ve mutlaka 'değiştiren'i olan 'değişme'dir. Bu noktada değişme için "nasıl?" sorusuyla tespit ve tasvir yapmaktan öteye geçerek "kim ve kimler tarafından" değiştirilen ve böylece "hangi egemenlik ilişkileri" altında oluşan bir olgu olduğuna bakmak gerekir. İleride daha

özgül konularda geniş yorumlar yapabilmemiz için toplumsal değişme hakkındaki bazı temel kuramlara kısaca değinelim.

Toplumsal değişmeyle ilgili sosyolojik ilk açıklamaları yapan ve ilk sosyolog olarak görülen İbn Haldun (1332-1406)'dur. İbn Haldun yaşamış olduğu dönemde Kuzey Afrika ve Akdeniz ülkelerindeki devletlerin bir önceki dönemlere göre hızla kurulup, ancak ağır savaşlarla da hızla yıkılmalarının da etkisiyle devlet-toplum yapısının nasıl değiştiğini incelemesini sağlamıştır. İbn Haldun, toplumsal değişmeye bir organizmacı gözüyle bakar. Yani toplumdaki her

bir kurumun, insan vücudundaki organlar gibi, yeri ve işlevi vardır. Bu açıdan devletin ve toplumun değişiminde özellikle "asabiyyet" kavramını vurgular. Asabiyyet, grup dayanışmasını ve birliğine dayalı eylem gücünü ifade eder. Bu gücün ya da dayanışmanın aldığı şekil değişimin niteliğini yansıtır. İbn Haldun'a göre insan topluluklarının ilk durumu "göçebelik"ti ve bunun zamanla yerleşikliğe dönüştüğünü savunur. Bu dönüşümde oluşan kentleşmede "arı ürün"ün rolüne önem verir ve zorunlu gereksinimlerden fazlasının ortak emek yoluyla üretildiğini dile getirir. Ona göre toplumlar doğal bir evrim çizgisini zorunlu olarak izler ve uygarlığın en üst aşamasına ulaşır.

Aydınlanma çağı sonrası batıda feodalizmden kapitalizme ge-

çiş toplumların niteliğini hızlı değişmesine ve böylece toplumsal değişimin dinamiklerinin tespitine yönelik farklı teorilerin ortaya konulmasını da beraberinde getirmiştir. Sosyolojideki kuramların öncülüğünü de doğal olarak bu toplumlardaki düşün insanları yapmıştır.

Sosyolojinin babası ve ilk pozitivist olarak bilinen Auguste Comte (1798-1857) toplumlar üç aşamadan geçerler. Comte bunlara üç hal kanunu der. Bunlar:

- 1) Teoloji: Büyüler ve inançların hakim olduğu toplum
- 2) Metafizik: Dinler ve soyut düşüncelerin hakim olduğu toplum
- 3) Pozitivizm: Deneye dayanan aşama, bu toplumda bilim hakimdir.

Comte, bu üç aşamayla evrim-

ci olduğunu yansıtır. Ona göre her bilim, kendisinden önceki bilimi içermektedir. Sosyoloji, en son bilim olduğu için, bilimlerin anasıdır. Toplum bilimsel olarak incelenebilir. Comte, toplumda yaşanan kargaşaların çözümü için, sosyolojiyi önermiştir. Sosyolojiyi ikiye ayırır: 1-Sosyal statik (toplumda nasıl bir düzen var, bunu inceliyor), 2-Sosyal dinamik (toplumlardaki değişimleri inceliyor, toplumlardaki bu üç aşamayı inceliyor)

Sosyoloji, toplumun durağan durumunu da, değişen durumunu da inceleyebilir. Comte'un en önemli çalışması, çağının sosyal sorunlarına çözüm bulmaktır. Reformcu, aynı zamanda bir bilim insanıdır. Kamu, özel mülkiyet ve çatışmanın onun için bir anlamı yoktur. Onun için önemli olan iş

ve ailedir.

Bant tipi üretim anlayışını model alır Comte. Temel amacı, karışıklara son vermektir. Metot olarak, gözlem, deney ve karşılaştırmayı kullanır. Evren, belli kanunlara göre belirlenmiştir, toplum da bu kanunlara göre belirli aşamalardan geçmektedir. Toplumu, Sosyal Statik ve Sosyal Dinamik olmak üzere ikiye ayırır. Sosyal statikte, sosyal dünyayı din, sanat, aile ve mal-mülkün birleşimi oluşturur. İnsan dünyasını ise, duygu, eylem ve zeka oluşturur. Sosyal dinamik ise, tarihsel gelişme, ilerleme, ilerlemenin analizi ve verileri, maddi ve ahlaki durum, nüfus ve diğer entelektüel gelişmeler ve eğitimden meydana gelir.

Comte, çatışmadan çok, yapıyla ilgili bir teori geliştirmiştir. Çağdaş toplumun, bunalımını ve gelişimini determinist (neden-sonuç ilişkisiyle) açıdan açıklamaya çalışmıştır.

Comte'un çağdaşı Spencer de benzer teoriler ortaya koyar. Spencer, sosyolojideki en büyük evrimcidir, geleceğe olumlu ve güzel bakar. Çalışmalarında Darwin'den etkilenmiştir. Pozitivizmin İngiliz temsilcisidir. Sosyolojiyi tamamen biyoloji temelinde açıklamaya çalışmıştır. Organizmacı ve evrimci yaklaşımın ortasında yer alır. Toplumlara bir organizmaya benzetir, ama bu toplumun ölümsüz, sürekli, sonsuza kadar giden, farklılaşma ve bütünleşme ile sürekli gelişen bir toplum olduğunu söyler.

Spencer'in teorisinde farklılaşma ve bütünleşme kavramları vardır. Farklılaşma, bir rol ya da örgütün, birden fazla rol ya da örgütte bölünmesidir. Buradaki ayrılma, düzenliliği yani organizasyonu içerir. Yani parçaların ana gövdeden ayrılıp, kendi özgürlüğünü

kazanması anlamına gelir. İlkel toplumlarda farklılaşma çok azdır. Bu nedenle yönetim, güvenlik ve din işleri hep bir elde toplanır. Farklılaşma, bir gelişim sürecidir. Yetkiler ne kadar çok dağıtılır ve farklılaşırsa, gelişme o kadar çok olur. Bütünleşme, farklılaşmış örgütlerin tekrar bir araya gelmeleri ile birleşmeye çalışmalarıdır.

Spencer'de homojen ama birbirinden ayrı toplumlardan heterojen bir topluma geçiş vardır. Bu geçiş, bir evrim süreci içinde gerçekleşmektedir. Burada parçalar vardır, ama bu parçalar fonksiyoneldir. Bu parçaların hepsi bir bütünü oluşturmaktadır. Parça, tek başına bir anlam ifade etmez. Comte'u Spencer'den ayıran nokta, Com-

te'un bireyi temel almasıdır.

Toplumlar Spencer için gelişme süreçlerinde iki aşamadan geçer:

1) Askeri toplumlar: Belirsiz düzen vardır.

2) Sanayi toplumları: Belirli düzen vardır.

Belirsiz düzenden belirli düzene doğru bir evrim aşaması yaşanır. Toplumlar, tam gelişme aşamasına geçince farklılaşma, maksimum düzeye ulaşır. Farklılaşma, az gelişmiş toplumlarda daha az; gelişmiş toplumlarda daha fazladır. Toplumlar, endüstrileştikçe, farklılaşma gerçekleşir. Spencer'e yapılan eleştiri, bu endüstrileşmeyi harekete geçiren faktörü açıklayamamasıdır.

Spencer'in toplumları ikiye ayırması daha önce Tonnies (1855-1936)'in topluluk ve toplum ayırımından ileri gelir. Topluluk, birincil (birbirine yakın, sıcağı ilişkilerin doğal istemin (istem: insanın herhangi bir eylemi gerçekleştirme yolunda iç ve dış koşulları belirleyen bilinçli kararlılıktır), duygusallığın, geniş aile tipinin, ortak iradenin (biz duygusu), grupsal çıkarların, törelerin ve adetlerin hakim olduğu homojen bir yapıdır. Toplum ise ikincil (birbirinden uzak) ilişkilerin, ussal istemin, mantığın, çekirdek aile tipinin, bireysel iradenin (ben duygusu), bireysel çıkarların, moda ve geçici zevklerin hakim olduğu heterojen, değişmeye açık, araçları yapay olan bir yapıdır. Tonnies için topluluktan topluma doğru evrimci bir geçiş vardır. Tonnies'ten etkilene bir diğer sosyolog Durkheim (1858-1917)'dir. Onun toplumsal değişmeyi açıklamaya biçimi ise şöyledir:

Durkheim için toplum, bağımsız bir varlıktır. Toplum, parçaların toplamı değil, organik, kolektif bir bütündür.

Toplumdaki değişmeyi, mekanik (benzerlik) ve organik (işbölümü, farklılaşma) dayanışma ile açıklar.

Durkheim, "sosyal olgu" kavramıyla ünlüdür. Sosyal olgu, insanlar arasındaki birlikteliklere ilişkin şeylerdir. Olgular, genel ve soyuttur (örneğin evlilik). Olaylar, özel ve somuttur (örneğin a ve b'nin evlenmesi bir olaydır, evlilik ise bir olgudur). Durkheim'e göre, sosyal olgunun iki önemli özelliği vardır: 1) Bireyin dışındadır 2) Bireye toplumsal baskı yapar. Olgular, bizim dışımızda, şeyler gibi incelenmelidir. Bir toplumsal olgu, ancak başka bir toplumsal olguyla açıklanabilir. Örneğin, göçün sebeplerinden birisini, nüfusun artışıyla açıklayabiliriz. Durkheim için, sosyoloji, doğa bilimlerinden biridir. Öyleyse, deneysel yöntem sosyolojiye uygulanmalıdır. 'İşbölümü' adlı kitabında da bu metodolojisini anlatmış ve 'İntihar' adlı kitabında da bu konuyu pekiştirmiştir. Durkheim, bu yapıtında, toplumsal dayanışmanın nedenini, işleyişini ve nasıl olduğunu yazmıştır. Yapıtının ilk bölümünde, işbölümünü değişken olarak ele almıştır. Tonnies ve Comte'da bu daha zayıftır. Yapıtının ikinci bölümünde, işbölümünün nedenlerini bulmaya çalışmıştır. Toplumsal bir olayın nedeni yine toplumsal bir olaydır, neden birey olamaz. İşbölümü, konu bakımından ekonomiyi, yöntem bakımından hukuku, amaç bakımından ahlaki ilgilendirir.

Durkheim'de organik dayanışmanın ölküsü, uzmanlaşmaktır. Durkheim için meslek çok önemlidir, mesleksiz olanlardan nefret eder. Toplumda her birey, görevini yerine getirirken bunu yapmaktan gurur duyar. Toplumda ne kadar farklılaşma varsa bir o kadar da bütünleşme vardır. Durkheim,

organizmacıdır. Her birimin, her parçanın, kurumun toplumda bir fonksiyonu vardır. İşbölümü, bireyin kişiliğini de yüceltir. Durkheim'in istediği şey, dünya kardeşliğidir, bu da işbölümü ile gerçekleşir. Toplumun bütünü, organik bir bütündür, her parçanın değerine ihtiyacı vardır. Bu da farklılaşma ile olur. Organik dayanışma anlaşıldığı üzere sanayi toplumunu, mekanik dayanışma ise geleneksel (ilkel-feodal) toplumu temsil eder. Dayanışmayı semboller aracılığıyla anlayabiliriz.

Durkheim'de önemli olan kavramlardan biri de "kolektif bilinç"tir. Kolektif bilinç, ortalama toplumun bireylerinin, ortak inanç ve duygularının tümüdür. Toplum bireyden değil; birey toplumdandır doğmuştur. Cezanın amacı, kolektif bilinci tatmin etmektir.

Durkheim, Comte ve Spencer'in ortak yanları, olaya makro bakmaları, büyük boy teoriler geliştirmeleri ve organizmacı olmalarıdır. Durkheim, bizim için önemlidir. Zira Kemalizmin teorik olarak beslendiği zemin olan Fransız pozitivizminin mimarı Durkheim'dir. Cumhuriyeti kuran kadroların (özellikle Ziya Gökalp'in Durkheimci olması ve bu kadroların etkilemesi) nasıl bir toplumsal değişimle ulus inşa etmeye çalıştıklarını, neden başarısız olduklarını daha rahat açıklayıp alternatifini sunabileceğiz.

Bir sonraki yazımızda ise Marks'ın, Weber'in, Parsons'ın, Dahrendorf'un toplumsal değişim hakkındaki teorilerine değineceğiz. İlerleyen sayılarda ise Marksist sosyolojinin kuramsal yönü ile toplumsal düzenin bu yönde değiştirilebilme olanaklarını Türkiye'nin toplumsal yapısında nasıl şekil alması gerektiğini devrimci teori çerçevesinde ele almaya çalışacağız... □

NASIL ŞEY BU MİKROPLAR -II-

Enfeksiyona neden olan mikroorganizmalar genel olarak dört grupta incelenebilir.

Bunların yaptığı hastalıkların genel hatları ve bu hastalıkları tedavi etmede kullanılan yaklaşımlar birbirinden farklılık gösterir.

Bakteriler, ilk olarak keşfedilen, en çok tanınan ve en etkili tedavi edilebilen hastalık etkenleridir. Çok basit yapıları vardır (prokaryot), tekhücrelidirler ve bölünerek çoğalırlar. Örnek vermek gerekirse, cüzzamın, veremin, vebanın, koleranın, tifonun ve şarbonun nedeni bakterilerdir. Bakterilerin olağanüstü bir adaptasyon yetenekleri vardır. "Spor" denen dirençli şekillerine büründüklerinde aşırı koşullar bile onları öldüremeyebilir. Radyoaktif uranyum madenlerinde çoğalabilenler (insan için öldürücü dozun 2000 ka-

tında), 720 milyon yıllık kaya tuzu bloklarında hapsolmuş şekilde yaşayanlar (ortalama insan ömrünün 10 milyon katı), göktaşlarının içinde bulunanlar vs. daha birçok örnek verilebilir.

Virüsler, çok daha basit yaşam formlarıdır, hatta bunların canlı sayılıp sayılmayacağı konusu halen tartışılmaktadır. Virüslerin sadece RNAları ya da sadece DNAları vardır, normal bir hücre gibi bunların her ikisini taşımaları imkansızdır. Virüsler, yerleştikleri canlı ortamda bir canlı gibi davranır, ortamdaki hücreleri kullanarak çoğalabilir. Ancak cansız ortamda o da cansızdır, çoğalamaz, hiçbir hücresel aktivitesi yoktur, zaten kendisi bir hücre değildir. Hemen her zaman bakterilerden daha küçüktürler (santimetrenin 50 binde birinden daha küçük). Örnek vermek gerekirse, nezlenin, çocuk

felci, AIDS, kızamık, kuduz ve uçğun nedeni virüslerdir. Direkt olarak organizmada meydana getirdikleri hastalıklardan başka, uzun zaman kaldıkları organizmada kansere neden olabilen sınırlı sayıda virüs vardır (Bunlar kadında özellikle rahim boynu kanseri; Hepatit B virüsü -kronik hastalık durumunda karaciğer kanseri; HTLV-1 -bazı lenf hücreli kanserler).

Ökaryotlar, evrimsel açıdan en gelişmiş enfeksiyon etkenleridir. Ökaryot patojenler, tek hücreli mantar ve protozoonları ve çok hücreli parazitleri (parazitik kurtlar..) içerir. Mantarların sık rastlanan deri enfeksiyonlarına yol açan nispeten tehlikesiz türleri olduğu gibi, tüm vücudu tutabilen hastalıklara neden olan türleri de vardır. Mantarlar da bakteriler gibi hastalık yapmaksızın, vücut florasının

bir parçası olarak yaşarlar. Parazitik protozoalar ise, cinsel yolla, pişmemiş yiyeceklerle veya hayvanlarla (genelde böcekler) bulaşabilen birçok tür içerir. Örnek olarak, anofel cinsi sivrisineklerin tükürüğü ile bulaşan ve gelişmemiş ülkelerde yılda bir milyondan fazla ölüme neden olan sıtma etkeni Plasmodium türleri verilebilir. Parazitik kurtlar 3 milimetreden (kul kurtları) 10 metreye (tenyalar) kadar değişen uzunlukta olabilirler. Bunlar çeşitli mekanizmalarla hastalığa neden olabilirler. Daha yüksek yaşam formları olan böcekler (bit, tahta kurusu, pire) ve örümcekgiller (kene, uyuz böceği) de parazitlik yaparak, ya da vücutta patojen bakterileri veya virüsleri bulaştırarak hastalık yapabilirler.

Prionlar, en yeni tanınan ve tek bir protein molekülünden oluşan çok basit yapıları enfeksiyon ajanlarıdır. DNA veya RNA içermezler, dolayısıyla genetik bilgi taşımazlar. Bu kadar basit bir molekülün ne yöntemle hastalık yaptığı tam olarak bilinmiyor. Prion enfeksiyonlarına örnek olarak, medyada bir ara sık sık haber konusu olan deli dana hastalığı (Creutzfeld-Jacob hastalığı) verilebilir.

Havadan, karadan, sudan... mikroplar sınır tanımazlar.

Mikroorganizmalar birçok yolla yayılabilir. Kişinin kendi florasının, vücudun bakteri içermemesi gereken yerlerine geçerse hastalık yapabileceğini söylemişik. Bundan başka mikroorganizmalar hava yoluyla da bulaşabilirler. Ökürme, hapşırma ya da nefes verme yoluyla havaya karışan mikrop yüklü damlacıklar, bir başkası tarafından solunduğunda kişiyi in-

fekte ederler. Dışkı, tükürük gibi maddelerle taşınan bazı mikroplar da tozlarla solunabilir. Teoride, bu yolla geçen hastalıkların bulaşması hastaları toplumdaki belli süre izole ederek engellenebilir; ancak bu pratik bir yöntem değildir.

Dışkı-ağız yolu (fokal-oral yol) ile bulaşma, genelde sağlıksız besinler ve sular ile ya da hijyen kurallarına uymayı bilmeyen küçük çocuklarda olur. Yiyeceklerin paketlenmesinde-satışında kullanılan malzeme ve bu işte çalışan personelin kişisel hijyeni de önemli faktördür. Kanalizasyonların uygunsuz yerlere boşaltıldığı bölgelerde, mikrop taşıyan su salgınlara yol açabilir. (70'li yıllarda İstanbul'da bir kolera salgını olmuştu.) Bu bulaş şeklinin önlenmesi asıl olarak, su kaynaklarının ve yiyecek depolarının merkezileştirilmesi ve kontrollü, ayrıca halkın ve yiyecek maddelerinin üretiminde ya da dağıtımında rol alan kişilerin kişisel hijyen konusunda köklü eğitimi ile olur.

En tanınanları veba ve sıtma olan bazı hastalıklar ise vektör adı verilen böceklerle bulaşır. Veba bakterisini farelerin taşıdığı zannedilir, ancak asıl sorumlu farelerin üzerinde bol bol bulunan pirelerdir, fareler sadece bir pire rezervuarı görevini görürler. Sıtma taşıyan vektör ise, anofel cinsi sivrisineklerdir. Bu tip vektörlerin yaşadığı alanlar gerekiyorsa yok edilebilir; ancak sıtmadan kurtulmak için koca bir bataklık ekosistemini ortadan kaldırmak doğru olmayacağından, yerel tedbirler ve kişisel korunmaya ağırlık verilebilir.

Kişiden kişiye bulaş, en çok cinsel ilişki yoluyla olur. Diğer bir şekli ise kan yoluyla bulaşmadır.

Her ikisi de gerekli önlemler alındığı takdirde engellenebilir. Ne yazık ki cinsel yolla bulaşan hastalıkların görülme sıklığı son yıllarda artmıştır. AIDS, belsoğukluğu, frengi (sifiliz) ve Hepatit-B en çok bilinenleridir, ancak onlarcası daha vardır. Tek partnerli cinsel ilişki bunlardan korunmak için en güvenli yöntemdir, ancak prezeratif vb. araçlarla korunma da yaygınlaştırılmalıdır. Kan yoluyla bulaş ise, ancak kan nakli için kullanılacak kanların ciddi biçimde kontrol edilmesi ile mümkündür.

Vücudumuz, aslında mikroplara karşı savunmasız değildir.

Vücudumuzda astronomide sıklıkla kullanılan, ancak günlük hayatta kullanılmayan rakamların karşılayabileceği kadar çok -100 trilyon- mikroorganizma bulunur; ki bu sayı Samanyolu galaksisindeki toplam yıldız sayısından yüzlerce kat fazladır. Yani vücudumuzdaki hücre sayısıyla mikroorganizma sayısı neredeyse eşittir. Her gün attığımız dışkıdan üçte biri sadece bakterilerden oluşur. 1 mm tükürükte 1 milyar kadar streptokok (bir tür bakteri), dilin her bir hücresinin üzerinde de 100 kadar bakteri yer alır. Sağlıklı bir insanın ağızında 40 çeşitten fazla bakteri, ayrıca birçok virüs, mantar ve protozoa bulunur. Bu kadar kalabalık bir mikroorganizma nüfusuyla beraber yaşayan bizler, bunlara karşı çok çeşitli savunma mekanizmalarına sahibiz. Hastalıklar da, genellikle,

bu mekanizmaların bir şekilde bozulmasıyla ortaya çıkar. Bu mekanizmaların en önemlilerini ve onları bozan nedenlerden engellenebilir olanları sıralayacağız.

Mikroorganizmaların büyük bölümü derimiz üzerinde yaşadığına göre, ilk savunma sistemi de deride olmalıdır. Asidik olan pH'sı (5.5) herhangi bir patojenin aşırı çoğalmasını engeller. İlave olarak, deri hücreleri sürekli dökülerek üzerlerindeki mikroorganizmaları da uzaklaştırır. Nemli deri mikroorganizmalara karşı daha geçirgendir, derimizi kuru tutmamız gerekliliği buradan kaynaklanmaktadır. Vücudun kokmasının sebebi de bakterilerdir, ölen bakteriler terin kokmasına sebep olurlar. Derideki yüzeysel delik-kesikler veya derin yaralar, sıyrıklar, yanıklar, hayvan ısırtıkları ya da tırmalamalarıyla oluşan yaralar; yani deri bütünlüğünü bozan her türlü durum mikroorganizmalar için açık kapılardır. Şüpheli durumlarda, derin ve kirli yaralarda, hayvanların sebep olduğu yaralanmalarda doktora başvurmak yararlı olacaktır. Deri ile bulaşan, oldukça tehlikeli iki hastalık; kuduz hastalığı ve tetanostur.

İdrar birçok mikroorganizmanın üremesini destekleyebilecek maddeler içerir. Ancak idrar sürekli olarak atıldığı için, idrar yollarında yerleşmeye niyeti olan birçok mikroorganizmanın dışarı atılmasını sağlar. Eğer bu akışı engelleyen ya da idrarın mesaneye geri kaçmasına neden olan bir neden (böbrek taşı ile idrar yolunun tıkanması vs.) varsa enfeksiyon oluşması muhtemeldir. Kadınlarda idrar yolu enfeksiyonları erkeklere oranla daha sıktır, çünkü mesane ile mikroorganizmaları barındıran deri arasındaki mesafe kadınlarda 5 cm, erkeklerde 20 cm uzunluğundadır. Sık rastlanan bir enfeksiyon olan idrar yolu enfeksiyonuna neden olan bakterilerin büyük çoğunluğu dışkı kay-

naklıdır. Dolayısıyla, dışkılama sonrası temizlik bu tür enfeksiyonları önlemede çok önemli rol oynar. Kadın vücudu, üreme dönemlerinde östrojen kontrolünde vajina pH'sını asidik hale getirir. Bu, cinsel yolla bulaşanlar hariç, birçok mikroorganizmanın üremesini engeller. Cinsel ilişki ile bulaşan mikroorganizmalardan ise, güvenli cinsel ilişki ile korunulabilir.

Kentlerde yaşayanlar, her gün aralarında mantar, bakteri ve virüslerin de bulunduğu 10 bin dolayında mikroorganizmayı solurlar. Büyük mikroplar, burun ve üst solunum yolundaki "mukus"a yapışır, buradaki hücreler tarafından tutulup boğaza geri gönderilirler. Daha küçük olanlar akciğerlere ulaşır, ancak buradaki hücreler bakterileri görünce vücuda sinyaller gönderir; bu sinyali alan vücudun bağışıklık hücreleri (akyuvarlar) buraya toplanıp bu mikroorganizmaları yok ederler, bunu da genellikle kendilerinden çok daha küçük olan bu mikropları yiyerek (fagositoz) yaparlar. Verem bakterisi M. tuberculosis kendini fagositozdan kurtarabildiği için, bazı virüsler ise mukus salgısının yapışkanlığını azalttıkları için hastalık yapabilirler. Sigara, vücudun buradaki savunma mekanizmalarına zarar verip bakterilerin solunum yollarına yapışmasını kolaylaştırır.

Mikroorganizmaların çoğu sindirim sistemi yoluyla vücuda girer. Bunlara karşı da bir barikatlar zincirimiz vardır. Solunum yolunu olduğu gibi, sindirim sistemini de kaplayan mukus ilk barikattır. Sonra sırasıyla, mikroorganizmalar için ölümcül olan mide asidi, pankreas enzimleri, safra

tuzları vs. gibi faktörler gelir. Bunlara ek olarak, patojen mikroplar, bağırsaklarımızda yaşayan yararlı bakterilerle besin için yarışmak zorundadır ve dışkıyla her gün dışarı atılırlar. Bu barikatların etkinliğini bozan hastalıkla ve buradaki floraya zarar veren uygun-suz antibiyotik kullanımı, sindirim yoluyla bulaşan hastalıklara zemin hazırlar.

Peki, mikroorganizmalar nasıl hastalık oluştururlar?

Bunun birkaç yolu vardır. Bazen mikroorganizmalar konak hücrelerine direkt temas ederek ya da hücre içine girip çoğalmak suretiyle hücreyi patlatarak hücreleri öldürürler. Bir diğer yöntemleri, uzak mesafeden hücreleri öldüren maddeleri (toksinler) açığa çıkarıp kana vererek dokulara zarar vermek, tüm vücudu etkilemektir. Toksinler, kan damarlarına zarar vererek, doku ölümüne neden olurlar. Bazen de hastalık, tamamen bizim vücudumuz tarafından meydana getirilir. Bağışıklık hücrelerinin mikroorganizma yapısındaki maddelere gösterdiği cevap olarak salgıladıkları çok çeşitli maddeler, çok çeşitli şikayetlere sebep olur. Ateş, kızarıklık, ısı artışı ve ağrı gibi enfeksiyon bulguları, Paracelsus zamanından beri bilinmektedir. Hastalık oluşum sürecinde ve hastanın durumunun ağırlığında, hastalık yapan etkene ait hastalık yapıcı faktörler ne kadar rol oynarsa; hastaya, onun bağışıklık sistemine ait özellikler de o kadar önemlidir. İşte bu yüzden her bireyin hastalığa verdiği tepki ve oluşan klinik tablo birbirinden farklı olabilir.

Enfeksiyon hastalıkları ve

mikrobiyolojinin kısa bir tarih-çesi...

Yerli halklar, kendi yaşadıkları bölgelerde sık görülen enfeksiyon hastalıklarına karşı kökenini gündelik bilgiden alan -ve tarih boyunca uyguladıkları- bazı önlemler almışlardır. Güneydoğu Asya'da insanlar nehirlerden kaplarına su doldururken kapların ağzına örtüler geçirirler ve binlerce yıldır devam eden bu gelenek kolera salgınlarını halen yarı yarıya azaltmaktadır. Amerikan yerlilerinin sıtmaya karşı kinin kullandıkları ve modern tedavide de kinin türevlerinin sıtmaya karşı kullanıldığı bilinmektedir. Sümerler ve diğer Mezopotamya uygarlıkları bulaşıcı hastalıkları tanımlayabiliyor, bunlara karşı karantina önlemleri alıyor ve hekimlerin reçeteleriyle belirttikleri şekilde alınacak ilaçların kullanıldığı tedavi yöntemleri uyguluyorlardı. Saraylarında kanalizasyon sistemleri kuran, içme suyunun temizliği ve yıkanmanın önemini ilk kavrayanlar da Mezopotamyalılar olmuştur. İlk çağ hekimlerinden Hipokrat, bu güne kadar ulaşan eserlerinde bir çok enfeksiyon hastalığını tanımlamış, yaraların şarapla dezenfekte edilmesini ve ağrı kesici ilaçların kullanımını salık vermiştir. Galenus, iltihabın, sağlıklı vücudun hastalığa karşı verdiği iyi bir tepki olduğunu belirtmiştir ki, bu son derece doğru bir bilgidir.

İlkçağdan ortaçağa kadar Batıda -skolastik Hıristiyan felsefesinin de- etkisiyle tıp alanında çok bir ilerleme kaydedilememiştir. Örneğin Avrupa'yı kasıp kavuran vebaya karşı Avrupalı hekimler hastanın kanının akıtılmasını öğütüyorlardı. Bu günkü bilgilerimizle kan hücrelerinin vücudun

enfeksiyonlarla savaşında temel faktör olduğunu biliyoruz. Buna bakılırsa Avrupalı hekimlerin çok sayıda hastanın ölümüne neden olmuş olmaları gerek. Bu süreçte Araplar hekimlikte başı çekmişlerdir. Onların Antik Yunan hekimlerinin eserlerini tekrar yorumlayıp Batı tıp literatürüne kazandırmaları, 13. yüzyılda Salerno'da kurulan tıp okulunda bu eserlerin tekrar ele alınması ve kadavra çalışmalarına başlanmasıyla Avrupa tekrar bilimsel tıbbın temelleriyle tanışmış, bu alandaki çalışmalar korkunç bir ivme kazanmıştır.

Hastalanan bir kimsenin çoğunlukla aynı enfeksiyona karşı direnç gösterdiği eski çağlardan beri biliniyordu. Hastalanma olayı, eski çağlarda doğa üstü güçlerin etkisine bağlanırdı; ancak eski Çinliler ve Batı Asyalılar dua etmekten daha ileri gitmişlerdi. Bağışıklama yöntemlerinin en eskisi, bu ülkelerde çiçek hastalığına karşı kullanılıyordu. Çiçek hastalığı geçirmekte olan birinin yaralarından alınan iltihap kurutulup, elde edilen bu toz hastalığı geçirmeyen birine burun yoluyla teneffüs ettiriliyordu. 18. yüzyıl başlarında ise, Batı Avrupa çiçek hastalığından büyük zarar gördüğü sırada, İstanbul'daki İngiltere büyükelçisinin karısı Lady Montague, bu uygulamayı görüp ülkesine götürmüş ve bağışıklama konusunda ilk bilimsel çalışmaların temeli atılmıştır. 1791'de Edward Jenner, inek çiçeğinin hayvanlarda neden olduğu döküntülerden karışımlar hazırlayarak ilk bilimsel aşılamayı yapmıştır. Louis Pasteur, kuduz köpeklerin salyasını tavşanların beynine vermiş, hastalanan tavşanların omuriliğini kurutup bunu önce hayvanlara, sonra da 1885

yılında kuduz bir köpek tarafından ısırılmış bir çocuğa uygulamış ve hayatını kurtarmıştır.

Hastalık etkenlerini öldürerek insanlara ya da hayvanlara verme işleminin o hastalıktan korumada başarılı olduğu biliniyor, ancak bu olayın mekanizmasının nasıl oluştuğu bilinmiyordu. Vücutta bazı özelleşmiş hücrelerin bulunduğu ve bunların mikropları içlerine alarak etkisizleştirdiği (fagositoz) 1884 yılında Metchnikoff tarafından bulunmuş; bu buluş hücresel bağışıklık üzerine yapılacak araştırmaları başlatmıştır. 1890 yılında Behring, aşılanmış hayvanları hastalığa karşı koruyan faktörün antikorlar olduğunu keşfetmiş ve ilk tıp Nobel'ini almıştır. Bağışıklık mekanizmaları üzerine yapılan araştırmalar, özellikle 1945'te Avery'nin DNA'nın genetik materyal olduğunu bulması ve bu keşfin moleküler biyoloji çağını başlatmasından sonra, vücudun kendi bağışıklık sistemi içindeki sapmaları da tanımlamaya yönlendirilmiş ve benzeri gelişmeler, günümüze gelindiğinde tanı ve tedavi amacıyla moleküler biyolojiden transgenik çalışmalara kadar birçok disiplinin kullanımıyla sonuçlanacak olan buluşları doğurmuştur. Bunlar sayesinde, bakterilerin ve virüslerin genetik yapılarına göre sınıflandırılmaları ve bu şekilde henüz hastalık yapmadan, genetik yapılarını saptayan tekniklerle dokularda saptanmaları mümkün olmuştur.

Aşılama, enfeksiyon hastalıklarının önlenmesinde çok etkili olan, ancak ne yazık ki tüm etkenlerin üstesinden gelemeyen bir yöntemdir. Mikroorganizma vücuda girdiğinde, bağışıklık sistemi hücreleri mikroorganizmaya ait

antijenik bilgiyi bir kimlik kartı gibi okumakta, ve bir daha aynı etkenle karşılaşınca onu tanıyıp yok edebilmektedir. İşte aşı, bu işlevi taklit eder. Mikroorganizmalar öldürülür ya da zayıflatılır ve vücuda verilir, ancak hastalık yapmaz, bağışıklık sistemini uyarır. Mesela çiçek aşısının Dünya Sağlık Örgütü'nün desteklediği bir aşılama çalışması ile 1979 yılında dünya üzerinden silinmesi büyük bir başarıdır. Ancak bazen, aynı bakteri ya da virüs türünün bile, yüzlerce kimlik kartı olabilmekte, bu yüzlerce çeşit aşığı bulup bireylere uygulamak da şimdiki teknoloji ile mümkün olmadığından bu hastalıkların ortadan kaldırılması mümkün olmamaktadır. Yine de gen teknolojisi ve moleküler biyolojideki gelişmeler bu alanda harikalar yaratabilmekte, rekombinant gen teknolojisi ile üretilen yeni nesil aşular yaygınlaşmaktadır.

Tıpta birçok konuda ilerleme kaydedilmiş, ancak enfeksiyon hastalıklarında 1945'lere kadar silahsız savaşılmıştır. İnsan vücudunun mekanizmaları ve bunların bozukluklarından bazıları biliniyordu; ancak mikrobiyoloji alanında bütüncül bir kavrayışa ulaşamadığından dolayı tedavi başarıları çok düşüktü. Düşünün ki 1882'de ünlü cerrahlardan Ernst Bergman; "Artık ameliyattan önce de ellerimizi yıkıyoruz." derken, 1900'lerde onun öğrencilerinden oluşan bir ameliyat ekibi ameliyatta ilk defa eldiven giymiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda yaralı askerlerin hemen hepsi savaş yaralarından kaynaklı enfeksiyonlar nedeniyle ölmüştür. Enfeksiyonlarda mikroorganizmaların rolü ancak 19. yy sonlarında keşfedilmiş, 1940'lı

yılların başında -Fleming'in penisilini keşfinden yaklaşık 20 yıl sonra- penisilinün üretilmeye başlanması, bakterilerle savaşta bir dönüm noktası olmuş, antibiyotik çağı başlamıştır. Sonraki yıllarda, başka antibiyotikler bulunmuş ve hangi antibiyotığın hangi bakteriye karşı etkili olduğu araştırılmış, ampirik tedavi yöntemleri terk edilmeye başlanmıştır. 1949'da Enders'in doku kültürlerinde virüs üretmesi ve böylece ilk olarak çocuk felci aşısının üretimi, bakterilere olduğu kadar virüslere karşı da savunmalarımızı kuvvetlendirmede bir adım olmuştur. Bugün, rekombinant gen teknolojisi ile aşı üretimi kolaylaşmış; genetik mekanizmaların kavranması antiviral ilaçların üretimine olanak tanımış ve diğer keşifler peş peşe birbirini izlemiştir.

Sonsöz yerine

İnsanoğlundan kat be kat yaşlı olan mikroorganizmalar kolayca meydandan çekilecek değiller elbette. Kimi zaman onları yok etmek için kullandığımız ilaçlara bağışıklık kazanıyorlar, kimi zaman da değişime uğrayıp yeni hastalıklar ortaya çıkartıyorlar ve hep bir adım önden gidiyorlar. Buna karşılık moleküler biyolojide, genetik teknolojisindeki gelişmeler baş döndürücü bir hızla olmakta ve sıklıkla gündemimizi işgal etmektedir. Burada önemli olan gelişmelerin insanlığın yararına olması, ticari kaygılardan çok etik değerlerin öne çıkması ve bu alanda en önemli sorunu yaşayan üçüncü dünya ülkelerinde sağlık politikalarının koruyucu sağlık hizmetlerini de içerecek şekilde belirlenmesidir.

Teknolojiniz ileri olabilir, ancak insanlığın yararına kullanılmadıkça pek bir değeri olmayacaktır. □

Kaynakça:

1. Tanz RR, Shulman ST: Pharyngitis. "SS Long, LK Pickering, CG Prober (eds): Principles and Practice of Pediatric Infectious Diseases, 2nd edition" p. 179-185, Churchill Livingstone, Philadelphia (2003).
2. Samuelson J: Pathology of infectious diseases. "Kumar V, Cotran RS, Robbins SL (eds): Basic Pathology, 6th edition" p. 262-277, WBSC, Philadelphia (2000).
3. Finch RG, Moss P, Jeffres DJ, Anderson J: Infectious diseases, tropical medicine and sexually transmitted diseases. "Kumar P, Clark M (eds): Clinical Medicine, 5th edition" p. 21-153, Elsevier Science, UK (2002).
4. McIsaac WJ, White D, Tanenbaum D, Low DE: A clinical score to reduce unnecessary antibiotic use in patients with sore throat, CMAJ 158:75, 1998.
5. Sanyol D: Antibiyotik direnci. Bilim ve Teknik, sayı 376, Mart 1999.
6. Bilim Gündemi: "Afrika CYBH konferansı (ICASA) Nairobi'de toplandı". Bilim ve Ütopya, sayı 114, Aralık 2003. [APM/AIDS Programı - WHO İstatistikleri, Ulusal AIDS ve CYBH Programı'ndan]
7. <http://www-micro.msb.le.ac.uk/MBChB/ImmGloss.html> [MCQs and immunology glossary (University of Leicester)]
8. <http://www.medscape.com/Home/Topics/ID/InfectiousDiseases.html>
9. <http://www.sciam.com>

GLADYATÖRLER

Gladyatör sözcüğü latince kökenli olup gladius isiminden türetilmiştir. Anlamı kılıçtır. Bundan dolayı eski devirlerde gladyatör dövüşlerinin yalnızca kılıçla yapıldığı düşünülmektedir. Gladyatör dövüşlerinin geçmişi, etrusklerin savaşlarda yitirdikleri yakınlarının onuruna düzenlenen cenaze törenlerinde düşman savaş esirlerini döğüşdürerek ölümlerinin kanına karşılık düşman kanı akıtma geleneğine dayanır. Bu yolla akıtılan düşman kanının ölümlerini rahatlatacağına inanılmaktadır. Roma da gladyatör dövüşlerinin ortaya çıkışı M.Ö 264 tür. O yıl brutüspera ölen iki oğlu marcus ile decimus'un cenaze törenlerinde üç çift gladyatör döğüşdürür. (cenaze törenini süslemek için) M.Ö 3-2 yy lerde gladyatör dövüşleri halkın beğenisini kazanmış ve roma senatosu gladyatör dövüşlerini halkı askerliğe özendirmek ve Yunan kökenli gösterilerden uzaklaştırmak için halkın eğlencesi olarak kabul etmiştir. Gladyatör dövüşleri halkın git gide beğenisini kazanmış Roma'nın bir çok değişik bölgelerinde gladyatör dövüşü yapılmıştır. Ancak bir çok Romalı düşünür bu dövüşlerin

insancıl olmadığını belirtmiş ve gladyatörlüğe karşı çıkmıştır. Ama yine de Yunanistan'ın Korinthos kentinde görkemli bir amphitheatrum inşaa edilmiştir. Öte yandan Suriye, Mısır ve Anadolu'da da gladyatör dövüşleri benimsenmiştir. Romalılarda gladyatör dövüşlerini düzenleyen yasalara leges gladiatoire adı verilir. Bu yasa ile gösteri-

lerin nitelikleri ve düzenleniş şekli ücretleri organizatörlerin yetki ve sorumlulukları gibi hükümler yer alırdı. Yeterli gücü olan her roma vatandaşı köle veya gönüllülerden oluşan gladyatör grupları kurabilir ve onlara eğitim verebilirdi. Gladyatörler efendilerine oldukça yüksek kazanç sağlamaktadırlar. Kazanç yüksek olduğu için romada

gladyatör dövüşlerinin sayısı her gün artmakta idi. Daha sonra dövüş sanatının tüm inceliklerini bilen bu güçlü kuvvetli kişiler roma için ciddi bir tehdit oluşturmuşlardır. M.Ö 73 de Capuadaki Spartacus ayaklanması romanın varlığını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle senato M.Ö 65'de senato gösteri gruplarının sayısını 300 olarak belirlemiştir. Zamanla senato, grupların birlikte yemek yemesini bile yasaklamıştır. Bu tehdidi ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Gladyatör antrö-nörlerine Lanistea adı verilir. Lanistalar genellikle köle pazarlarından ucuz fiyatlara aldıkları güçlü kuvvetli adamları gladyatör olarak eğitmiştir.

Gladyatörler kullandıkları silah ve giysilerine göre çeşitli gruplara ayrılırlar.

a) Samnitler : Orta İtalya'daki Samnium bölgesinden esir edilen samnitlerin giysileri ve silahları ağırdır. Dar uzun dikdörtgen şekilli bir kalkan ve kısa kılıç kullanırlar.

b) Secutor : Bir miğfer ve kısa kılıçları vardır. Dar uzun kalkan kullanırlar. Sol bacaklarında zırh vardır.

c) Provacator : Vahşi hayvanlara karşı dövüşen gladyatörlerdir.

d) Retiarus : iaculum adı verilen bir ağ ile fuscina denen üç ağızlı bir mızrak kullanırlar.

e) Tarox : İlk kez Cicero'nun metinlerinde ismi geçmektedir. Ponthus kralı Mitridates Eupator'un ordusundan atılan askerlerin arenaya gönderilmesiyle oluşan grubun küçük bir kalkanları vardır. Ucu kavisli bir hançer ya da ortasında zigzag olan bir mızrak kullanırlar. Gladyatörlerin oyunlarda kazanması hem onun adını duyurur hem de hayatta kalmasını kolaylaştırır.

Dövüşçülere verilen unvan onların kazandıkları dövüşlerle orantılı-

dır. Arenalarda gladyatörlerden başka bir çok insan çalışır. Bunlar günlük işlerin yapılmasını sağlar. Yemek, çamaşır, gladyatörlerin bakımı tüm bu insanlarca yapılır. Bu insanların hepsi köledirler. Ayrıca Lanistea arenada ya da gladyatör okulunda çıkacak herhangi bir olayı önlemek için küçük bir güvenlik birimi oluşturmuştur.

Gladyatör dövüşleri genelde hareketli bir müzik eşliğinde yapılır. Arenada ölen dövüşçünün cesedini teslim alacak kimse çıkmazsa ceset vahşi hayvanlara verilir. Başarılı gladyatörlere bir palmiye yaprağı verilir. Kaç savaşta başarılı olduğunu anlamak için palmiye yaprağı sayısına bakmak yeterlidir. Ayrıca rakibini yenen gladyatör halkın içinde gezinip para toplayabilirdi ya da Lanistea onu bir miktar para ile ödüllendirirdi. Gladyatör dövüşlerinin en çok rağbet gördüğü, devlet tarafından desteklendiği dönemde örneğin Neron zamanında başarılı gladyatörlere ev ya da arsa verilir. Gladyatörlerin en çok inandığı tanrı Mars'tır, tanrıça ise Minerva'dır. Minervanın savaş sanatının tüm inceliklerini bildiğine inanılırdı. Aynı zamanda Hercüles de gladyatörlerin önem verdiği bir yarı tanrıdır. Hercules'e Hercules Victor (muzaffer herkül) ya da Hercules Invictus (yenilmez herkül) gibi unvanlar takmışlardır. Emekli olan gladyatörler (tabii çoğunluğu öldüğü için miktarı çok azdır) silahlarını hercules tapınağına bırakır, ona adak olarak adarlar.

SPARTACUS

M.Ö 73-71 Romalılarda devletin ve bireylerin elinde bulunan gladyatörler sahipleri için bir güvence olmuşlardır . Nitekim iç savaş ortamında bu güçlü kuvvetli adamlardan oldukça faydalanmışlardır. Ancak sürekli ölümlerle burun-

buruna olan gladyatörlerin ayaklanma ihtimali her zaman göz önünde tutulmuştur. Bu konuda sıkı önlemler alınmıştır. Aynı okulda bulunan gladyatörlerin aynı dilleri konuşan insanlar olmayışı önemlidir.

Spartaküs Trakyalı zeki, çevik bir köle gladyatördür. Bu Trakyalı kölenin başlattığı isyan çağlar boyu köleliğe karşı duran efendilerine boyun eğmeyen insanların destanı olmuş, köleliğe karşı duruşun meşalesi olarak tarih tüneline günümüze aydınlatmaktadır. Bu ayaklanmayı Plutharhos ve Appaianos adlı iki ünlü tarihçi anlatmaktadır. Lentulus Batiatus adındaki bir editör çoğunluğu Kelt ya da Trakyalı olan bir çok köle satın alır ve bunları arenalarda dövüştürmek üzere eğitir. Capuoda hapis olan bu kölelerden 70 kadarı spartaküsün önderliğinde kaçmayı başarır. Yollarda rastladıkları silah arabasına el koyarak her gittikleri yerde daha da çoğalarak köleliğe karşı dururlar. Bu savaş tam üç yıl sürer. Üç yıl boyunca köle isyanı romanın varlığını tehdit eder hale gelir. Ancak kölelerden oluşan ordu Roma ordusuna daha fazla direnemez ve üçüncü yılın sonunda ayaklanma Romalı konutan Crassus tarafından bastırılır. Romalılar giriştikleri bu büyük savaş sonunda Spartacus ve taraftarlarını kesin bir yenilgiye uğratar. Bu savaşta başta Spartacus olmak üzere isyancılar canla başla savaşmışlardır. Ama dört bin kişi dışında hepsi öldürülür. Bu dört bin kişi Roma'dan Capua'ya giden yol üzerine dizilerek idam edildiler en başta Spartakus asılmış ve damarları kesilerek vücudundaki tüm kanı çekilinceye kadar asılı kalmıştır. □

Kaynakça

- 1- Melay H. Silay H. antik devirde gladyatörler Arkeoloji ve sanat yayınları
- 2- Eczacıbaşı sanat ansiklopedileri 1, 2, 3 eczacıbaşı sanat yayınları

AFŞAR TIMUÇİN

1939'da Akhisar'da doğdu. Ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde başladığı yükseköğrenimini, felsefe dalında Kanada'da tamamladı (1965-67). Yurda döndükten sonra Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde Fransızca okutmanlığı yaptı. 1970'ten sonra Erzurum'dan İstanbul'a dönen Afşar Timuçin, 1975'e kadar çeşitli yayınevlerinde çalıştı, redaktörlük ve çevirmenlik yaptı. 1975'ten başlayarak İstanbul Devlet Konservatuarı'nda ücretli olarak felsefe, estetik, psikoloji, ahlak gibi dersler okuttu. Bu geçici işinden 1976'da kendi isteğiyle ayrılarak, Eray Canberk'le birlikte Kavram Yayınları'nı kurdu.

İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde (1968), Prof. Macit Gökberk'in danışmanlığında başladığı "Descartes'çi bilgi kuramının temellendirilişi" adlı çalışmasıyla 1972'de doktor, "Descartes felsefesine giriş adlı çalışmasıyla 1982'de doçent ünvanı aldı. İstanbul Devlet Konservatuarı'nın, Devlet Konservatuarı adıyla Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlanmasından sonra, bu kurumda lisans, yüksek lisans ve yeterlik-doktora düzeyinde düşünce tarihi, eğitim bilim, estetik gibi

dersler okutan Afşar Timuçin 1992'de profesörlüğe yükseltildi. Afşar Timuçin, Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevini sürdürüyor.

Felsefe ve edebiyat konularını içeren "Felsefe Dergisi"ni aralıklı olarak on altı sayı çıkarmış olan Afşar Timuçin, "Ayrılıkta Söylenmiş Bir Yaz Türküsü" şiiri ile 1970'te TRT Şiir Başarı Ödülü'nü, "Nazım Hikmet'in Şiiri"yle de Türk Dil Kurumu Eleştiri Ödülü'nü aldı. Truva Kültür Sanat Ödülleri'nin 1997 Şiir ödülü de Afşar Timuçin verilmiştir. Afşar Timuçin'in birçok şiiri Fransızca, İspanyolca, Rusça ve Bulgarca gibi dillerde yayımlanmıştır. Afşar Timuçin, 2000 yılında UNESCO'nun öncülüğünde kurulan ve merkezi Verona'da bulunan Dünya Şiir Akademisi'nin kurucu üyesidir. Şiirlerinde yaşamın getirdiği duygu, izlenim ve tepkiler, insancıl bir bakış, toplumcu bir yaklaşımla yansıtılır; ama bu, bir çocuğun iç dünyasından geçirilmesinin, özenli bir sözcük seçimi, masalsi bir kurgu ve yumuşak bir söyleyişle gerçekleştirilir. "Sanatçı dünyaya hazır gelmiş bir kişi değildir, sanatçı olarak dünyaya düşmüş ya da gönderilmiş biri değildir. Bilincimiz eğilimlerimize göre gelişir, dünyayla ilişkilerimizin niteliğine

göre gelişir. Şair olmak da böylesi bir gelişimin sonucudur. İnsanın önce kendini şair kılması gerekir. Şiir yazabilmek için şair olmak bir zorunluluktur. Şiir yazmakta şair olmak için zorunluluktur. Öyleyse şiir yaza yaza şair oluruz ve şair olduğumuz zaman ya da şair olduğumuz için şiir yazarsınız. Bu bize ustalığın özel bir duyarlılığa ulaşmak olduğunu gösterir. Şair elinde şiir yazmak için olanaklar bulunduran insan değildir, tüm bilincini şiir yönünde oluşturmuş insandır. Bilincimiz bir şair bilinci olduğu zaman şiirimiz gerçek şiir olacaktır. Bunun bir başka anlamı şairliğin bir yaşam biçimi olduğudur. Şairliğin bir yaşam biçimi olması kişinin şairliğini ona buna kanıtlamak için çeşitli acayiplikler yapması, boynuna kırmızı fularlar takıp kendini kasa kasa yürütmesi gibi işlemleri gerektirmez. Tersine, tüm gerçek sanatçılar gibi gerçek şairler de sıradan insanlardır. Şair olmak her şeyden önce şairce algılayan olmak demektir, daha sonra şairce bileşimler yapan olmak demektir." Afşar Timuçin şair olmayı, şair duyarlılığını, gerçek şairi böyle tanımlıyor ve ekliyor: "Şair olmadığımı bilmeyen şair, ne kadar acinasıysa, şair olmadığımı bile bile şiir piyasasında av yapmaya çıkmış şair o ölçüde da-

yaklıktır; ancak bu dayaklık adam, şiirsiz şiirine, para kuvvetine ya da başka bir şey kuvvetine pazarlamakta direndiği zaman tekkeyi bekleyen çorbayı içer yarasına göre hatta birinci sınıf şairler arasında yerini alacaktır. Bu yüzden adı şaire çıkmış, antolojilere geçmiş pek

çok şairin şair olmadığı ortadadır". Sanatçının gücünü yalnızca sanatına uyarlı kaldığı, sanatın koşulları çerçevesinde geliştirdiği bilinçten alabileceğini düşünen Afşar Timuçin iyi sanatı "gerçek bir yetin bilinçle gerçekleştirilmiş sanat" olarak tanımlar. Ona göre böyle bir sa-

natı üretmek de tüketmek de zordur. Şair olmakla şiir yazmak ayrı şeylerdir, herkes şiir yazabilir; ancak şair olmak özel bir dayanıklılığa, yoğun bir çabayı ifade eder. □

Kaynaklar:

Yeni Türk Şiiri (Asım Bezirci-Kemal Özer Evrensel Basım Yayım)

BİR İNANÇ TUTKUNUNUN TÜRKÜSÜ

*Onlar savaşçıdırlar işlerinde
Gökleri yeni baştan kurarlar*

*Böyle çıkma gece vakti balkona
Havalar soğudu üşümesin ayakların
Acıya salıverme kendini bir çırpıda*

*Sonumuz nasıl olacak diye yorma kafanı
Umutsuzluğa kapılma gelip geçenlere bak
Umutsuzluk suçunu işlemek bize yasak*

BİR AKŞAMDA ÇOCUKLARIN TÜRKÜSÜ

İNANÇLI BİR SAVAŞÇININ TÜRKÜSÜ

- *Baba Nisan yağmurları bir panayırlar türküsüdür
Birazdan güneş açınca verecekler
oyuncaklarımızı
Baba savaş olmasın savaş çıkarsa
Kirlendirler göklerimizi yırtarlar uçurtmalarımızı
Baba savaş patlarsa en çok bize kızacaklar
Ağabeylerimiz kıracak çelimsiz bacaklarımızı
Bilyalarımızı ezecek tanklar düşlerimizi
dövecek topraklar
Çamurlara bulayacaklar Nisan yağmurlarımızı
Güneşlerimizi ve aylarımızı söndürecekler
Kendi çocuklarına götürecekler belki de
portakallarımızı
Baba onlar da çocuktur onlar da kuş dili bilir
Kuş dalı gözünden anlar dal kuşu tüyünden
tanır
Rüzgarlardan rüzgarlara yıkım gelmez hiçbir
zaman
O çocuklar o portakalları ölür de yemez*

*Kendimi hiç akşam olmayacak
Bir gün doğumu için saklıyorum
Kendime kendim olmamağı yasaklıyorum
Yasak artık bana çaresiz kalmak
Yasak bana bocalamak
Olmayanda eriyip gitmek yasak bana*

*Yasak bana geceysem gündüzümüm gibi
Bir gül pembeliğinde kendimi uyumak
Zor bir şeyi umduğumu biliyorum
Yasak bana tükenmiş korumak
Her çeşit umutsuzluk yasak bana
Durmuşum umudumu sürdürüyorum*

*Bir ağaç altında göğü seyrediyorum
İçimde ne ölüm ne yaşam korkusu var
Korku bütün yasak bana yasak bana bitmişlik
Bütün yol kavşaklarında dönemeçlerde
Kendimi bir namlu gibi dosdoğru çiziyorum.*

Büyük sosyal ve bilimsel devrimler, ışığı geleceğin çağlarına vuran büyük yapıtların ve dehaların fıskırdığı ana kaynaktır. Devrim öncesinin karanlık ve sancılı şartlarında filizlenen boy veren ve aydınlığıyla gerici engelleri zorlayan bilinçler ve dehalar da vardır hiç kuşkusuz. Ama toplumun derinliklerindeki cevheri açığa vuran, onu atımların dinamiği haline getiren şey sosyal ve bilimsel devrimlerdir. Nazım Hikmet de böyle bir süreçte doğmuştur.

O, umutla umutsuzluğun, kavgayla kavgasızlığın, dürüstlükle alçaklığın, inançla inançsızlığın yan yana yaşadığı bir dünyada buluvermişti kendini. Büyük dönüşümler, deneyler ve aşamalar geçirmekte olan bir dünyada. Önünde koskoca bir tarih vardı. Özellikle yakın tarihe bakıldığında şu görülüyordu: Alabildiğine hızlanmış bir dünyada yaşıyordu. Daha karmaşık ama daha insani bir dünya, o eski dünyalara parmak ısır-

tacak bir dünya kuruluyordu. Büyük olaylar olmuştu. Fransa'da "İnsanlık ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"nin yayımlanması (26 ağustos 1789), 1848 Devrimi, Rusya'da Duma'nın kurulması (1905), Birinci Dünya Savaşı (1914-18), Rusya'da Ekim Devrimi(1917), S.S.C.B.'nin kurulması (1923), İtalya'da faşizmin

k u r u l m a s ı (1923), Türkiye'de cumhuriyetin kurulması... İşte bütün bu olup bitene karşın dünyayı tozpembe görme olasılığı yoktu. Bakmayı bilen bir göz, dünyaya gelen yeni güzelliklerin o eski pisliklerle kirlenme tehlikesi içinde olduğunu ra-

Nazım Hikmet şiirlerinde direnen insan olarak görüldüğü kadar kendisiyle her an hesaplaşma durumunda olan bir insan görünümündedir de. O, devrimi mücadelenin gittikçe zorlaştığı bir ortamda, gelmekte olan kötü günlerin tedirginliğini duyar ve duyurur. "Kerem Gibi" şiirinde "kurşun gibi ağır" bir havada sonuna kadar direnmeyi hatta yok olmayı göze almış insanın kararlılığını buluruz.

hatça görebilirdi.

İşte Nazım Hikmet böylesi bir dönemin yarattığı bir dehaydı. Hayatı sarsıcı dönemlerden oluştuğu için sanatını dönem dönem inceleyeceğiz.

İLK ŞİİRLERİ

Her şairin ilk şiirleri sonraki şiirlerinin yanında biraz boynu bükük durur. İlk şiirlerde yavanlıklar, kötü söyleyişler, tutarsızlıklar ve yerli yersiz kullanımlar acemice kağıda dökülürler. Bu şiirlerin sanat değeri pek yoktur. Ama büyük şairlerin ilk şiirlerinde, gelecekteki parıltıyı bildiren parıltılar bulunur yer yer. Nazım Hikmet ilk şiirleriyle bir hecedir. Bu dönemdeki şiirlerinde, bütün hececisi şairlerde gördüğümüz açık ve aydınlık bir anlatım görürüz. Nazım Hikmet'in 14-18 yaşlarında (1916-20) yazdığı şiirler, çok genç bir şairin ürünleri olmakla, özellikle gençlik duygularını yansıtırma düzeyinde kalan ve düşünsel yükü hemen hemen hiç olmayan şiirlerdir. Bu şiirlerde tanrıya inanan bir kişinin bakışına da rastlarız yer yer.

"Allah'ın kalplere baktığı yerden / Yağmur serpe-
liyor... geceler serin

Zulmeti şifalı şimdi göklerin / Geceler kalbim de
daha yakın

Geceler bu yaşlar dinmesin sakın (YAĞMUR-
1919)

Nazım Hikmet'in ilk şiirlerindeki bu dinsel hava-
yı yadığanamak gerekir. Çünkü o da yaşlıları gibi
hem okulda hem de evde din eğitimi görmüştür. Bu
din etkisiyle Nazım Hikmet 1917 yılında "Mevlana"
adlı bir şiir yazacak, "Ben de müridinim işte Mevla-
na" diye haykıracaktı.

Ancak onun bu ilk şiirlerinden birini diğerlerin-
den ayırmak gerekir. Bu şiir "Kara Kuvvet" şiiridir.
Nazım Hikmet bu şiirinde ülkeyi yüzyıllardan beri
karartan ama yüzyıllardan beri gönüllerde yer etmiş
olmakla birlikte bir "hırsız"dan başka bir şey olma-
yan "kara kuvvet"ten söz eder. Bu "kara kuvvet"
kuşkusuz geriliği ya da gericiliği simgelemektedir.
Gericiliği ve gericilik altına gizlenmiş olan çıkarıcılı-
ğı. İşgal altında bir ülkenin şairi olma bilinciyle in-
sanlara seslenmeye başlamıştır.

"Gel ey imanlı gençlik / gel ey beklenen gençlik

Gel ki Anadolu'da senin / bükülmez çelik imanı-
na, azmine

Ümit bağlayanlar var" (YOL TÜRKÜSÜ-1920)

"O satılmış vezire, o satılmış kullara / o satılmış
hünkara siz de mi katıldınız

siz de mi satıldınız, sizde mi satıldınız."

Nazım Hikmet'in şiirinde, yeni hececiler tarzını
benimsemesiyle hızlı bir değişimler dönemi baş-
lıyordu. Bunda elbette, işgal altındaki verimsiz ve öldürücü
İstanbul'dan Anadolu'ya geçişin, Anado-

lu'da sosyalist görüşe sahip insanlarla tanışmasının
rolü büyük olmuştur. Anadolu'ya geçişle birlikte Na-
zım Hikmet'in görüşlerinde ve şiir anlatımında baş-
layan değişim, Nazım Hikmet'in bir felsefeci kadar
felsefe bilmesi, bu bilince ermenin, bu yolda çaba
göstermenin sonucu olmuştur.

Nazım Hikmet Marksist dünya görüşü içinde an-
latımını bulan devrimci tutumun Türkiye'deki başlı-
ca düşünür ve eylemcilerinden biri olmuştur. Onda,
eylemlenmiş düşüncenin en güzel örneğini buluruz.
Şiirlerinde hem Marksist dünya görüşünün temelle-
rini ortaya koymuş, hem de bu dünya görüşüne bağ-
lı, inanmış bir kişi olarak devrim yolunda inandırıcı
belirlemelerde bulunmuştur. Böylelikle onun şiiri
özellikle 1925'ten sonra gerçek kavga şiiri özelliği
kazanmıştır. Bu dönemde Marksist dünya görüşünün
savunusunu ve doğrulamasını yaptığını görürüz. Bu
savunuyu ve doğrulamayı en köklü şekliyle 1926
yılı yazdığı "Berkeley" şiirinde buluruz. Burada
Nazım Hikmet, İrlandalı ünlü filozof Berkeley'in
maddenin varlığını tümüyle yok sayan aşırı ülkücü
felsefesini eleştirir. Bu filozofu kötü niyetlilikle suç-
layıp onun fikirlerini insanları yaşam kavgasında sür-
ründürmek için ortaya atılmış olduğunu belirtir. Ber-
keley'i tanrının "Cebrail şeklindeki Azrail'i" diye
suçlar. "Sermayenin altın sesi" diye nitelendirir. Şi-
irinin bir yerinde şöyle der:

"Fikri evvel gören her felsefenin

Safsata iklimidir yelken açtığı yer"

Şaire göre madde, hiçbir kuşkuyla yer bırakmaya-
cak kesinlikte kendini duyuran, bütün nitelikleriyle
kendini duyuran sarsılmaz bir gerçekliktir.

Nazım Hikmet tarihin bu kuytularında, ağız dil
vermez yerlerinde altın arayan sabırlı bir bilgi sever
kişidir. "Dünya dönüyor" diyen Galileo'nun başına
gelenlerden, Amsterdam Sinagogu'nun lanetlediği
için optikçilik yaparak felsefesini geliştirmeye çalış-
an Spinoza'nın başına gelenlere kadar geniş konu-
ları işlemiştir şiirlerinde.

"Çok uzaklardan geliyoruz / Alevli bir fanus gibi
taşıyoruz ellerimizde

İhrak binnar edilen Galileo'nun /Dönen küre gibi
yuvarlak kafasını

Ve ancak bizim kartal burunlarımızda buluyor /
Layık ettiği yeri

Materyalist camcı İspinoza'nın gözlükleri

Tarihin akışına karşı çıkanlar er geç yenilecekler-
dir, çünkü tarihsel akış herhangi bir kişinin herhangi
bir topluluğun durdurabileceği bir şey değildir.

1925'te yazdığı "O Duvara Cevap" şiirinde şöyle diyor.

"Bizim kuvvetimizdeki hız / ne bir din adamının dumanlı vaadinden/

Ne de bir hayalin gönlü yakışındandır. / O yalnız tarihin o durdurulamaz akışındandır.

Bize karşı koyanlar / karşı durmuş demektir / Maddede hareketin / Yürüyen cemiyetin ezeli kanunlarına"

Yine 1925'te yazdığı "Güneşi İçealerin Türküsü"nde devrim yolunda yürümeyi bilmeyenlerin devrimci eyleme katılmaması gerektiğini anlatır.

"Düşmesin bizimle yola / Evinde ağlayanların gözyaşlarını /

Boynunda ağır bir zincir gibi taşıyanlar./

Bıraksın peşimizi / Kendi yüreğinin kabuğunda yaşayanlar

1929'da yazdığı "Yürüyen Adam" şiirinde başını alıp giden kararlı bir devrimciyi anlatır.

"Neşe kavganın musikisidir / Kavgadan kuvvetini kaybetmiş gibidir biraz /

Neşenin çelik abengini duymayan adam"

Ve 1931'de yazdığı "Toprakten, ateşten ve bizden" şiirinde şöyle der:

"Toprakten / ateşten / ve demirden doğanların /

En mükemmeli doğacak bizden "

Nazım Hikmet şiirlerinde direnen insan olarak gördüğü kadar kendisiyle her an hesaplaşma durumunda olan bir insan görünümündedir de. O, devrimci mücadelenin gittikçe zorlaştığı bir ortamda, gelmekte olan kötü günlerin tedirginliğini duyar ve duyurur. "Kerem Gibi" şiirinde "kurşun gibi ağır" bir havada sonuna kadar direnmeyi hatta yok olmayı göze almış insanın kararlılığını buluruz. Tek insan için insani kurtuluş yoktur, hep birlikte kurtuluş için tek insanın gürültüye gittiği günler vardır. Fakat bu gürültüye gitme hiçbir zaman boşa sıkılmış bir kurşun anlamı taşımaz. Nazım Hikmet bunu varlığıyla da kanıtlamıştır.

1928 yılında yedi ay süren mahpusluğu şiirine de yansımıştır. Nazım Hikmet, birlikte hapis yattığı insanların dramlarını gözlemlemeye çalışmıştır. Bu gözlemlemelerden, konulu şiirler doğar. Bu gözleme onun şiirini destansı anlatıma doğru kaydırır. Bu şiirlerde bir düşünceliğin konusundan çok bir yaşantının, bir insanlık durumunun somut olarak saptanması söz konusudur. İleride büyük bir destan sairi olacak Nazım Hikmet, ilk destansı denemeleri-

ne böyle başlamıştır.

Nazım Hikmet duygusallığını 1928'de yazdığı "Demir kafeste dolaşan aslan"da ve "Sükut"ta ortaya koyar. "Sükut", hapishanedeki susuşu en büyük haykırış olarak gösterir.

"Dışarıda / Yürüyorlar ateş gemiler gibi rüzgarda /

Sarı zafranların kokuları dışarıda /

Biz içerde susuyoruz / Bir fişek yatağında kurşun nasıl susarsa /

Haykırsun sıkıysa sükutumuzdan hızlı / Gök kubbenin altında öyle bir sada varsa"

Nazım Hikmet'in 1925-1938 döneminde yazmış olduğu şiirlerin genel yapısı incelendiğinde ilerdeki dönemlerde daha da belirginleşecek olan bir özelliğini daha görürüz. O da güncel konuları işleme özelliğidir. Güncel konuları işleme tutumu, oldukça dikkatli yönelmesi gereken, iyi kullanılmadığı durumda şairi kuruluğa, makale yazarlığına ve çok zaman bir duygusallığa düşürebilecek bir durumdur. Dolayısıyla güncel konuları ele almak isteyen bir şairin uymak zorunda olduğu bazı kurallar vardır. Evrensel genişlikte bir güncellikte olmayan olayları şiire almamak ya da hiç değilse genel bir durumu ortaya koyan, bir örnek oluşturabilme niteliği taşımayan, kendi özel yapısı içinde hapsolmuş olan olayları şiire almamak, olayı ayrıntılarıyla anlatmak yerine sunucu noktalarıyla belirlemek ve belli bir dünya görüşüne oturtmak, böylece ortaya bir sav koymak. Bunlar şairin çok yetenekli bir şair olmasını gerektirdiği gibi şairin çok kültürlü, bir olayı tarihsel-toplumsal bağlamları içinde kavrayabilecek kadar kültürlü olmasına bağlıdır.

Nazım Hikmet'in "güncellik"i bu anlamıyla değerlendiren ilk şiiri "Karanlıkta Kar Yağıyor" (1937) şiiridir. Bu şiir İspanya iç savaşının getirdiği yıkımları anlatır. Nazım Hikmet, İspanyol faşizminin azgınlığını ve bunun karşısında eli kolu bağlı kalmışlığın verdiği acıyı dile getirir.

"Halbuki biliyorum

bu soğuk karlı havalarda

iki çaplak çocuk gibi üşümektedir

Madrid kapısını bekleyen usta ayaklarını"

Aynı şiirinde Franco'nun ordusunu şöyle anlatır.

"Karşısında en güzel şeylerimizi

ümidi, hasreti, hürriyeti

ve çocukları öldüren bir ordu"

Sen ürpermelisin içerde

Dışarıda kırk günlük yaprak kıpırdasa”

Nazım Hikmet giderek daha derin duymaya başladığı yalnızlığını Vale Nurettin'e yazdığı mektupta anlatır. İşte o yalnızlık öylesine yoğunlaşır ki 1949 yılında Çin Komünist Partisi'ne ithaf ettiği “Çin Halk Orduları Bir Gün Beni de Kurtardı” şiirini yazdırır.

“Hapisliğimin on ikinci yılındayım / Üç aydan beridir de canlı cenaze halindeyim

Cenaze olan ben serilmiş yatıyordu. / Canlı olan ben ona ibretle bakıyordu

Başka bir şey gelmiyordu elinden / Cenaze yiyordu kendi kendini

Yapayalnızdı bütün cenazeler gibi de

Yine bu mahpusluk döneminde N. Hikmet yergi şiiri yazmaktan kopar. Bunun nedeni belki de hapis-te olmasından kaynaklı olarak yereceği insanlardan uzak kalmasıdır! Fakat yergi şiirinin yerini düşmanın zavallılığını, kötülüğünü belirleyen şiirler alır. N.Hikmet'te düşman kavramı gibi dostluk kavramı da evrensel bir yorum içinde tutarlı bir anlam kazanır. Dünyanın her yerinde nasıl düşmanlarımız varsa aynı şekilde dostlarımız da vardır. Dostlarımız bizimle aynı inancı bölüşen insanlardır.

“Çin'den İspanya'ya Ümit Burnu'ndan Alaska'ya kadar

Her milli bahride, her kilometrede dostum ve düşmanım var

Dostlar ki bir kere selamlaşamadık

Aynı ekmek, aynı hürriyet, aynı hasret için bile ölebiliriz

Düşmanlar ki kanlarına susamışım, kanıma susamışlar” (1949)

N.Hikmet bunca yalnızlığın, bunca baskının altında bile insan olmanın direncini ve umudunu yaşar. Her şey kavgada düğümlenir, amaca götüreceğ yol kavgadan geçer. Buradan hareketle N.Hikmet yaşam felsefesini geliştirir. Yaşamak başlı başına bir sanattır. N. Hikmet'in yaşam felsefesini şu iki dizede buluruz.

“Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür

ve

Bir orman gibi kardeşesine” (1947)

N. Hikmet, hapis haneden çıkışıyla Türkiye'den çıkışı arasındaki çok kısa bir dönemde de şiirlerine devam etti. 1951 yılında ise Türkiye'den gizlice ayrıldı.

1951-1963 DÖNEMİ

N. Hikmet bu dönemini Moskova'da geçirir ve bu süre içerisinde de şiir çalışmalarını ve daha mutlu bir insanlık uğrunda çabalarını sürdürür. Bu on iki yıl N.Hikmet için hem renkli, hem onurlu hem de acıklı bir on iki yıldır. Bir sürgünün yaşamı, ne kadar renkli ve ne kadar başarılı olursa olsun her zaman yurt özlemiyle gölgelenir. Toprağından kopmak, başka iklimlerde yaşamak zorunda kalmak; her canlı için, özellikle de bilinçli bir varlık olan insan için çok zor bir serüvendir. N.Hikmet yine de sevgisiyle, tutkusuyla ve umuduyla bu durumu katlanır hale getirmeyi bilmiştir. N.Hikmet'in bu dönem şiirlerinde özleminin, özellikle de yurt özleminin ağır bastığı görülür.

“Hasretlik cana yetti, pes

Beni İstanbul'a götürün bir saatlik” (1959-Prag)

Özlem duygusunun yerini hastalık ve ölüm duygusu da alır zaman zaman. Bir daha yurduna döneme umutsuzluğuna kapılır:

“Bir yandan cellatlar girdi araya / bir yandan oyun etti bana / Bu mendebur yürek.

Nasip olmayacak Memedim, yavrım / Seni bir daha görmek”(1955)

Bu tutku, bu özlem arada sırada N. Hikmet'i düşlere de daldırır. Sanki İstanbul'dadır.

“Başım köpük köpük, içim dışım deniz

Ben bir ceviz ağacıym Gülhane Parkı'nda

Budak budak, şerham şerham, ihtiyar bir ceviz

Ne sen bunua farkındasın ne de polis farkında”

(1959)

İçinde bulunduğu bütün koşullara rağmen N. Hikmet, kendi yalnızlığında boğulup gitmez. Örneğin atom bombası denemelerinin getirdiği sonuç her şeye stronsiyum-90 yağmasıydı.

“Kendi kendimize yaşamadayız gülüm

Ya ölü yıldızlara hayatı götüreceğiz

Ya dünyamıza incek ölüm.”

N. Hikmet'in bu dönemde; nazmı nesre yaklaştırdığını, kolay anlatım yolları seçtiğini ve bu yüzden sık sık kuruluğa düştüğünü görürüz. Bu kuruluk onların yaşamındaki kırınlıkların ürünü olduğu kadar, yapacağını yapmış, yazacağını yazmış olduğuna inanmanın da bir sonucudur. Bu sınırsız evrende insanın sınırlı yaşamı, her zaman kendi olanaklarıyla yetinme durumunu ortaya koyar. Ne olursak olalım, ister N. Hikmet gibi bir deha, ister sıradan bir kafa

olalım, yaşamımızın ve bilincimizin uzanımları içinde bir yerlere ulaştıktan sonra takılıp kalmalara uğramız. Bir yer vardır ki ondan sonrası, tek insanı aşar, tarihin işi olur. Her deha yüceliğini, ulaşılmazlığını yaratırken sınırlarını ve sonunu da yaratır. Çünkü deha yaşamın bütünü içinde girdiği savaşta kurar kendini ve yaşamın bütünü her an bize sınırlılığımızı duyurarak bizi aşar.

N. Hikmet belki de biraz yurt özleminin etkisiyle olacak, 1951-1963 döneminde yer yer hece şiirine döner ve böylece kolay bir anlatım yolu da denemiş olur. "Karlı Kayın Ormanında (1956)", "Japon Balıkçısı (1956)", "Kız Çocuğu (1956)", "Bulutlar adam Öldürmesin (1956)", "Asker Kaçağı (1956)" gibi şiirleri derin bir duyarlılığın ama kolay bir anlatımın ürünleridir.

"Koşuyor altı yaşında bir oğlan/Uçurtması geçiyor ağaçlardan

Siz de koşunuz böyle bir zaman/Çocuklara kıymayın efendiler

Bulutlar adam öldürmesin" (BULUTLAR ADAM ÖLDÜRME-SİN-1956)

N. Hikmet çağdaşlarının çoğu ile birlikte çok önemli bir şeyi çok iyi anlamıştı: İnsanın büyük bir yapabilme gücü olduğunu, kendisinden başka bir dayanağının olmadığını. Doğaüstünü reddedip, kendine ve doğaya dönmüş bir insan belki yalnızdır ama asla çaresiz değildir.

Toplumsallık nasıl bireyselliği çürütmezse, yalnızlık da sağlam olduğu zaman toplumsallığı, ortaklaşmayı çürütmez, aksine onu güçlendirir, onu suda simitsiz yüzmeye alıştırır. İnsan bütünü dönüştürme katkıda bulunarak kurar kendini. İnsan kendini şiirle, resimle, müzikle, felsefeyle yeniden yaratır. İnsan olmak hep yeniden yaratmak ve yaratılmaktır. İnsan yaratırken yaratılır, yaratılırken de yaratır. İşte bütün ile birey arasındaki kesiksiz etkileşim, dönüşümlerin sürekliliğini sağlar. Her düşünce adamına bu arada sanatçıya da düşen herhangi bir doğrunun ya da herhangi doğru bir bütünlüğün sözcülüğünü yapmaktan öte, bir doğru araştırmasına girişmektir.

Gece

leylak ve tomurcuk

kokuyor

Yaralı bir şahin olmuş yüreğim

Uy anam anam Haziran'da ölmek zor

Çalışmışım onbeş saat, tükenmişim onbeş saat

Yorulmuşum, acıkmışım, uykusamışım

Anama sövmüş patron, sıkılmışım dişlerimi

Işıkla söylemişim umutlarımı

Sıcak bir ev özlemişim, sıcak bir yemek

Sıcak bir yatakta unutturan öpücükler

Çıkmışım bir dalgadan, vurmuşum sokaklara

Sokakta tank paleti, sokakta düdük sesi

Sarı sarı yapraklarla dallarda insan ikseletleri

Uyarına gelirse tepemde bir de çınar ağacı demiştin

Yıllar önce, demek ki on yıllar sonra

Demek ki sabah sabah, demek ki manda gönü

Demek ki Şile bezi, bir de Memed'in yüzü

Bir da saman sarısı, bir de özlem kırmızısı

Demek ki göçtü usta, kaldı yürek sızısı

Yıllar var ter içinde taşıdım ben bu yükü

Bıraktım acının alkışlarına üç Haziran altmış üçü

Bir kırmızı gül dalı eğilmiş üstüne

Bir kırmızı gül dalı şimdi uzakta

Yatıyor orada bir eski gömütlükte yatıyor usta

Gece leylak ve tomurcuk kokuyor

Geçsen de gölgesinden tankların, tomsonların

Şuramda bir kuş ötüyor

Gece leylak ve tomurcuk kokuyor

Haziran'da ölmek zor.

Hasan Hüseyin Korkmazgil

"Zafer

aşkın ve hayatındır" der N.

Hikmet. Sevmek ve

yaşamak bizim en büyük

yükümlülüklerimizdir. Gerçek sanatçının çabası yaşamı şiirleştirmek, şiiri de yaşamı kalmaktır. Şiirin işlevsel bir yanı vardır. Hem çok güzel olmalı, hem de çok işe yaramalıdır şiir.

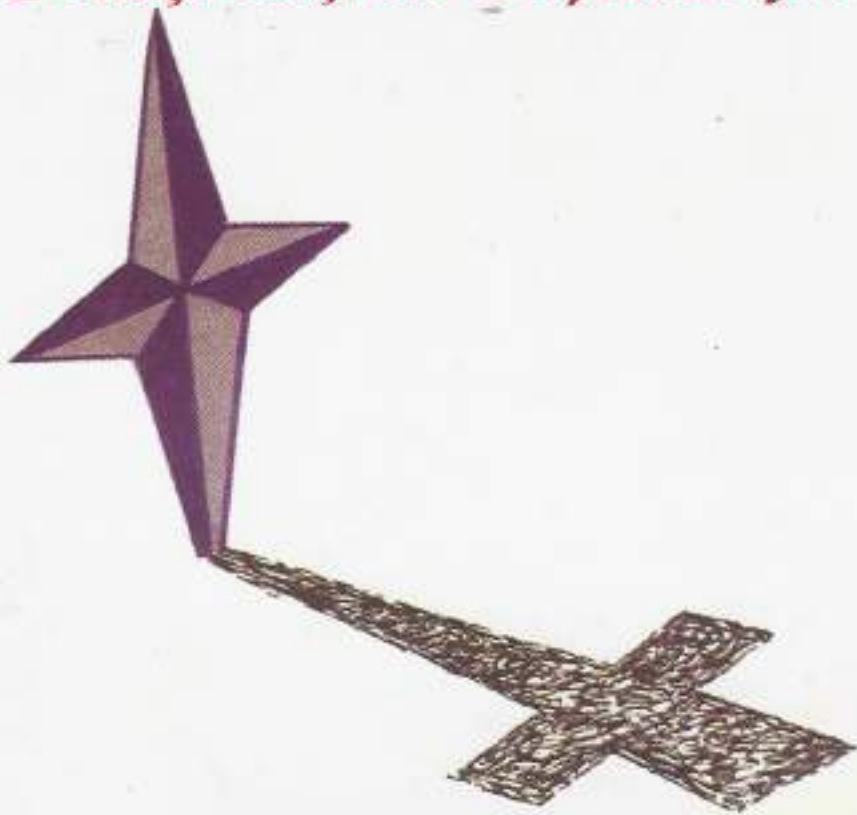
İşte böyledir N. Hikmet'in şiiri: dıştan bakıldığında açık, sağlam, yeni sıcak ve bütünlüklü, içten bakıldığında ise; tutkulu, kavgalı sevecen ve de bilgili. Bunca niteliği bir arada barındıran yapıtlar üstün üstün yapıtlardır. Böyle bir üstünlük dehanın öngörüsüyle savaştanın direnişi yanyana geldiğinde gerçekleşir ancak. N. Hikmet yaşamını yüceltmek, acı çektiler insanların yanında yer almak, hiç bir bağına düşmeden öğrenmek, benimsediği dünya görüşünü daha da aydınlığa kavuşturmak için yaşadı ve yarattı. Sanatı kavgasının, kavgası da sanatın ürünüdür. □

NATO'YA GEÇİT YOK!

ÇİZ-DÜŞÜN?

Seyit Saatçi-Aşkın Ayrancıoğlu

ÇİZ-DÜŞÜN?

